

საქართველოს მთავრობის

დადგენილება №349

2015 წლის 14 ივლისი

ქ. თბილისი

ტექნიკური რეგლამენტის – ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის დამტკიცების თაობაზე

პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსის 58-ე მუხლის მე-2 ნაწილის, „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 და 25-ე მუხლებისა და „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-15 მუხლის მე-4 პუნქტის საფუძველზე:

მუხლი 1

დამტკიცდეს თანდართული ტექნიკური რეგლამენტი – ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმა.

მუხლი 2

ძალადაკარგულად გამოცხადდეს „ტექნიკური რეგლამენტების – „ალგეთის ეროვნული პარკის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „კინტრიშის დაცული ტერიტორიების ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „თბილისის ეროვნული პარკის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „მარიამჯვარის სახელმწიფო ნაკრძალის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „ყაზბეგის ეროვნული პარკის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „გარდაბნის აღკვეთილის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „კოლხეთის ეროვნული პარკის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „აჯამეთის აღკვეთილის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „ქობულეთის დაცული ტერიტორიების ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „ჭაჭუნის აღკვეთილის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „ყორულის აღკვეთილის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „ივრის აღკვეთილის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“, „ბაწარა-ბაბანეურის დაცული ტერიტორიების ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესისა“ და მაჭახელას ეროვნული პარკის ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესის“ დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2014 წლის 14 იანვრის №84 დადგენილების დანართი 14-ით განსაზღვრული „ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ფუნქციონირების დროებითი რეგულირების წესი“.

მუხლი 3

დადგენილება ამოქმედდეს გამოქვეყნებისთანავე.

პრემიერ-მინისტრი

ირაკლი ღარიბაშვილი

ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმა

თავი I. შესავალი

მუხლი 1. მენეჯმენტის გეგმის მიზნები და მოქმედების ტერიტორიული სფერო

წინამდებარე მენეჯმენტის გეგმა შემუშავდა ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალისა და აღკვეთილისათვის, მთლიანობაში კი „ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიებისთვის“. მენეჯმენტის გეგმა მომზადდა „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნების შესაბამისად, რომლის თანახმადაც მენეჯმენტის გეგმა სავალდებულოა ყველა დაცული ტერიტორიისთვის. მენეჯმენტის გეგმის შექმნის მიზანს წარმოადგენს დაცული ტერიტორიებისათვის გრძელვადიანი მიზნების დასახვა, რომელთა განხორციელებაც მიზნად უნდა დაისახოს პასუხისმგებელმა უწყებამ მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პერიოდში, შედეგების მისაღწევად მის მიერ შესასრულებელი კონკრეტული ქმედებებისა და პროგრესის მონიტორინგის შეფასების ინდიკატორების განსაზღვრის გზით.

მუხლი 2. დაცული ტერიტორიების შექმნის მთავარი მიზნები

ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები შეიქმნა „თუშეთის, ბაწარა-ბაბანეურის, ლაგოდეხისა და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიის შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონით შემდეგი მიზნებისათვის:

ა) ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი – ბუნების, ბუნებრივი პროცესებისა და გენეტიკური რესურსების დინამიკურ და ხელუხლებელ მდგომარეობაში შენარჩუნება და მათზე უმნიშვნელო ზეგავლენის მქონე სამეცნიერო კვლევებისა და საგანმანათლებლო საქმიანობების მონიტორინგი, ბუნებრივი ეკოსისტემების, ამ კანონით განსაზღვრულ საზღვრებს შიგნით მოქცეული ველური ბუნების შენარჩუნება და დაცვა;

ბ) ლაგოდეხის აღკვეთილი – ბუნებრივი პირობების დაცვა, რომელიც აუცილებელია ეროვნული მნიშვნელობის მქონე იმ ცოცხალი ორგანიზმების სახეობების ჯგუფებისა ან გარეული სახეობების, ბიოცენოზებისა და არაორგანული ბუნებრივი ფორმაციების შესანარჩუნებლად, რომლებიც საჭიროებენ განსაკუთრებულ ყურადღებასა და აღდგენას და ამ კანონით განსაზღვრულ საზღვრებს შიგნით მოქცეული ბუნებრივი ეკოსისტემებისა და ბიომრავალფეროვნების აღდგენისა და დაცვის პროპაგანდა.

მუხლი 3. მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების პროცესი

ა) 2013 წლის ივლისში რეგიონში მთავარი პარტნიორების გამოვლენის მიზნით გაიმართა დაინტერესებულ მხარეთა ანალიზის სემინარი მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების სხვადასხვა ეტაპისთვის;

ბ) მენეჯმენტის გეგმის I და II თავები შემუშავდა სექტემბერში მიღებული ინფორმაციის საფუძველზე;

გ) 2013 წლის ნოემბერში ჩატარდა საწყისი სამუშაო შეხვედრა და სიტუაციური ანალიზის სემინარი გარე დაინტერესებულ პირებთან ერთად. სიტუაციური ანალიზის შეხვედრის დროს გადაიხედა მენეჯმენტის გეგმის I და II თავი, განისაზღვრა დაცული ტერიტორიების ძირითადი ღირებულებები და შეთანხმებული გრძელვადიანი მიზნები, ასევე გამოვლინდა პრობლემები და შესაძლებლობები, რაც მენეჯმენტის გეგმაში უნდა იყოს ასახული;

დ) 2013 წლის დეკემბერში მენეჯმენტის გეგმის I და II თავი შესწორდა, ხოლო III და IV თავი შემუშავდა სიტუაციური ანალიზის სემინარის შედეგებზე დაყრდნობით;

ე) 2014 წლის იანვარში დაგეგმვის სემინარი გაიმართა გარე დაინტერესებულ პირებთან ერთად. სემინარზე გადაიხედა III და IV თავები, ჩამოყალიბდა საშუალოვადიანი მიზნები და პროგრამები. სემინარის შემდეგ მომზადდა V, VI და VII თავები;

ვ) 2014 წლის 28 ოქტომბერს მართვის გეგმის პროექტი გამოქვეყნებულ იქნა საჯარო განხილვისთვის;

ზ) 2014 წლის 21 ნოემბერს ჩატარდა საჯარო განხილვა ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციაში;

თ) 2014 წლის 9 დეკემბერს შედგა საკონსულტაციო შეხვედრა დაინტერესებული ორგანიზაციების მონაწილეობით დაცული ტერიტორიების სააგენტოში თბილისში.

მუხლი 4. მენეჯმენტის გეგმის მოქმედების პერიოდი

მენეჯმენტის გეგმა მოქმედებს ძალაში შესვლიდან 6 წლის განმავლობაში.

მუხლი 5. მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილებების შეტანა და განახლება

1. მენეჯმენტის გეგმაში ცვლილებების შეტანა ხორციელდება მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

2. მენეჯმენტის გეგმის ძალაში შესვლიდან არაუგვიანეს მეექვსე წლის პირველი კვარტალისა, დაცული ტერიტორიების სააგენტო დაიწყებს ახალი მენეჯმენტის გეგმის მომზადებას, რომელიც მომზადდება მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად.

მუხლი 6. ადგილმდებარეობა

1. კახეთის რეგიონში მდებარე ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის საერთო ფართობი შეადგენს 19749 ჰექტარს და მდებარეობს კავკასიონის მთავარი წყალგამყოფი ქედის სამხრეთ ფერდობზე. ნაკრძალი მოიცავს მაწიმის ხევის, ლაგოდეხის ხევის, შრომის ხევის, ნინოსხევის, ბაისუბნის ხევის და კაბალის მდინარეების აუზებს. მისი ჩრდილოეთი საზღვარი ემთხვევა საქართველოს სახელმწიფო საზღვარს რუსეთის ფედერაციასთან (დაღესტანთან). ნაკრძალს აღმოსავლეთიდან ესაზღვრება მდ. მაწიმის ხევი, რომელიც წარმოადგენს საქართველოს სახელმწიფო საზღვარს აზერბაიჯანთან. სამხრეთიდან და დასავლეთიდან სახელმწიფო ნაკრძალი ესაზღვრება ალკვეთილს.
2. კახეთის რეგიონში მდებარე ლაგოდეხის ალკვეთილის საერთო ფართობი შეადგენს 4702 ჰექტარს და მდებარეობს კავკასიონის მთავარი წყალგამყოფი ქედის სამხრეთ ფერდობზე. ალკვეთილი ორი ნაწილისაგან შედგება: ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის დასახლებებსა და სახელმწიფო ნაკრძალს შორის არსებული ტყე და ალპური სამოვარი, რომელიც გამოიყენება საზაფხულო პოვებისთვის. ტყიან ნაწილს ჩრდილოეთიდან ესაზღვრება ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი, ხოლო სამხრეთიდან – დასახლებული პუნქტები (სოფ. გურგენიანი, სოფ. ხიზაბავრა, სოფ. კავშირი, სოფ. შრომა, ქ. ლაგოდეხი, სოფ. რაჭისუბანი და სოფ. მაწიმი).. ალკვეთილის ამ ნაწილის აღმოსავლეთის საზღვარი ემთხვევა საქართველოს სახელმწიფო საზღვარს აზერბაიჯანთან და ესაზღვრება მდ. მაწიმისხევს, დასავლეთის საზღვარს კი ბაისუბნის ქედი ქმნის, რომელიც ეროვნული სატყეო სააგენტოს დაქვემდებარებაშია. ალპური სამოვრების ნაწილი ჩრდილოეთიდან ემთხვევა საქართველოს სახელმწიფო საზღვარს რუსეთის ფედერაციასთან (დაღესტანთან), მეორე ნაწილს ჩრდილოეთიდან ესაზღვრება ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის ალპური სამოვრები. აღმოსავლეთის საზღვარს კი სახელმწიფო ნაკრძალი ქმნის, სამხრეთით იგი ესაზღვრება სახელმწიფო ტყეს, რომელიც ეკუთვნის ეროვნულ სატყეო სააგენტოს.
3. ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის მოსახლეობის საერთო რაოდენობა 2002 წლის ბოლო საყოველთაო აღწერის მონაცემებით 51066-ია, რომელიც გადანაწილებულია მცირე და საშუალო ზომის სოფლებსა და ქალაქ ლაგოდეხში. ნაკრძალისა და ალკვეთილის მიმდებარე დასახლებული პუნქტებია: ქ. ლაგოდეხი, სოფლები: მაწიმი, რაჭისუბანი, შრომა, კავშირი, ნინიგორი, ხიზა, გურგენიანი, ხიზაბავრა, ბაისუბანი, მსხალგორი და კაბალი.
4. დაცული ტერიტორიების ადგილმდებარეობისა და საზღვრების რუკა იხილეთ დანართში 2ა.

მუხლი 7. დაცული ტერიტორიების ადგილმდებარეობა ეროვნულ დონეზე

1. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები, რომელიც ერთ-ერთია 14 სახელმწიფო ნაკრძალსა (IUCN Ib კატეგორია) და 18 ალკვეთილს (IUCN IV კატეგორია) შორის, საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს. იმის გათვალისწინებით, რომ ლაგოდეხი პირველი ოფიციალურად დაცული ტერიტორიაა საქართველოში, აქ წარმოდგენილია ძირითადად ხელუხლებელი ტყე, მუშემწოვართა კარგად შენარჩუნებული პოპულაციების დიდი მრავალფეროვნება და ენდემიზმის მაღალი დონე. ქვეყნის მასშტაბით იგი წარმოადგენს ერთ-ერთ მთავარ სამიზნეს ეროვნული ბიომრავალფეროვნების დაცვის კუთხით.
2. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები პრიორიტეტულ კონსერვაციული დერეფნის (კორიდორი) ხევი - თუშეთი - ლაგოდეხის ნაწილია, როგორც აღნიშნულია კავკასიის ეკორეგიონალურ კონსერვაციის გეგმაში. სამხრეთ-აღმოსავლეთით მასთან ყველაზე ახლოსაა ვაშლოვანის, ხოლო ჩრდილო-დასავლეთით - თუშეთის დაცული ტერიტორიები.

მუხლი 8. დაცული ტერიტორიების ადგილმდებარეობა საერთაშორისო დონეზე

1. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები წარმოადგენს 1163 დაცული ტერიტორიის შემადგენელ ნაწილს, კავკასიის რეგიონში, რომელიც მოიცავს სომხეთს, აზერბაიჯანს, საქართველოს, რუსეთისა და თურქეთის ნაწილს, ზემოთ ნახსენები დაცული ტერიტორიები მოიცავს 1 მილიონ ჰექტარზე მეტ ფართობს, რაც კავკასიის რეგიონის 12.7% შეადგენს.
2. საერთაშორისო დონეზე ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები განლაგებულია აზერბაიჯანისა და დაღესტანის (რუსეთის ფედერაცია) საზღვრებთან. ზაქათალას სახელმწიფო ნაკრძალი (IUCN I კატეგორია) აზერბაიჯანში 1929 წელს შეიქმნა და დაახლოებით 23844 ჰექტარ ტერიტორიას მოიცავს, განლაგებულია ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების აღმოსავლეთით და მათი საზღვრები თითქმის სახელმწიფო საზღვრებს ემთხვევა გარდა

საერთაშორისო საზღვარზე გამყოლი ქედისა, რომელიც არ შედის ზაქათალას სახელმწიფო ნაკრძალში. ნაკრძალში არ არის დასახლებები და ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობა კანონმდებლობით აკრძალულია. ჩრდილოეთიდან ლაგოდეხს ესაზღვრება ტლიარატიწსკის აღკვეთილი (IUCN IV კატეგორია) დაღესტანში, რომელიც 1986 წელს შეიქმნა და 83500 ჰექტარ ტერიტორიას მოიცავს. ნაკრძალის ტერიტორია მოიცავს 20-ზე მეტ სოფლის ტიპის დასახლებას და ტლიარატას ოლქის მრავალ სასოფლო მეურნეობას. გუნიბისა და ჩაროდას რეგიონში სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობებისათვის გამოყოფილია სამოვრებიც, სატყეო მეურნეობას კი სახელმწიფო სააგენტო „ტლიარატალესი“ მართავს.

3. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სხვა დაცულ ტერიტორიებთან მიმართებაში ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები შედარებით იზოლირებულია, ზაქათალასა და ტლიარატიწსკის მომიჯნავე დაცული ტერიტორიების გათვალისწინებით მნიშვნელოვანი ტერიტორია მაინც მოქცეულია დაცვის ქვეშ ბუნებრივი პროცესების ეკოლოგიური სტაბილურობისა და გენეტიკური გაცვლის უზრუნველსაყოფად.

4. მეზობელი ქვეყნების დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციების მხრიდან დღესდღეობით არ შეიმჩნევა ტრანსსასაზღვრო კონსერვაციის ან კონტაქტის მცდელობები პოლიტიკურ თუ ტექნიკურ დონეზე.

მუხლი 9. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ისტორია

1. ლაგოდეხის ჩრდილოეთით მდებარე მთები და მდინარეთა აუზები ჯერ კიდევ 1870 წლიდან იწვევდა ბოტანიკოსებისა და ნატურალისტების ცხოველ ინტერესს. პოლონელ მოყვარულ ნატურალისტს ლუდვიგ მლოკოსევიჩს მნიშვნელოვანი ღვაწლი მიუძღვის ლაგოდეხის ფაუნისა და ფლორის შესწავლისა და პოპულარიზაციის საქმეში. მან უშუალოდ შეუწყო ხელი რამდენიმე ენდემური მცენარის გამოვლენასა და მეცნიერულ აღწერას და ეს აისახა კიდევ მათ მეცნიერულ (ლათინურ) სახელწოდებებში: იულიას ფურისულა (*Primula juliae*), ლაგოდეხის ნაღველა (*Gentiana lagodechiana*), მლოკოსევიჩის იორდასალამი (*Paeonia mlokosewitschii*), ლაგოდეხის იორდასალამი (*P. lagodechiana*). მასვე უკავშირდება კავკასიური როჭოს, როგორც დამოუკიდებელი სახეობის აღწერა. როჭოს ლათინური სახელწოდებაც ამ პიროვნების სახელთან არის დაკავშირებული – *Tetrao mlokosiewiczii*.

2. 1903 დასაწყისში ლაგოდეხის ხეობა, როგორც სანადირო ნაკრძალი, იჯარით გადაეცა რუსი დიდგვაროვნების ოჯახს. ხეობის ჭრა, მოვება და მიწით სხვა სახის სარგებლობა მკაცრად იკრძალებოდა. 1912 წელს ხეობის ნაწილი რუსეთის იმპერიის მეცნიერებათა აკადემიამ და გეოგრაფიული საზოგადოების კავკასიის ფილიალმა ნაკრძალად გამოაცხადა, რითაც ლაგოდეხი საქართველოში და მთლიანად კავკასიის რეგიონში პირველი დაცული ტერიტორია გახდა. იმ დროისთვის ნაკრძალი მოიცავდა 3500 ჰექტარს მაწიმის (მაწიმჩაი), ლაგოდეხისხევის და შრომისხევის (ანწალი) ხეობების ჩათვლით.

3. მცენარეული საფარისა და ფლორის უფრო დეტალური შესწავლა 1930-იანი წლებიდან დაიწყო. ლაგოდეხის ნაკრძალში უამრავ ცნობილ ქართველსა თუ რუს ბოტანიკოსს უშუშავია, მათ შორის - ნიკოლაი კუზნეცოვი, დიმიტრი სოსნოვსკი, ნიკო კეცხოველი. ამიტომაც, ფლორისა და მცენარეულობის თვალსაზრისით, ეს ნაკრძალი ალბათ ერთ-ერთი ყველაზე კარგად შესწავლილი ტერიტორიაა საქართველოში.

4. 1929 წელს აღნიშნული ტერიტორია პირველად გაფართოვდა. 1945 წელს ნაკრძალს მიემატა სუბალპური და ალპური სამოვრები. სახელმწიფო ნაკრძალის სტატუსი საბჭოთა ეპოქაში გულისხმობდა როგორც ფლორის, ისე ფაუნის სახეობების, რაც მთავარია, ტყის მაქსიმალურ დაცვას. კანონის თანახმად, ადამიანის მხრიდან ჩარევა მხოლოდ სამეცნიერო-კვლევითი და საგანმანათლებლო საქმიანობით შემოიფარგლებოდა, თუმცა იყო ნადირობის შემთხვევებიც. ნაკრძალში უნადირიანთ გავლენიან საბჭოთა ლიდერებსა და მათ სტუმრებს. აღსანიშნავია, რომ რეალურად, კანონით გათვალისწინებული მკაცრი დაცვა არასდროს ვრცელდებოდა ნაკრძალის ქვედა, პერიფერიულ ზონებზე. მოსახლეობას უფლება ეძლეოდა, ეს ზონები რეკრეაციული მიზნებისა და ტყის არამერქნული პროდუქტების (მეგ., კენკრა, თხილი, სამკურნალო მცენარეები და ა.შ.) შესაგროვებლად გამოეყენებინათ. საბჭოთა ეპოქაში მართვას ახორციელებდა ნაკრძალების სამმართველო, რომელიც სატყეო სამინისტროს დაქვემდებარებაში იყო.

5. 1990 წელს ნაკრძალების სამმართველო უშუალოდ დაექვემდებარა საქართველოს პრეზიდენტს. 1993 წლიდან შეიქმნა დაცული ტერიტორიების, ნაკრძალებისა და სანადირო მეურნეობების მთავარი სამმართველო. 2004 წელს ეს უწყება დაექვემდებარა გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს. 2003 წელს ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიის საერთო ფართობი გაიზარდა 24,258 ჰა-მდე და ორი ტერიტორიული ერთეული მოიცვა, ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალი (22385 ჰა) და ლაგოდეხის აღკვეთილი (1998 ჰა), რომელსაც ერთი ადმინისტრაცია მართავს.

6. 2004 წელს სახელმწიფო სამმართველო დაექვემდებარა გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს და დაცული ტერიტორიების დეპარტამენტად გადაკეთდა, ხოლო 2008 წელს რეორგანიზაციის შედეგად დაცული ტერიტორიების დეპარტამენტი საჯარო სამართლის იურიდიულ პირად - დაცული ტერიტორიების სააგენტოდ ჩამოყალიბდა და დღემდე ამ სტატუსით ფუნქციონირებს.

7. 2007 წელს შეიცვალა საქართველოს კანონი „თუშეთის, ბაწარა-ბაბანეურის, ლაგოდეხისა და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“: ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის ფართობი შემცირდა 22296 ჰა-მდე, ხოლო აღვეთილის- 2156 ჰა-მდე გაიზარდა. 2013 წელს ამავე კანონში შეტანილი ცვლილებების თანახმად სახელმწიფო ნაკრძალიდან აღკვეთილს დამატებით 2547 ჰა. ფართობის ტერიტორია გადაეცა.

მუხლი 10. გეოლოგია და ჰიდროლოგია

1. ნაკრძალის ტერიტორია რთული მთიანი რელიეფითა და გეომორფოლოგიური სტრუქტურით ხასიათდება, რომლის ფორმირებაში მთავარი როლი მდინარეულ ეროზიას მიუძღვის. ძველი გამყინვარების კვალი მყინვარული რელიეფისა და მორენული ნაფენების სახით სუსტადაა გამოხატული და, ძირითადად, თხემისპირა ზოლში და ქოჩალოს მწვერვალზე გვხვდება.

2. დაცულ ტერიტორიებზე ხუთი მთავარი წყალგამყოფი ქედია: მსხალგორის, უღელტეხილის, ნინიგორის, კუდიგორის და ქოჩალოს. ეს უკანასკნელი რთული მთიანი სისტემაა და, თავის მხრივ, მოიცავს მრავალ გვერდით შტოქედსა და ხეობას.

3. რელიეფი სიმაღლის მიხედვით იცვლება. დაბალ სიმაღლეებზე 400-დან 500 მ.ზდ.დ. რელიეფი შედარებით რბილია. მდინარეების კალაპოტები განიერია და ფერდობები ზომიერად დაქანებული - 5-8°. 500 მეტრის ზემოთ რელიეფი მეტად რთულდება, ბევრია ღრმა ხეობა და ციცაბო კლდოვანი ფერდობი. რთული რელიეფი დომინირებს ზღვის დონიდან 1550 მეტრამდე. საშუალო დაქანება 20-25°-ია. განსაკუთრებით ციცაბოა სამხრეთი ფერდობები, სადაც დაქანება 60°-საც კი აღწევს. ჩრდილოეთის ექსპოზიციის ფერდობები ნაკლებად დაქანებულია. ზღვის დონიდან 1800-2200 მ-ის სიმაღლეზე რელიეფი მეტად დანაოჭებულია, თუმცა დაქანება ჩვეულებრივ მცირეა 15-20°. 2200-2600 მ. სიმაღლეზე ისევ დომინირებს დიდი დაქანების 30-40° ეროზიული და ციცაბო კლდოვან-ნაშალიანი ფერდობები. ზღვის დონიდან 2600-2850 მ-ზე მყინვარული რელიეფი ხასიათდება რბილი ფორმებითა და მაღალმთის ტალღური ვაკეებით. უფრო ზემოთ კი ჭარბობს დიდი დაქანების კლდე-ნაშალიანი ფერდობები და გამიშვლებული კლდეები. ნაკრძალის რელიეფის უმეტესი ნაწილი აგებულია იურული თიხა-ფიქლებითა და ქვიშაქვებით, რომელიც დიდი დაქანების ფერდობებზე მრავალგან გამიშვლებულია. ნაკრძალის ქვედა ზონებში მდინარისპირა ტერასები აგებულია მეოთხეული პროლოვიური (ქვიანი, ქვიშნარი) ნაფენებით, რაც ზოგან გამდიდრებულია ალუვიური ჩამონატანით.

4. დაცულ ტერიტორიებზე ნიადაგის სხვადასხვა ტიპი გვხვდება, რომელიც განსხვავდება ნიადაგის ფენის სისქის, ტენის შემცველობის, სტრუქტურისა და ნაყოფიერების მიხედვით. ამ პარამეტრების ვარიაცია ხშირად დამოკიდებულია რელიეფზე, ექსპოზიციასა და სიმაღლეზე. სამხრეთ ფერდობებზე ტყით დაფარულ ქვედა ზონებში გავრცელებულია ტყის ყომრალი ნიადაგები. სუბალპურ მდელოებზე გავრცელებულია მთამდელოს მცირე სიღრმის ხირხატინი ჰუმუსიანი ნიადაგები. სუბალპური სარტყლის ზედა ნაწილში ნიადაგური საფარი, ძირითადად, შექმნილია მთა-მდელოს ჰუმუსიანი ნიადაგებით. ყველა სახის ნიადაგში დომინირებს თიხნარი ნიადაგები. დეკიანებში (*Rhododendretum*) გვხვდება ტორფიან-ჰუმუსიანი მჟავე ნიადაგები. ალპური სარტყლის ნიადაგური საფარი დიდი დაქანების მქონე ფერდობებზე უმთავრესად წარმოდგენილია მთა-მდელოს კორდიანი ნიადაგებით.

5. ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიაზე დიდი რაოდენობით მცირე და მოზრდილი მდინარე და ნაკადულია. ნაკრძალის მთავარი მდინარეებია: კაბალი, ბაისუბნისხევი, ნინოსხევი, შრომისხევი, ლაგოდეხის ხევი, და მაწიმისწყალი. ყველა ეს მდინარე სათავეს დიდი კავკასიონის მთავარ წყალგამყოფზე იღებს და სამხრეთისკენ პარალელურად მოედინება. მდინარეები და ნაკადულები ალპური ჩქარი დინებით, ქვა-ღორღიანი და ხრეშიანი კალაპოტებითა და მაღალი სიმჟავის წყლით ხასიათდება. მდინარეები სხვადასხვა ზომის ჩანჩქერებს წარმოქმნიან. შრომისწყალზე 15-მდე ჩანჩქერია, რომელთა სიმაღლე 4 მ-დან 40 მ-მდე მერყეობს. ლაგოდეხისწყალს 10 ჩანჩქერი აქვს, რომელთაგან უმაღლესი 80 მ-ს აღწევს.

6. მდინარეები და ნაკადულები არსებულ ხევებსა და უბეებს ბუნებრივად მიუყვება ყოველგვარი ხელოვნური ბარიერების გარეშე. მდინარეებისა და ნაკადულების უმრავლესობა ხშირად იცვლის კალაპოტს წყალდიდობების შემდეგ. წყალდიდობები საკმაოდ ხშირია და თან დიდი რაოდენობის გამხმარი და მოთხრილ-მოტეხილი ხე-ტყე მოაქვს, რაც მნიშვნელოვნად განაპირობებს კალაპოტის ცვლას და ანელებს წყლის დინებას.

7. მაღალ ალპურ ზონაში არის მყინვარული წარმოშობის მრავალი ოლიგოტროპული ტბა. მათ შორის ყველაზე დიდია შავი კლდეების ტბა (ტბა ხალა ხელი), რომელიც საქართველოსა და დაღესტანის რესპუბლიკის ტერიტორიების საზღვარზე მდებარეობს. ამ ტბის ზედაპირის მთლიანი ფართობია 21 ჰა, ხოლო მაქსიმალური სიღრმე – 14 მ. ტბაში თევზი არაა, თუმცა აღინიშნებოდა თავკომბალებისა და უხერხემლო ცხოველების არსებობა.

8. დაცული ტერიტორიები მდიდარია გოგირდოვანი წყაროებით, რომლებიც განსაკუთრებით ბევრია ლაგოდეხისწყლის ხეობაში.

მუხლი 11. კლიმატი

1. ლაგოდების დაცული ტერიტორიების უდაბლეს და უმაღლეს წერტილებს შორის სიმაღლე ზღვის დონიდან 400-დან - 3,500 მ-მდე მერყეობს, რაც განაპირობებს მნიშვნელოვან განსხვავებებს ნალექების რაოდენობასა და საშუალო წლიურ ტემპერატურას შორის.
2. ადგილობრივი კლიმატური პირობებიდან ქვედა ზონებისათვის დამახასიათებელია შედარებით ტენიანი, ნაკლებად ცივი და შედარებით ცივი ზამთარი და ხანგრძლივი ცხელი ზაფხული, ხოლო ალპურ ზონებში კლიმატი ზომიერად ტენიანია ცივი ზამთრითა და ხანგრძლივი, მაგრამ გრილი ზაფხულით.
3. ქ. ლაგოდებისა და დაცული ტერიტორიების ქვედა ზონაში ნალექების საშუალო წლიური რაოდენობა დაახლოებით 1100 მმ-ია და სიმაღლის ცვლასთან ერთად იზრდება, ხოლო დაცული ტერიტორიების უმაღლეს წერტილში 2000-2200 მმ-საც აღწევს. ნალექების მაქსიმალური რაოდენობა მოდის აპრილიდან სექტემბრამდე პერიოდში, ხოლო მინიმალური – დეკემბერსა და იანვარში. წელიწადში საშუალოდ 133 წვიმიანი დღეა. თოვლის სტაბილური საფარი მაღალ ზონებში ნოემბრიდან შეინიშნება და მაისამდე დევს (ე.ი. წელიწადში დაახლოებით 160 დღის განმავლობაში).
4. ქ. ლაგოდებში საშუალო წლიური ტემპერატურა 12–13°C ფარგლებში მერყეობს, ხოლო 3500მ.ზღ.დ -3.2-დან -0.3°C-მდე. ტემპერატურის აბსოლუტური მაქსიმუმი ზაფხულში +38°C-ია, ხოლო აბსოლუტური მინიმუმი ზამთარში – 23°C-ია.

მუხლი 12. ლანდშაფტები

1. ლაგოდების დაცული ტერიტორიები მდებარეობს კავკასიონის მთავარი ქედის სამხრეთ კალთებზე, საქართველოს უკიდურეს ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში. ამ ნაწილში კავკასიონი არ გამოირჩევა დიდი სიმაღლის მთებით, მაგრამ მისი კალთები ზღვის დონიდან 400-დან 3500 მ-მდე მკვეთრად აღიმართება ალაზნის ველის ვრცელი დაბლობიდან, რითაც მაქსიმალური სიმაღლეთა სხვაობა მთების ძირიდან წვერამდე 3100 მ-ს აღწევს.
2. დაცული ტერიტორიების უმეტესი ნაწილი (დაახლოებით 13000 ჰა) დაფარულია სხვადასხვა ტიპის ფოთლოვანი ტყეებით ზღვის დონიდან 400-1850 მ-მდე. ლანდშაფტი წარმოადგენს ტყით დაფარულ მთიან მასივს წყალგამყოფებითა და ღრმა ხეობებით. აღინიშნება სტრუქტურითა და სახეობრივი შემადგენლობით განსხვავებული ფოთლოვანი ტყის სხვადასხვა ტიპი. ტყის ცენოზის კონკრეტული ტიპები ერთმანეთს ენაცვლება სიმაღლისა და ექსპოზიციის მიხედვით.
3. ტყის სარტყლის ზემოთ უკვე სუბალპური ლანდშაფტი გვხვდება, რომელსაც დაახლოებით 7000 ჰა ფართობი უკავია ზღვის დონიდან 1850 მ-სა და 2500 მ-ს შორის. ამ ლანდშაფტისთვის დამახასიათებელია სუბალპური ტყეების, სუბალპური ბუჩქნარებისა და მდელოების მოზაიკა. ლანდშაფტების ამ სამი მთავარი ელემენტის გავრცელების კანონზომიერებები უმეტესწილად დამოკიდებულია ექსპოზიციასა და სიმაღლეზე. ზღვის დონიდან 1800-2200 მ-ზე რელიეფი საკმაოდ რთული და დანაწევრებულია, თუმცა, გვხვდება მარტივი ფორმებიც. სუბალპური ტყეები, ჩვეულებრივ, ზღვის დონიდან 2400-2500 მ-ზეა განვითარებული და ხასიათდება განსხვავებული სრუქტურისა და ფორმის თვალსაზრისით – უმთავრესად წარმოდგენილია მეჩხერი ე.წ. პარკისებური და ტანბრეცილი ტყეებით, რაც ძლიერი ქარებისა და თოვლის წნევისაგან არის განპირობებული.
4. ალპური ლანდშაფტები ზღვის დონიდან 2450-2500-დან 3000 მ-მდე გვხვდება. ამ უტყეო ლანდშაფტებს დაახლოებით 4000 ჰა ფართობი უკავია, ხასიათდება ციცაბო, კლდოვანი და ასევე რბილი და მომრგვალებული რელიეფებით. ეროზიული, კლდოვანი და კლდენაშლიანები ამ ლანდშაფტის მთავარი დამახასიათებელი ფიზიკური ნიშანია. რელიეფი მაღალი დახრილობით გამოირჩევა (35-40°). აღსანიშნავია, ე.წ. დემიდოვის ნაშლები, რომელიც ყველაზე დიდი ნაშლებია დაცულ ტერიტორიებზე. ლანდშაფტის სხვა მნიშვნელოვანი მახასიათებლებია შედარებით რბილი რელიეფის ფორმები (ე.წ. მყინვარული ცირკები) და მცირე მყინვარული ტბები. რბილი რელიეფი უმეტესად ალპური ზონის შუა ნაწილს ახასიათებს ზღვის დონიდან 2600-2850 მ-ის სიმაღლეზე. სხვადასხვა ფიზიკური თუ გარემო ფაქტორი ალპური მდელოების, კლდოვანი ფორმებისა და კლდენაშლიანების მოზაიკას ქმნის. ალპური მდელოების ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანია ალპური ხალები, რომელიც შედარებით უფრო ტენიან ადგილებში, ჩაღრმავებებსა და ვაკეებზე ვითარდება და მრავალფეროვანი ფლორით გამოირჩევა. ნაშალები მეჩხერი მცენარეული საფარით ხასიათდება და ფლორისტული შემადგენლობაც მეტად თავისებურია.
5. სუბნივალური ზონა ზღვის დონიდან 3000-3500 მ-ის სიმაღლეზე ვითარდება. ამ ზონისთვის დამახასიათებელია მეტად რთული რელიეფი დიდი დაქანების კლდენაშლიანი ფერდობები და გაშიშვლებული კლდეები. მცენარეები აქ მცირე დაჯგუფებების სახითაა წარმოდგენილი, რომელიც ქარებისგან შედარებით დაცულ ადგილებში ვითარდება, სადაც ნიადაგის თხელი ფენაა წარმოქმნილი.

მუხლი 13. ჰაბიტატები

1. ტყის სარტყლის ქვედა ზონა: ჰაბიტატის ეს ტიპი გვხვდება ზღვის დონიდან 400 მ-დან 1050 მ-ს შორის სიმაღლეებზე და შედარებით რბილ (5-8° დაქანება) რელიეფურ ადგილებსა და დიდი დაქანების კლდოვან ფერდობებს, ღრმად ჩაჭრილ ჩანჩქერიან ვიწრო ხეობებს მოიცავს. ტყის სარტყლის ქვედა ზონაში წმინდა წიფლნარი ტყეები დომინირებს. სამხრეთ-დასავლეთისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთის ფერდობებზე გაბატონებულია რცხილნარები და შერეული ფართოფოთლოვანი ტყეები. ქვედა იარუსი არ ვითარდება ან სუსტადაა განვითარებული. ბალახოვანი საფარი ჩვეულებრივ ვითარდება მხოლოდ ტყის ფანჯრებში.

2. ტყის სარტყლის შუა ზონა: ტყის შუა ზონა მდებარეობს ზღვის დონიდან 1000 მ-დან 1550 მ სიმაღლეზე და ხასიათდება უაღრესად რთული ღრმა ხეობებით, ხევებით და ძლიერ დანაწევრებული რელიეფით. ტყის საფარი სტრუქტურისა და სახეობების მხრივ მრავალფეროვანია. გაბატონებულია წიფლნარი (*Fageta*, *Fagus orientalis*), წიფლნარ-რცხილნარი (*Fago-Carpinetum*; *Carpinus caucasica*) და რცხილნარი (*Carpinetum*, *C. caucasica*) ტყეები. კლდოვანი ადგილები (რომლებიც მრავლად გვხვდება, განსაკუთრებით კი სამხრეთის ექსპოზიციის ფერდობებზე) მდიდარია ენდემური და რელიქტური მცენარეებით, მათ შორის უთხოვარი (*Taxus baccata*), პასტუხოვის სურო (*Hedera pastuchovii*), მაღალი მოცვი (*Vaccinium arctostaphylos*), ლაგოდეხის იორდასალამი (*Paenonia lagodechiana*), მლოკოსევიჩის იორდასალამი (*Paenonia mlokoewitschii*), ლაგოდეხის ნაღველა (*Gentiana lagodechiana*), ჩვეულებრივი წაბლი (*Castanea sativa*), ქართული თხილი (*Corylus iberica*) და ა.შ. ეს ჰაბიტატები მოიცავს ქალწულებრივი ტყეების დიდ კორომებს.

3. ტყის სარტყლის ზედა ზონა: ზედა ზონის ტყეები გვხვდება ზღვის დონიდან 1500 მ-დან 1850 მ-ის სიმაღლეზე. რელიეფი მეტად რთულია, ფერდობები კი - ძლიერ დაქანებული (60°). რელიეფის შედარებით რბილი ფორმები გვხვდება ჩრდილოეთის ექსპოზიციის კალთებზე. ტყეებიდან დომინირებს წიფლნარები, წიფლნარ-რცხილნარები და შერეული ფართოფოთლოვანი ტყეები. ტყის სტრუქტურა და შემადგენლობა მნიშვნელოვნად იცვლება დაქანების მატებასთან, ექსპოზიციასთან და განსაკუთრებით კი სიმაღლის ცვლილებასთან ერთად. წიფლნარის კორომებითაა დაფარული ჩრდილოეთის, აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ექსპოზიციის ფერდობები და ასევე ნაკლებად ციცაბო სამხრეთი ფერდობები. სამხრეთის ექსპოზიციის დიდი დაქანების (30-50°) ფერდობებზე დომინირებს წიფლნარ-რცხილნარები და შერეული ფართოფოთლოვანი ტყეები. დიდი დაქანების კლდოვან ფერდობებზე გავრცელებულია შერეული შემადგენლობის, მეჩხერი ტყეები. ტყის სარტყლის ზედა საზღვართან (ზღვის დონიდან 1700-1800 მ) სულ უფრო ხშირად ჩნდება ტყის ფანჯრები. წიფლნარის კორომების შემადგენლობაში ჩნდება სუბალპური მცენარეულობის წარმომადგენლები: მაღალმთის ბოკვი/ნეკერჩხალი (*Acer trautvetteri*), ლიტვინოვის არყი (*Betula litwinowii*), ცირცელი (*Sorbus caucasigena*), მაღალმთის მუხა (*Quercus macranthera*) და სხვ. ტყის ფანჯრების ბალახოვან საფარში ასევე დომინირებს სუბალპური სახეობები.

4. სუბალპური ტყეები: ჰაბიტატის ეს ტიპი გვხვდება ზღვის დონიდან 1800-1850 მეტრიდან და ტყის ზედა საზღვრამდე, რომელიც, როგორც წესი, ზღვის დონიდან 2400-2500 მეტრზეა (ტყის ზედა საზღვარი ჩრდილოეთის, ჩრდილო-დასავლეთისა და ჩრდილო-აღმოსავლეთის ფერდობებზე 2250-2300 მ-ზე და ზოგან უფრო მაღლა კი გადის). სუბალპური ტყეები წარმოდგენილია მეჩხერი, ანუ პარკისებრი და ე.წ. ტანბრეცილი ტყეებით. საკმაოდ ფართოდაა გავრცელებული მაღალმთის ბოკვის/ნეკერჩხლის (*Acer trautvetteri*), აღმოსავლური წიფლის (*Fagus orientalis*), მაღალმთის მუხისა (*Quercus macranthera*) და ლიტვინოვის არყის (*Betula litwinowii*) ტყეები. ნეკერჩხლისა და წიფლის ტყეები დომინირებს ჩრდილოეთის, დასავლეთისა და ჩრდილო-აღმოსავლეთის ფერდობებზე. ლიტვინოვის არყის (*Betula litwinowii*) პარკისებრი ტყის კორომები სამხრეთის ფერდობების გარდა ყველგან არის გავრცელებული. სამხრეთის შედარებით უფრო მშრალ ფერდობებზე ტყის მცენარეულობა ძირითადად წარმოდგენილია პარკული ტიპის მაღალმთის მუხნარით (*Quercus macranthera*). სხვა სუბალპურ ტყეებთან შედარებით რამდენადმე უფრო მაღლა ვრცელდება ლიტვინოვის არყის (*Betula litwinowii*) ტანბრეცილი ტყეები. ტანბრეცილ არყნარში ხშირად შერეულია კავკასიური ცირცელი (*Sorbus caucasigena*). ზოგან ცირცელი ისე მრავლდება, რომ ჩამოყალიბებულია ბიდომინანტური (ორი დომინანტი სახეობა) ცირცელიანარყნარი თანასაზოგადოებებიც. სუბალპური ტყეები სტრუქტურულად და სახეობრივად მრავალფეროვანია. მრავალ ადგილას აქტიურად იჭრება სუბალპური მაღალბალახეულობისა და მდელოსა და ბუჩქნარის ელემენტები, რაც ჰაბიტატების საერთო მრავალფეროვნებას კიდევ უფრო ზრდის.

5. სუბალპური მდელოები და ბუჩქნარი: ჰაბიტატის ეს ტიპი წარმოადგენს ბუჩქნარის, მდელოებისა და მაღალბალახეულობის სხვადასხვა ვარიანტისგან შედგენილ მოზაიკურ ჰაბიტატს. ჩრდილოეთის ექსპოზიციის ფერდობებზე განვითარებულია გართხმული დეკიანები (*Rhododendron caucasicum*). ჩრდილოეთისა და დასავლეთის ფერდობებზე მცირე დაჯგუფებებისა და ფრაგმენტების სახით წარმოდგენილია მეორადი იელიანებიც (*Rhododendron luteum*), მოცვიანი (*Vaccinium myrtillus*) და ღვიანი (*Juniperus depressa*) ცენოზებიც. ჰაბიტატი მოიცავს პირველად და მეორად სუბალპურ მდელოებს. მეორად მდელოებს პარკისებრი და ტანბრეცილი ტყეების გავრცელების ადგილი აქვს დაკავებული, აქედან გამომდინარე, ისინი გვხვდება პირველად სუბალპურ მდელოებთან შედარებით უფრო დაბალ სიმაღლეებზე. თუმცა ეს მდელოები შედგენილობისა და სტრუქტურის მხრივ უკვე თითქმის პირველადი სუბალპური მდელოების იდენტურია. მეორადი მდელოები ფართოდაა გავრცელებული სამხრეთის, სამხრეთ-აღმოსავლეთისა და სამხრეთ-დასავლეთის შედარებით მშრალ ფერდობებზე, სადაც მათ მაღალმთის მუხნარის ყოფილი

ადგილსამყოფელი უჭირავთ. სუბალპური მდელოები ძირითადად სხვადასხვა ნაირბალახოვანი შერეული თანასაზოგადოებებისაგან არის ფორმირებული.

6. ალპური მდელოები და ალპური ხალები ჰაბიტატების ეს ტიპი ფრამენტულადაა გავრცელებული ალპური ზონის კლდოვან წარმონაქმნებსა და ღორღიან ტერიტორიებს შორის (ზღვის დონიდან 2450 მ-დან 3000 მ-მდე). ალპურ ზონაში გვხვდება მცენარეულობის განსაკუთრებული ტიპი, რომელსაც ლაქისებრ-მოზაიკური გავრცელების გამო „ალპურ ხალებს“ უწოდებენ. ალპური ხალებისათვის დამახასიათებელი სახეობებია: *Alchemilla caucasica*, *Campanula biebersteiniana*, *Carex oreophila*, *Carum caasicum*, *Catabrosella variegata*, *Chamaescidium acaule*, *Colpodium versicolor*, *Corydalis conorhiza*, *Festuca supina*, *Gentiana djimilensis*, *Gypsophila tenuifolia*, *Kobresia humilis*, *Luzula pseudosudetica*, *L. spicata*, *Minuartia aizoides*, *Nardus glabriculumis*, *Ornithogalum schmalhauseni*, *Pedicularis crassirostris*, *Phleum alpinum*, *Poa caucasica*, *Potentillagelida*, *Sibbaldia semiglabra*, *Trifolium ruprechtii*, *Trilium patulus*, და სხვ. ალპურ სარტყელში მეტწილად სამხრეთისა და სამხრეთ-დასავლეთის ექსპოზიციის ფერდობებზე ფართოდაა გავრცელებული ჭრელი წივანას (*Festuca varia*) მონოდომინანტური მკვრივკორდიანი მდელოები. დომინანტურ სახეობასთან ერთად აქ გვხვდება: *Betonica macrantha*, *Leontodon hispidus*, *Sedum involucreatum*, და *Trifolium canescens*. ალპური მდელოების დამრეც ფერდობებსა და გავაკებებზე ზღვის დონიდან 3000 მ-მდე გავრცელებულია კიდევ ერთი მკვრივკორდიანი ფორმაცია ძიგვიანი (*Nardetum*; *Nardus glabriculumis*). ასევე გავრცელებული სახეობებია ცხვრის წივანა (*Festuca ovina*), ისლები (*Carex meinshauseniana*, *C. canescens*, *C. capillaris* და *C. micropodioides*).

7. ლაგოდების ალკვეთილის ალპური საძოვრები (რომლებიც გამოიყენება პირუტყვის მოვებისთვის): 2006 წელს ჩატარებული კვლევის თანახმად, ალკვეთილში საზაფხულო საძოვრებად გამოყენებული ალპური მდელოების დიდი ნაწილი დეგრადირებულია პირუტყვის ჭარბი რაოდენობის გამო, რაც მოვების ყოველგვარ ზღვარს მიღმაა. გადაჭარბებული მოვებისა და ფეხით გათელვის შედეგად, როგორც ეს ზემოთ მოყვანილ პარაგრაფშია აღწერილი, დაიკარგა ბუნებრივი ალპური მდელოების სახეობების მრავალფეროვნება. არსებულ ბალახოვან საფარს ჩაანაცვლებს მცირე ზომის სახეობები - ე.წ. „მეორადი ხალები“, რომლებიც შედგება შემდეგი ბალახოვანი სახეობებისგან: მარმუჭი (*Alchemilla sericata*), ფესვმაგარა (*Sibbaldia parviflora*), ძიგვა (*Nardus stricta*) და კორდისკბილა (*Euphrasia pectinata*).

8. სუბნივალური ზონის ჰაბიტატი: სუბნივალური ზონისთვის (ზღვის დონიდან 3,000-დან 3,500 მ-მდე) დამახასიათებელი მკაცრი კლიმატური პირობების გამო ეს ჰაბიტატი მოკლებულია შეკრულ მცენარეულ საფარს. მცენარეულობა მიკროდაჯგუფებების სახით არის წარმოდგენილი. მცენარეთა მიკროდაჯგუფებები, ჩვეულებრივ, 3-7-მდე სახეობისაგან შედგება, იშვიათად კი 9-11 სახეობასაც შეიცავს. სუბნივალურ სარტყელში გვხვდება: *Alopecurus dasyanthus*, *A. glacialis*, *Anthennaria caucasica*, *Anthemis sosnowskyana*, *Arenaria lychnidea*, *Carex tristis*, *Cerastium cerastoides*, *C. multiflorum*, *C. polymorphum*, *Colpodium versicolor*, *Corydalis alpestris*, *C. conorhiza*, *Draba bryoides*, *D. siliquosa*, *D. supranivalis*, *Erigeron uniflorus*, *Gnaphalium supinum*, *Festuca supina*, *Lamium tomentosum*, *Luzula spicata*, *Minuartia aizoides*, *Minuartia inamoena*, *Myosotis alpestris*, *Poa alpina*, *Sedum involucreatum*, *S. tenellum*, *Senecio taraxacifolius*, *Sibbaldia semiglabra*, *Taraxacum crepidiforme*, *T. porphyranthum*, *Thymus nummularius*, *Tripleurospermum caasicum*, *T. subnivale*, *Trisetum spicatum*, *Viola minuta* და სხვა. გავრცელებულია ასევე რამდენიმე ენდემური სახეობა: *Alopecurus dasyanthus*, *Corydalis alpestris*, *Draba supranivalis*, *Nepeta supina*, *Scrophularia minuta*, *Senecio sosnowskyi*, *Veronica minuta*, და *Viola minuta*.

9. მტკნარი წყლის ჰაბიტატები: მთების მასივებიდან გამოდინებული ნაკადულები და მდინარეები ხევების მეტად თავისებურ ლანდშაფტებს ქმნიან. ნაკადულების კალაპოტი ქვა-ღორღიანი, ხრეშიანია და დაბალი ორგანული შემადგენლობით ხასიათდება, რის გამოც ამ წყლებში მხოლოდ ისეთი თევზი ბინადრობს, რომელიც მთელი წლის განმავლობაში სწრაფ დინებასა და ცივ წყალს ეგუება, ასეთებია: მტკვრის წვერა (*Barbus lacerta*), კავკასიური ქაშპა (*Leuciscus cephalus*), სწრაფულა ნაფოტა (*Alburnoides bipunctatus*), მდინარის / კალმახი (*Salmo trutta*). სხვა სახეობის მტკნარი წყლის ჰაბიტატები გვხვდება ძველი გამყინვარების შედეგად წარმოშობილ და შემდეგში წყლით ამოვსებულ ჩაღრმავებებში, სადაც ოლიგოტროპული ტბები ჩამოყალიბდა. მკაცრი კლიმატით განპირობებული ტბის დაბალი ორგანული შემადგენლობის შედარებით დაბალი დონის გამო ტბებში შეინიშნება რამდენიმე სახის მიკროორგანიზმი, თავკომბალები და უხერხემლო ცხოველები, გარდა თევზისა.

მუხლი 14. ბიომრავალფეროვნება

1. ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კუთხით ლაგოდების დაცული ტერიტორიები ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ადგილია არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ მთელი კავკასიის რეგიონში და ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის მიერ (WWF) იდენტიფიცირებულია, როგორც ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ეკორეგიონი მსოფლიოში (Global Eco-region) (კავკასიური შერეული ტყეების ეკორეგიონი) და საერთაშორისო კონსერვაციის (Conservation International) მიერ - როგორც ბიომრავალფეროვნების ცხელი წერტილი. ლაგოდების დაცული ტერიტორიები ასევე აღიარებულია როგორც ძირითადი ორნითოლოგიური ტერიტორია (Important Bird Area (GE024) და „ზურმუხტის ქსელის“ პოტენციური კანდიდატი.

2. მიუხედავად იმისა, რომ არ არსებობს სახეობების სისტემატური აღრიცხვის უკანასკნელი განახლებული ცნობები, ლაგოდების დაცული ტერიტორიებში გავრცელებული 1000-ზე მეტი უმაღლესი მცენარის 113 ოჯახი და აქ

შესაძლებელია მცენარეულობის სულ ცოტა 14 ტიპის გამოყოფა. ფაუნის თვალსაზრისით, აქ გავრცელებულია ძუძუმწოვართა 38, ფრინველთა სულ მცირე 133, რეპტილიების 12, ამფიბიების 7 და თევზების 4 სახეობა.

3. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების მრავალი სახეობა, როგორც გლობალურ დონეზე იშვიათი და საფრთხეში მყოფი სახეობები, შეტანილია ბუნების დაცვის მსოფლიო კავშირის (IUCN) წითელ ნუსხაში, აგრეთვე საქართველოს წითელ ნუსხაში - როგორც ეროვნულ დონეზე არსებული იშვიათი და საფრთხეში მყოფი სახეობები. სახეობების ჩამონათვალი იხილეთ დანართში, №3.

4. ამჟამად საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებასთან დაკავშირებული მიმდინარე მოლაპარაკებების გათვალისწინებით „საბჭოს დირექტივა 92/43/EEC ველური ფაუნისა და ფლორის ბუნებრივი ჰაბიტატების კონსერვაციის შესახებ“, რომელიც უფრო „ჰაბიტატების შესახებ დირექტივით“ არის ცნობილი, განსაზღვრავს სახეობებისა და ჰაბიტატების დამატებით ნუსხას. ამჟამად საქართველოს წითელ ნუსხაში შესული ფაუნის სახეობების უმრავლესობა (90%) ჩამოთვლილია ევროპის წითელ ნუსხაში. საქართველოს წითელი ნუსხის მცენარეების სახეობების ძალიან მცირე რაოდენობა ჩამოთვლილია ევროპის წითელ ნუსხაში. მაშასადამე, ევროპულ ნუსხას დაემატება იმ სახეობებისა და ჰაბიტატების ჩამონათვალი, რომლებიც საქართველოში განსაკუთრებულ დაცვას საჭიროებს.

5. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კავკასიის ენდემური სახეობების კუთხითაც. ნაკრძალში კავკასიის ენდემური ფრინველთა სამი სახეობაა გავრცელებული: კავკასიური როჭო (*Tetrao mlkosiewiczii*), კავკასიური შურთხი (*Tetraogallus caucasicus*) და კავკასიური ყარანა (*Phylloscopus lorenzii*). კავკასიის ენდემურ ძუძუმწოვართა შორის, პირველ რიგში, აღსანიშნავია აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვი (*Capra cylindricornis*). ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე გვხვდება საქართველოს 9 ენდემური მცენარე, რომელთაგან 7 სახეობა თვით ლაგოდეხის ვიწრო ლოკალურ ენდემს წარმოადგენს. ადგილობრივი ფლორა ასევე შეიცავს 121 კავკასიის ენდემურ სახეობას, რაც ნიშნავს, რომ დაცულ ტერიტორიებზე გვხვდება კავკასიის ენდემურ მცენარეთა საერთო რაოდენობის 10%-ზე მეტი.

მუხლი 15. ფლორა და მცენარეულობის ტიპები

1. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ფლორა საოცრად მრავალფეროვანია და მოიცავს 1050 სახეობაზე მეტ ყვავილოვან მცენარეს (ფარულთესლოვანი), 5 შიშველთესლოვან და 39 გვიმრისნაირს. დენდროფლორა (ხე-მცენარეები) 130 სახეობას ითვლის, ასევე გამოვლენილია ხავსის 200-მდე სახეობა.

2. ქვემოთ აღწერილი მცენარეულობის ტიპების უმეტესობა რეგიონისთვის ტიპური და დამახასიათებელია. თუმცა მცირე ნაწილი ანთროპოგენური ზემოქმედების შედეგად მეორადი წარმოშობისაა. მცენარეულობის სივრცული განაწილება, ძირითადად, გარკვეულ ბუნებრივ კანონზომიერებებს ემორჩილება, თუმცა გარკვეული კორექტივები ანთროპოგენურ ფაქტორებს შეაქვს.

3. წიფლნარი ტყე (*Fageta, Fagus orientalis*): წიფლნარი ტყე ერთ-ერთი ყველაზე უფრო დამახასიათებელი და ფართოდ გავრცელებული მცენარეულობის ტიპია ნაკრძალში. გვხვდება ზღ. დონიდან 450-2150 მ-მდე სხვადასხვა ექსპოზიციასზე. წიფლნარი ტყეები ნაკრძალში წარმოდგენილია სხვადასხვა სახესხვაობით. როგორცაა: ა) წიფლის ტყე ქვეტყის / ბუჩქნარის გარეშე, ბ) წიფლის ტყე მაყვლის ბუჩქნარით, გ) წიფლის ტყე გვიმრის სახეობებით, დ) წიფლის ტყე მაყვლისა და გვიმრის ქვეტყით, ე) ბალახის საფარიანი წიფლის ტყე, ვ) ბალახით დაფარული წიფლის და რცხილის ტყე, ზ) ხშირი სუროთი დაფარული წიფლის ტყე, თ) წიფლის ტყე რომელიც დაფარულია „შავი გვიმრით“, ი) წიფლის ტყე მოცვის ქვეტყით. წიფლის ტყეების მრავალფეროვნების შესახებ უფრო დეტალური ინფორმაცია იხილეთ დანართში N6.

4. რცხილნარი ტყე (*Carpineta, Carpinus caucasica*): ერთ-ერთი ყველაზე დამახასიათებელი და ფართოდ გავრცელებული ფიტოცენოზია. ძირითადად, გვხვდება მდინარეების შრომისწყლის, ლაგოდეხისწყლისა და მაწიმისწყლის ქვემო წელის ვაკეებსა და შუაწელის ფერდობებზე ზღვის დონიდან 450-1500 მ-ის ფარგლებში. რცხილნარი ტყეების კალთაშეკრულობა 70-80% შორის მერყეობს. დამახასიათებელი ხეებია წაბლი (*Castanea sativa*), მუხა (*Quercus iberica*) და ნეკერჩხალი (*Acer laetum*). სხვა მნიშვნელოვანი სახეობებია: *Rubus caucasicus*, *Corylus avellana*, *Mespilus germanica*, *Euonymus latifolia*, *Dryopteris fliix-mas*, *Salvia glutinosa*, *Pachyphragma macrophyllum*, *Geum urbanum*, *Viola odorata*, *Fragaria vesca*, და სხვ. მცენარეთა ეს კლასი სხვადასხვა ვარიანტებით არის წარმოდგენილი (*Carpinetum oplismenosum*, *Carpinetum pachyphragmosum*, *Carpinetum hederosum*, *Carpinetum hederoso-dryopteridosum*, *Fago-Carpinetum hederosodryopteridosum*, *Carpinetum festucosum*, და სხვ.), რომელთა შორის ძირითადი განსხვავება ბალახოვანი საფარის დომინანტებშია.

5. ქართული მუხის ტყე (*Querceta, Quercus iberica*): მცენარეულობის ეს ტიპი ხასიათდება ნაკრძალში შეზღუდული არეალით და წარმოდგენილია პატარ-პატარა ნაკვეთების სახით სამხრეთის ექსპოზიციის ძლიერ დაქანებულ (20-35°) ფერდობებზე. გვხვდება მდინარეების: შრომისწყლის („საჯინიბოს სერი“), ლაგოდეხისწყლის („მონასტრის სერი“) და მაწიმისწყლის ხეობებში ზღვის დონიდან 400-950 მ-ის ფარგლებში. კალთაშეკრულობა 40-დან 80%-მდე მერყეობს.

დამახასიათებელი სახეობებს შორის აღსანიშნავია *Carpinus caucasica*, *Tilia begoniifolia* და *Fraxinus excelsior*. ქვეტყეში დამახასიათებელია *Cornus mas*, *Mespilus germanica*, *Lonicera caprifolium*, *L. caucasica*, *Corylus avellana* და სხვ. ზოგ შემთხვევაში ქვეტყის დომინანტია *Carpinus orientalis*. ბალახოვან საფარში ამ რეგიონისათვის ყველაზე მეტად დამახასიათებელია *Festuca montana*, *Galium odoratum*, *Primula woronowii*, *Lathyrus roseus*, *Brachypodium sylvaticum*, *Dactylis glomerata* და *Viola odorata*.

6. შერეულფოთლოვანი ტყე: განვითარებულია მდინარეების ნინოსწყლის, შრომისწყლის, ლაგოდეხისწყლისა და მაწიმისწყლის ქვემოწელის პროლუვიურ ტერასებსა და შუაწელის ფერდობებზე ზღვის დონიდან 450-1100 მ-ის ფარგლებში. ხევნარის შემადგენლობა პოლიდომინანტურია და მასში მონაწილეობენ *Fagus orientalis*, *Carpinus caucasica*, *Tilia begoniifolia*, *Fraxinus excelsior*, *Acer velutinum*, *Quercus iberica*, *Castanea sativa*, *Acer laetum*. ქვეტყე და ბალახოვანი საფარი ზემოთ განხილულ ვარიანტთა მსგავსია. ტიპური შერეულფოთლოვანი ტყის კორომები გვხვდება ნინიგორზე („დიდი წაბლიანი“, „პატარა წაბლიანი“) და კუდიგორის სერზე, სალესავისწყლის ხეობაში (რაჭისუბანი) და სხვ.

7. მაღალმთის ნეკერჩხლის ტყე (*Aceretum*, *Acer trautvetteri*): ძირითადად გავრცელებულია ნაკრძალის სუბალპურ სარტყელში ზღვის დონიდან 1800-2050 მ-ის ფარგლებში. მისი საუკეთესო და ყველაზე მოზრდილი კორომები გვხვდება ქოჩალოს მთის ფერდობებზე (მეტეოსადგურის მიდამოები) და ნინიგორზე. კალთაშეკრულობა 30-დან 60%-მდე მერყეობს. ნეკერჩხლის გარდა მონაწილეობენ: *Fagus orientalis*, *Sorbus caucasigena*, *Betula litwinowii* და *Quercus macranthera*. ქვეტყე არ არის განვითარებული. ერთეული ინდივიდის სახით წარმოდგენილია *Rubus idaeus*, *R. caucasicus*, *Daphne mesereum*, *Rhododendron luteum*. ბალახეულ საფარში წარმოდგენილია როგორც ტყის, ასევე სუბალპური მაღალბალახეულობის ელემენტები, როგორიცაა *Dryopteris filix-mas*, *Athyrium filix femina*, *Gadalia lactiflora*, *Senecio rhombifolius*, *Symphytum asperum*, *Euphorbia macroceras*, *Impaniens noli tangere*, *Brachypodium sylvaticum*, *Lapsana grandiflora*, *Petasites albus*, *Betonica macrantha*, *Salvia glutinosa*, *Senecio propinquus* და მრავალი სხვ.

8. მაღალმთის მუხნარი ტყე (*Quercetum*, *Quercus macranthera*): ფიტოცენოზის არეალი მცირეა და გვხვდება ზღვის დონიდან 1800-2000 მ-ის ფარგლებში, სამხრეთის ექსპოზიციის ფერდობებზე. მისი მცირე ფრაგმენტები წარმოდგენილია „ბნელ ხევში“ მეტეოსადგურთან ახლოს. მუხის გარდა ერთეული ინდივიდების სახით მონაწილეობენ *Acer trautvetteri*, *Fagus orientalis*, *Sorbus caucasigena* და *Betula litwinowii*. ქვეტყე არ არის კარგად გამოხატული. დამახასიათებელი სახეობებია: *Rubus caucasicus*, *Rhododendron luteum*. ბალახოვანი საფარი წარმოდგენილია ტყის სუბალპური და ალპური სახეობებით.

9. არყნარი ტყე (*Betuleta*, *Betula litwinowii*): სუბალპური სარტყლის ერთ-ერთი დამახასიათებელი მცენარეულობაა და გავრცელებულია ზღვის დონიდან 1,900-2,300 მ-ის ფარგლებში, როგორც წესი, ჩრდილო ფერდობებზე, თუმცა გვხვდება სამხრეთ-დასავლეთის, აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ექსპოზიციებზეც. კალთაშეკრულობა 40-დან 60%-მდე მერყეობს. არყნარი ტყეები წარმოდგენილია მრავალი ვარიანტის სახით, რომელთა შორის ძირითადი განსხვავება ბალახოვანი საფარის დომინანტებშია. ზოგ ადგილას არყნარ ტყეებში ასევე გვხვდება დეკის საფარი (*Betuletum rhododendrosom*). არყნარ ტყეებს სხვადასხვა ბალახოვანი საფარი გააჩნია. გვხვდება ასევე არყნარისა და წიფლის შერეული ვარიანტები.

10. ჯაგრცხილნარი ტყე (*Carpinetum*, *Carpinus orientalis*): ამ ტყეებით დაფარულია მდ. მაწიმისწყლის ტერასები. ტყეები მეორადი წარმოშობისაა და პირველადი ტყეების ჭრის შედეგად ვითარდება. კალთაშეკრულობა 60-დან 80%-მდე მერყეობს. ჯაგრცხილას გარდა აქ შეხვდებით შემდეგ სახეობებს: *Carpinus caucasica*, *Quercus iberica* და *Acer campestre*. ქვეტყე ნაკლებად განვითარებულია. ბალახოვანი მცენარეებიდან განვითარებულია *Oplismenus undulatifolius*, *Salvia glutinosa* და *Viola odorata*.

11. მურყნარი ტყე (*Alnetum*, *Alnus barbata*): მურყნარების ფრაგმენტები გავრცელებულია მდინარეთა ნაპირებიდან ოდნავ დაშორებით ალუვიურ ტერასებზე, ზღვის დონიდან 800-1,000 მ-მდე. ტიპური ფრაგმენტები წარმოდგენილია მდ. შრომისწყლისა და ლაგოდეხისწყლის ხეობებში. კალთაშეკრულობა 40-დან 70%-მდე მერყეობს. მონაწილეობენ: *Pterocarya pterocarpa*, *Juglans regia*, *Salix excelsa*, *Populus nigra*. ქვეტყეში გვხვდება *Corylus avellana*, *Staphylea pinnata*, *Rubus caucasicus*, *Sambucus nigra*, *Hedera pastuchowii* და სხვ. ბალახოვანი საფარის ფლორისტული შემადგენლობა ჭრელია.

12. დეკიანი ბუჩქნარი (*Rhododendretum*, *Rhododendron caucasicum*): სუბალპური სარტყელის დამახასიათებელი ფიტოცენოზია და ძირითადად გავრცელებულია ზღვის დონიდან 2,200-2,500 მ-ის ფარგლებში, თუმცა ფრაგმენტულად გვხვდება უფრო დაბლა, ზღვის დონიდან 1,900-2,000 მ-ისა და უფრო მაღლაც – ზღვის დონიდან 2700 მ-ის ფარგლებში. როგორც წესი, გვხვდება ჩრდილოეთის ექსპოზიციის ფერდობებზე. მისი შედარებით დიდი რაყები წარმოდგენილია მთა „უნაგირას“ ჩრდილოეთ ფერდობებზე.

13. სუბალპური მაღალბალახეულობა: სუბალპების ერთ-ერთი დამახასიათებელი მცენარეულობაა. ახასიათებს ფრაგმენტული გავრცელება ზღვის დონიდან 1900-2800 მ-ის ფარგლებში ჩრდილოეთის, დასავლეთისა და ჩრდილო-აღმოსავლეთის ფერდობებსა და გავაკეებზე. ხშირად მეორადი წარმოშობისაა და ტყეების გაჩეხვის შედეგად წარმოიქმნება. სუბალპური მაღალბალახეულობა წარმოდგენილია რამდენიმე ვარიანტის სახით, სადაც დომინანტურია *Heracleum sosnowskyi*, *Senecio rhombifolius* ან *Rumex alpinus*. ამას გარდა, გავრცელებულია ასევე

პოლიდომინანტური მაღალბალახეულობა *Aconitum nasutum*, *A. orientale*, *Gadalia lactiflora*, *Campanula latifolia*, *Cephalanthera gigantea*, *Dryopteris filix-mas*, *Heracleum sosnowskyi*, *Symphytum asperum*, *Telekia speciosa*, *Senecio rhombifolius* და სხვ.

14. მაღალმთის მდელოები: გავრცელებულია ზღვის დონიდან 1800-3100 მ-ის სიმაღლეზე ნაკრძალის მთელ ტერიტორიაზე. ამ ფიტოცენოზების ყველაზე მეტად გავრცელებული ვარიანტებია:

ა) ბრძამიანი (*Calamagrostis arundinacea*): წარმოდგენილია მეტეოსადგურთან („მიტოს სერი“), „ბნელი ხევის“ ზემო ნაწილში და სხვაგან;

ბ) ჭრელწივანი (*Festuca varia*): დიდ ფართობებზე გვხვდება „პრინცის ბინის“, გონგიჩაის და სხვა მიდამოებში;

გ) მზიურიანი (*Inula grandiflora*): როგორც წესი, გვხვდება შედარებით პატარა ნაკვეთების სახით, მაგალითად, ტიპურია მონაკვეთისათვის მეტეოსადგური – „წყარო“;

დ) ნემსიწვერიანი (*Geranium ibericum*): ფრაგმენტები კარგად არის გამოხატული „წყაროსა“ და „დემიდოვის ნაშალებს“ შორის ფერდობებზე;

ე) ძიგვიანი (*Nardus glabiculmis*): უმეტესად მეორადი წარმოშობისაა და გადაჭარბებული მოვების შედეგად წარმოიქმნება. გვხვდება „პრინცის ბინის“, გონგიჩაის და სხვა მიდამოებში;

ვ) მარცვლოვან-ნაირბალახოვანი მდელო (*Graminosa mixtoherbum*) წარმოდგენილია ფრაგმენტულად, თუმცა მოზრდილი ნაკვეთების სახით. გვხვდება თითქმის ყველგან, მაგალითად მეტეოსადგურსა და „წყაროს“ შორის, „პრინცის ბინის“ მიდამოებში და სხვ.

15. ალპური მდელო-ხალები: ალპური ხალები ალპური მდელოების პატარა ნაკვეთებია და ხშირად მხოლოდ რამდენიმე კვადრატული მეტრის ფართობს მოიცავს, უმეტესად, განვითარებულია რბილი რელიეფის ფორმებზე – მყინვარულ ჩადაბლებებსა და გავაკებებზე ზღვის დონიდან 2700-3000 მეტრის ფარგლებში, ზოგჯერ კი - 3100 მეტრზეც. ალპური მდელო-ხალების ძირითადი ვარიანტებია *Taraxacetum* (*Taraxacum crepidiforme*); *Sibbaldietum* (*Sibbaldia semiglabra*) და *Achemiletum* (*Alchemilla caucasica*).

16. სუბნივალური კლდე-ნაშალების მცენარეულობა: ეს დამახასიათებელი მცენარეულობა წარმოდგენილია ზღვის დონიდან 2900-3500 მ-ის ფარგლებში და მოიცავს მდინარეების – შრომისწყლისა და ლაგოდეხისწყლის სათავეებს. ხასიათდება რთული, დანაწევრებული რელიეფით, სადაც ჭარბობს კლდე-ნაშალიანი და ქვა-ღორღიანი ფერდობები და გაშიშვლებული კლდეები. ფიტოცენოზები ჩამოყალიბებული არ არის. მცენარეები ერთეული ინდივიდების ან 2-5-მდე სახეობის დაჯგუფებების (ნანოცენოზები) სახითაა გაფანტული რელიეფის ჩაღრმავებებში ან სხვა შედარებით დახურულ ადგილებში, მაგალითად, დიდი ქვის ძირებში.

17. დღეისათვის ნაკრძალის ტერიტორიიდან ცნობილია მაკრომიცეტების 230 სახეობა, რომელთა უმრავლესობა რიგ *Agaricales* (139) წარმომადგენელია. აღნიშნული 230 სახეობიდან 23 სახეობა საქართველოს ტერიტორიაზე ნაწახია მხოლოდ ლაგოდეხის ნაკრძალში. ერთი სახეობა - *Cantharellus caucasicus* მხოლოდ ამ ნაკრძალში გვხვდება. ქუდიანი სოკოებიდან ნაკრძალის ტერიტორიაზე განსაკუთრებით ხშირია დათვის სოკო (*Boletus edulis*), მიქლიო (*Cantharellus cibarius*), ხეთამხალი (*Pleurotus ostreatus*), მელნის ძირა (*Lepista sordida*), მინდვრის ქამა (*Agaricus arvensis*), ლამზაქა (*Sarcoscifa coccinea*) და სხვა. ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე აღრიცხული სახეობების სია იხილეთ დანართში №38.

მუხლი 16. ფაუნა

1. ლაგოდეხის ნაკრძალის ფაუნა გამორჩეულად მდიდარია და მოიცავს მთელ რიგ ენდემურ და იშვიათ სახეობებს. აქ გავრცელებულია ძუძუმწოვართა 38, მოზუდარ ფრინველთა სულ მცირე 133, რეპტილიების 12, ამფიბიების 7 და თევზების 4 სახეობა. უხერხემლოთა ფაუნის შესახებ ცნობები არასრულია, თუმცა კვლევა ჩატარებულია უხერხემლოთა რამდენიმე ჯგუფზე, მათ შორის დღის პეპლებზე.

2. ძუძუმწოვრები: ლაგოდეხის ნაკრძალში გვხვდება ძუძუმწოვართა 38 სახეობა. ლაგოდეხის ნაკრძალის მსხვილ ძუძუმწოვართა შორის, პირველ რიგში, აღსანიშნავია კავკასიის ენდემი აღმოსავლეთ-კავკასიური ჯიხვი (*Capra cylindricornis*). ჯიხვის საკმაოდ დიდი ჯგუფების ნახვა ლაგოდეხის საჯიხვეებში გასული საუკუნის 90-იან წლებამდე უფრო თვალნათლივ იყო შესაძლებელი. ლაგოდეხში ასევე გავრცელებულია ჩლიქოსანთა კიდევ ოთხი სახეობა: კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus maral* საქართველოში ეს სახეობა ეროვნულ წითელ ნუსხაში შეტანილია როგორც კატეგორია - „კრიტიკული საფრთხის წინაშე მყოფი“. მხოლოდ ლაგოდეხისა და ბორჯომ-ხარაგაულის ნაკრძალში ქმნის მდგრად პოპულაციას), არჩვი (*Rupicapra rupicapra*), ევროპული შველი (*Capreolus capreolus*); და გარეული ღორი (*Sus scrofa*). ასევე მრავალფეროვანია ლაგოდეხის მსხვილ მტაცებელთა ფაუნა. აქ გავცელებულია

მურა დათვი (*Ursus arctos*), რუხი მგელი (*Canis lupus*), ფოცხვერი (*Lynx lynx*) და სხვა. 90-იან წლებში უკიდურესად შემცირდა დათვისა და ფოცხვერის რაოდენობა. სხვა მტაცებელი სახეობებიდან წარმოდგენილია ჩვეულებრივი და ქვის კვერნა, მელა, გარეული კატა, მაჩვი, ტურა. მცირე პუშუმწოვრებიდან აღსანიშნავია კავკასიის ენდემები - რადეს ბიგა (*Sorex raddei*), კავკასიური წყლის ბიგა (*Neomys teres*), კავკასიური კბილეთრა (*Crocidura gueldenstaedti*), რობერტის მემინდვრია (*Chionomys roberti*) და კავკასიური ციყვი (*Sciurus anomalus*), ალპურ მდელოებზე კი - გუდაურის მემინდვრია (*Chionomys gud*) და პრომეთეს მემინდვრია (*Prometheomys schaposchnikowi*). ირემი, ფოცხვერი, ჯიხვი, დათვი, პრომეთეს მემინდვრია საქართველოს წითელ ნუსხაშია შეტანილი. ნაკრძალში ბინადრობს ღამურას რამდენიმე სახეობა, რომლებიც საერთაშორისო ხელშეკრულებებითაა დაცული (იხილეთ სახეობების სია დანართში №4ა).

3. ფრინველები: ნაკრძალის ორნითოფაუნიდან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კავკასიის ენდემური სახეობები: კავკასიური როჭო (*Tetrao mlokosiewiczi*), კავკასიური შურთხი (*Tetraogallus caucasicus*) და კავკასიური ყარანა (*Phylloscopus lorenzii*). ნაკრძალი მდიდარია მტაცებელი ფრინველებით: ჩვეულებრივი კირკიტა (*Falco tinnunculus*), ქორი (*Accipiter gentilis*), მიმინო (*Accipiter nisus*), მთის არწივი (*Aquila chrysaetos*). ლეშიჭამია ფრინველებიდან აქ წარმოდგენილია: ბატკანძერი (*Gypaetus barbatus*), სვავი (*Aegypius monachus*) და ორბი (*Gyps fulvus*). ბატკანძერი, ორბი, სვავი, შურთხი და როჭო საქართველოს წითელ ნუსხაშია შეტანილი.

4. რეპტილიები: რეპტილიების ფაუნა საშუალოდ მრავალფეროვანია. აქ გვხვდება რეპტილიების ოთხი ენდემური სახეობა: კავკასიური ხვლიკი (*Darevskia caucasica*), მდელოს ხვლიკი (*D. praticola*), ართვინის ხვლიკი (*D. derjugini*) დინიკის გველგესლა (*Vipera dinniki*). და რეპტილიების სხვა სახეობები: კოლხური ბოხმეჭა (*Anguis colchicus*), სპილენძა (*Coronella austriaca*), ესკულაპის მცურავი (*Zamenis longissimus*), მარდი ხვლიკი (*Lacerta media*) ჩვეულებრივი ანკარა (*Natrix natrix*), წყლის ანკარა (*Natrix tessellata*), და რამდენიმე სხვა ხვლიკისა და გველის სახეობა. დინიკის გველგესლა საერთაშორისო წითელ ნუსხაშია შეტანილი, როგორც მოწყვლადი სახეობა.

5. ამფიბიები: ლაგოდების ნაკრძალი, როგორც კახეთის კავასიონის ნაწილი, აღიარებულია, როგორც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი ამფიბიათა ფაუნის თვალსაზრისით. აქ წარმოდგენილია: კავკასიის ენდემები - კავკასიური გომბეშო (*Bufo verrucosissimus*), კავკასიური ჯვრიანა (*Pelodytes caucasicus*), ასევე გვხვდება მწვანე გომბეშო (*Bufo viridis*), მცირეაზიური ბაყაყი (*Rana macrocnemis*), ტბის ბაყაყი (*Pelophylax ridibundus*), აღმოსავლური ვასაკა (*Hyla arborea*) *orientalis*..

6. თევზები: ლაგოდების ნაკრძალის სწრაფ მდინარეებსა და ნაკადულებში ბინადრობს თევზის ოთხი სახეობა: წვერა (*Barbus lacerta*), კავკასიური ქაშაპი (*Leuciscus cephalus*), ნაფოტა (*Alburnoides bipunctatus*) და მდინარის კალმახი (*Salmo sp.*).

7. უხერხემლოები: ნაკრძალის ტერიტორიაზე გამოვლენილია მწერების ასეულობით სახეობა, რომელთა შორის მრავალი საკმაოდ იშვიათია: ირემა ხოჭო (*Lucanus cervus*), დიდი ზომის ენდემური კავკასიური ბზუალა (*Carabus caucasicus*), სფინქსი მღამიობი (*Celerio vespertilio*), დათუნელა ჰერა (*Callimorpha hera*), დათუნელა ბანოვანი (*Callimorpha dominula*) და ცისფერა დაფნისი (*Polyommatus daphnius*). სუბალპებში გვხვდება პეპელა აპოლონის ორი სახეობა - ფართოდ გავრცელებული *Parnassius apollo* და ენდემური (და საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილი) *Parnassius nordmanni*. მარტო ქერცლფრთიანებიდან (*Lepidoptera*) აღწერილია 600-მდე სახეობა. ნაკრძალში სხვადასხვა ენდემური მოლუსკია გავრცელებული, რომელთაგან გამოირჩევა კავკასიის ენდემი და ევროპაში ერთ-ერთი ყველაზე დიდი ბუხის ლოკოკინა (*Helix buchi*), რომელიც საქართველოს წითელ ნუსხაშია მოწყვლადი სტატუსით შესული. ჩვეულებრივია მტკნარი წყლის კიბო (*Potamon tauricum*).

8. ლაგოდების დაცული ტერიტორიები გამოირჩევა პეპლების მრავალფეროვნებით. აქ დაახლოებით 600-მდე სახეობაა აღწერილი, თუმცა დღეისათვის ჩვენ ხელთ არსებული მასალებიდან პეპლებიდან (*Lepidoptera*): Geometridae (მზომელების) ოჯახის 108 სახეობა, Pygrinae-ს ოჯახის - 35 სახეობაა ცნობილი. მეტი ინფორმაციაა ლაგოდების დაცულ ტერიტორიებზე მოპოვებული ხეშემფრთიანების (*Coleoptera*) მასალებიდან. აქ ბზუალა (*Carabidae*) ხოჭოების 103 სახეობაა, ცხვირგრძელების (*Curculionidae*) - 21 სახეობა, მავნებელი ხარაბუხების (*Cerambycidae*) - 8 სახეობა, ტკაცუნების (*Elateridae*) - 23 სახეობა, ჭიამაიების (*Coccinellidae*) - 12 სახეობა, ფირფიტულვაშიანების (*Scarabaeidae*) - 10 სახეობა და შავტანების (*Tenebrionidae*) - 16 სახეობაა გავრცელებული და დღეისათვის ცნობილი. ლაგოდების დაცულ ტერიტორიებზე სწორფრთიანების (*Orthoptera*), ნახევრადხეშემფრთიანების (*Hemiptera*), სიფრიფანაფრთიანების (*Hymenoptera*) და ორფრთიანების (*Diptera*) რიგებიდან აღსანიშნავია კალიების (*Acrididae*) 2 სახეობა, ბუგრების (*Drepanosiphidae*) 15 სახეობა, ფუტკრისნაირების (*Andrenidae*) 8 სახეობაა, მაწუხელების (*Tabanidae*) - 12 სახეობა, Psychodidae - 5 სახეობა, Syrphidae - 19 სახეობაა აღწერილი. ლაგოდების დაცულ ტერიტორიებზე აღრიცხული სახეობების სია იხილეთ დანართში №4ვ. უხერხემლოთა 17 სახეობა არსებობს საქართველოს წითელ ნუსხაში. ჩამოთვლილია გადაშენების პირას მყოფი შემდეგი სახეობები: *Acherontia Atropos*, *Parnassius nordmanni*, *Omophron limbatus* and *Rosalia alpina*.

1. ლაგოდების დაცული ტერიტორიები საქართველოში ერთ-ერთ ყველაზე უკეთ გამოკვლეულ და შესწავლილ ეკოსისტემას წარმოადგენს, განსაკუთრებით კი მისი ფლორისა და მცენარეულობის კლასების თვალსაზრისით. სამეცნიერო ინტერესი ამ ტერიტორიის მიმართ ჯერ კიდევ XIX საუკუნეში დაიწყო, მთელ საბჭოთა ეპოქაში გაგრძელდა და დღესაც მაღალი რჩება. მთელი კავკასიის რეგიონის მასშტაბით სწორედ ლაგოდების რაიონში მოხდა მრავალი სახეობის თავდაპირველი აღწერა.
2. სამეცნიერო და საგანმანათლებლო კუთხით მნიშვნელოვან ფასეულობებს წარმოადგენს ლანდშაფტების, მცენარეების და ველური სახეობების მრავალფეროვნება, აგრეთვე მათი მაღალი ენდემიზმი.
3. ნაკრძალს დიდი პოტენციალი აქვს გეობოტანიკური, ეკოლოგიური და მცენარეთა სახეობების წარმოქმნის კვლევის თვალსაზრისით.
4. ლაგოდების დაცული ტერიტორიები მეცნიერთა კვლევებისა და მოსწავლე-ახალგაზრდობის სავსე განათლებისათვის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ადგილია.
5. ადგილობრივი და საერთაშორისო სამეცნიერო დაწესებულებები და მკვლევარები მოწოდებულნი არიან დაამყარონ პარტნიორული და ურთიერთთანამშრომლობითი ურთიერთობები დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასთან შეთანხმებების დონეზე.
6. ლაგოდების დაცული ტერიტორიების შესახებ ინფორმაციის გავრცელებისა და ინტერესის გაღვივების მიზნით შეიქმნა ადგილობრივი და საერთაშორისო პუბლიკაციები.

მუხლი 18. მიწათსაკუთრება და მიწათსარგებლობა

1. ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალისა და აღკვეთილის საზღვრებს შორის მოქცეული მიწა სახელმწიფო საკუთრებაა.
2. აღკვეთილის ტერიტორიაზე მიწათსარგებლობის ფორმები რეგულირდება დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის შესაბამისად. ლაგოდების სახელმწიფო ნაკრძალის შიგნით მიწათსარგებლობა, რომელიც ბუნების კონსერვაციის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) Ib კატეგორიას შეესაბამება - „სახელმწიფო ნაკრძალი / ველური ტერიტორიები“ - შეზღუდულია და დაიშვება მხოლოდ არამანიპულაციური კვლევა, საგანმანათლებლო საქმიანობა, სტიქიური უბედურებების, კატასტროფებისა და საგანგებო მდგომარეობის დროს სამსახურებრივი მოვალეობების განხორციელების მიზნით ადმინისტრაციის თანამშრომლების ავტო-მოტო სატრანსპორტო საშუალებებით შეზღუდული გადაადგილება, მონიტორინგთან დაკავშირებული საქმიანობები, საკადასტრო სამუშაოების წარმოება და ფიზიკური დაცვისათვის აუცილებელი ღონისძიებების გატარება. ბუნებრივი რესურსების ნებისმიერი სახის გამოყენებითი სარგებლობა აკრძალულია. სახელმწიფო ნაკრძალი არ იყოფა ცალკეულ ზონებად და მიწათსარგებლობასთან დაკავშირებული შეზღუდვები და აკრძალვები მთელ ტერიტორიაზე ვრცელდება.
3. აღკვეთილის ტერიტორიაზე მიწათსარგებლობის ფორმები რეგულირდება დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლისა და 2013 წლის 22 მაისის საქართველოს მთავრობის №125 დადგენილების „დაცული ტერიტორიების უძრავი ქონების სარგებლობაში გადაცემისას საწყისი სააუქციონო ფასის განსაზღვრისა და აუქციონის ჩატარების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ შესაბამისად. აღკვეთილში მიწათსარგებლობა, რომელიც შესაბამისობაშია ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) IV კატეგორიასთან, სადაც შეზღუდული არაა მანიპულაციური და არამანიპულაციური სამეცნიერო კვლევა, საგანმანათლებლო საქმიანობა, ეკოტურიზმი, აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელება, ადმინისტრაციული პერსონალის შეზღუდული გადაადგილება ავტო-მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების მიზნით სტიქიური უბედურების, კატასტროფების, საგანგებო სიტუაციების და აღდგენითი სამუშაოების დროს, მონიტორინგის სამუშაოების წარმოება, საკადასტრო სამუშაოების განხორციელება, აღკვეთილის საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული დაცვის რეჟიმის განხორციელებისათვის აუცილებელი ღონისძიებების გატარება, უმოტორო ტრანსპორტით გადაადგილება მენეჯმენტის გეგმით გათვალისწინებული შეზღუდვებით და მკაცრი კონტროლის პირობებში ცალკეული განახლებადი ბუნებრივი რესურსების მოხმარება. აღკვეთილი შეიძლება დაიყოს ცალკეულ ნაწილებად, რომლებიც ცალ-ცალკე განსაზღვრავს აღკვეთილის ცალკეულ ტერიტორიებზე მიწათსარგებლობასთან დაკავშირებულ წესებსა და შეზღუდვებს.
4. აღკვეთილის გარკვეული ტერიტორიები, განსაკუთრებით კი სუბალპური მდელოები, წლების მანძილზე ცხვრის საზაფხულო საძოვრებად გამოიყენებოდა. პირუტყვის მწყემსვა ამ ადგილებში ადგილობრივი მოსახლეობისათვის შემოსავლის წყაროს წარმოადგენს. ცხვრის მოვება ხდება მაისიდან სექტემბრამდე პერიოდში აღნიშნულ საზაფხულო საძოვრებზე. ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ბოლო რეკატეგორაციის შედეგად (2013 წელს) სახელმწიფო ნაკრძალის გარკვეულ ტერიტორიებს აღკვეთილის სტატუსი მიენიჭა, მას შემდეგ, რაც დადგინდა, რომ საძოვრები დეგრადირებული იყო და საჭიროებდა აღდგენითი ღონისძიებების ჩატარებას. ეს ცვლილებები შეეხო ტერიტორიებს,

რომლებიც ტრადიციულად შინაური ცხოველების სამოვრებად გამოიყენებოდა და მიწის ამ სახით გამოყენება დაშვებული იქნება გარკვეული პირობების გათვალისწინებით. სახელმწიფო ნაკრძალის სტატუსი დარჩა შედარებით მცირე ფართობის ტერიტორიას, რომელიც ასევე გამოიყენებოდა ძოვებისათვის. ამ ტერიტორიაზე პირუტყვის ძოვება აღარ დაიშვება.

5. აღკვეთილის ტერიტორიაზე დაშვებულია ზოგიერთი განახლებადი ბუნებრივი რესურსით სარგებლობა, როგორცაა ადგილობრივი თემების უზუნველყოფა საშემე მერქნის ლიმიტირებული რაოდენობით, ტყის არამერქნული პროდუქტების შეგროვება, მათ შორის: წაბლი, კაკალი, კენკრა, სოკო და სხვა საკვები მცენარეები, აგრეთვე აღკვეთილში არსებული რამდენიმე წყაროდან წყლის რესურსით სარგებლობა კომუნალური სასმელი წყლის მიწოდებისა და სათევზე მეურნეობის წყლით მომარაგების მიზნით.

6. აღკვეთილის ტერიტორიის მცირედი ნაწილი სამ სხვადასხვა ადგილზე (სულ 9,0 ჰა) გადაცემულია საქართველოს საპატრიარქოსთვის მიჩენის წესით (20 წელი) რელიგიური და სარიტუალო ღონისძიებათა ხელშეწყობის მიზნით (მაჭისციხის ეკლესია – მიმდებარე 3 ჰა, რაჭისუბნის ეკლესია – მიმდებარე 3 ჰა ტერიტორიით და ლაგოდეხის მონასტერი „დიდთა ძალითა ლაგოდეხი“ – 3 ჰა მიმდებარე ტერიტორიით).

მუხლი 19. ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობა

1. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები ისტორიული ჰერეთის ტერიტორიაზე დაარსდა, რომელიც ჯერ ალბანთა ქვეყნის შემადგენლობაში შედიოდა, შემდეგ ჰერეთის ადრეფეოდალური ხანის ქართულ სახელმწიფოებრივ ერთეულში, საბოლოოდ კი კახეთის სამეფოსთან ერთად ერთიანი ფეოდალური საქართველოს ორგანული ნაწილი გახდა. ბუნების შეუდარებელი სილამაზით და ნაყოფიერი მიწით განთქმული ჰერეთი საქართველოს მდიდარი მხარე ყოფილა. ქართველი მეფეები დასასვენებლად და სანადიროდ ზოგჯერ შემოდგომასა და ზამთარს ჰერეთში ატარებდნენ, აქედან უკავშირდებოდნენ დალესტანს, შირვანსა და განძას. გეოგრაფიული მდებარეობით ჰერეთი ესაზღვრებოდა მნიშვნელოვან სავაჭრო გზას, რომელიც ჩრდილოეთით მას დალესტანთან, ხოლო სამხრეთით - აღმოსავლეთ სპარსეთთან აკავშირებდა.

2. ჰერეთის ეკონომიკურ ცხოვრებაში დიდ როლს ასრულებდა ცნობილი საქარავნო სავაჭრო გზა, რომელიც მის ტერიტორიაზე გადიოდა და აღმოსავლეთ ქვეყნებს დასავლეთის ქვეყნებთან აკავშირებდა. ეს გზა ლაგოდეხის რაიონის ტერიტორიაზე გადიოდა, რასაც არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მოპოვებული სხვადასხვა ქვეყნისა თუ ეპოქის ნუმისმატიკური ნიმუშები ადასტურებს. ჩვ.წ. აღ.-მდე VI საუკუნიდან ვენახების მასიური გაშენება მოწმობს, რომ რეგიონი, რომელიც ღვინის აკვნად არის მიჩნეული, მეღვინეობის მდიდარი კულტურით გამოირჩევა.

3. ისტორიული წყაროების მიხედვით საზაფხულო რეზიდენციის „მაჭის ციხის“ (თოლა) აშენება ლაგოდეხის ბუნებრივი სილამაზით მოხიბლულ მეფე არჩილს უბრძანებია, ნაგებობა VII საუკუნით თარიღდება და ორი ხევის მდინარე მაწიმისწყლისა და ბნელი ხევის შესაყართან მდებარეობს, მისი ფართობი 3,5 ჰა-ს აღწევდა, მეფეთა სასახლის ქვევით, მიწაში ოთახებია ძლიერი სვეტებით, რომლებიც გარკვეულ პერიოდში, როგორც ისტორიული წყაროებიდან ჩანს, კახეთის მეფეთა დილეგს (საპატიმროს) და თავშესაფარსაც წარმოადგენდა. თორღა ფეოდალურ ხანაში კახეთის სამეფოს თვალსაჩინო ციხე-სიმაგრედ ქცეულა, რადგან სტრატეგიულ ადგილას მდებარეობდა. დალესტნიდან კახეთის სატახტო ქალაქ გრემისკენ მიმავალი გზა თოლაზე გადიოდა. თუ მტერი თოლას ხელში ჩაიგდებდა, კახეთის სატახტო ქალაქს უშუალო საფრთხე ელოდა, რადგან მათ შორის ასეთი ძლიერი გამაგრებული ციხე-სიმაგრე აღარ იყო.

4. „ქართლის ცხოვრების“ ცნობით 1614 წელს თოლას სწევია ქართველი ხალხის დაუძინებელი მტერი შაჰ-აბასი: „მოვიდა თუესა იანვარსა ხუთსა და აღიღო ციხე თოლასა შაჰ-აბას და გამოიღო ყოველივე საგანძური კახეთისა.“ თოლა მოზრდილი ციხე-ქალაქი ყოფილა. მისი სამხრეთ-დასავლეთი მხარე 70-80 მ სიმაღლის კლდითაა შემოზღუდული. ციხე-ქალაქის კედლების სიგანე ზოგ ადგილას 1,5 მეტრს აღწევს. კედლებში ახლაც ეტყობა გრძელი, მრგვალი ხვრელები, ალბათ კედლებზე მიშენებული იყო ოთახები.

5. ციხე-ქალაქში, დილეგის სიახლოვეს 15 მეტრის დაშორებით მდებარეობს ჭა, რომლის დიამეტრიც 50 სმ-ია, ხოლო დაახლოებით სიღრმე 10 მ. ნაშენებია კირითა და ქვით. ციხე-ქალაქის ტერიტორიაზე დღემდე კარგადაა შემონახული კარის ეკლესია, რომელიც მეცნიერთა აზრით გვიან ფეოდალურ პერიოდს უნდა ეკუთვნოდეს, კეობდ XV-XVI საუკუნეებს.

მუხლი 20. ტურიზმი და რეკრეაცია

1. მთიანი და ტყიანი ლანდშაფტების კომბინაცია მრავალრიცხოვანი ჩანჩქერებით, მდიდარი ბიომრავალფეროვნებით, ისტორიული თუ კულტურული მემკვიდრეობით სხვადასხვა ეროვნების, ასაკისა და ინტერესების მქონე ვიზიტორს იზიდავს.

2. დაცული ტერიტორიების შესახებ ინფორმაციისა და ტურისტული ინფრასტრუქტურის (მაგ: ბილიკები, საფეხმავლო ხიდეები, ტურისტული მარშრუტების მარკირება და ა.შ.) განვითარებასთან ერთად ვიზიტორთა რაოდენობა ყოველწლიურად იზრდება.
3. 2014 წელს ვიზიტორთა საერთო რაოდენობამ 39417 შეადგინა, აქედან 31488 – საქართველოს მოქალაქე, 7929 – უცხოელი. ვიზიტორთა უმრავლესობა ექსკურსანტები იყვნენ.
4. ადმინისტრაციულ შენობაში ფუნქციონირებს საინფორმაციო ცენტრი, რომელიც განახლდა 2013 წელს. 2010 წელს ადმინისტრაციასთან არსებული სასტუმრო, კაფეტერია და საგამოფენო დარბაზი იჯარით გაიცა კერძო პირზე, თუმცა ამ ეტაპზე იჯარა შეწყვეტილია.
5. ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლის ძირითადი წყარო: ცხენების გაქირავება, საკარვე და საპიკნიკე ადგილების გადასახადები და საკემპინგე აღჭურვილობის გაქირავება (მაგ.: სამილე ტომარა, პარალონი, კარავი, ზურგჩანთა და სხვ.).
6. არსებობს 5 მარკირებული ბილიკი, რომელთა შემოწმება და დასუფთავება პერიოდულად ხორციელდება.
7. ქ. ლაგოდეხში დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის მიმდებარე ტერიტორიაზე ორი სასტუმრო და მრავალი საოჯახო ტიპის სასტუმროა, ასევე სურსათის მაღაზიები, კვების ობიექტები, ყოველდღიური სასოფლო-სამეურნეო ბაზარი, სასწრაფო სამედიცინო დახმარების სამსახური და კერძო კლინიკა.

მუხლი 21. ადგილობრივი ეკონომიკისა და დაცული ტერიტორიების ურთიერთკავშირი

1. 2009-2014 წლების კახეთის რეგიონული განვითარების სტრატეგია მოიცავს კახეთის რეგიონის დაცულ ტერიტორიებს (ვაშლოვანი, თუშეთი, ბაწარა-ბაბანეურისა და ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალები), რომელიც მომზადებული იქნა კახეთის რეგიონის გუბერნატორის ადმინისტრაციისა და კახეთის რეგიონული განვითარების სააგენტოს მიერ. ტურიზმი რეგიონისათვის დიდი პოტენციის მქონედ არის აღიარებული და ამ დოკუმენტის თანახმად განვითარების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს სტრატეგიულ მიზანს წარმოადგენს. უკანასკნელი წლების განმავლობაში ტურიზმი და ვიზიტორთა რაოდენობა ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტში სტაბილურად მზარდია.
2. ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის ეკონომიკა ძირითადად პირველად სექტორზეა დამოკიდებული (სასოფლო-სამეურნეო წარმოება და გადამამუშავება). ეკონომიკურ ჭრილში ამ რეგიონში ნაკლებად განვითარებული დარგებია: მრეწველობა, ვაჭრობა, ტრანსპორტი და მშენებლობა.
3. დაცული ტერიტორიების წვლილი ადგილობრივი ეკონომიკის განვითარებაში ძირითადად გულისხმობს სტუმართმოყვარეობისათვის საჭირო ადგილობრივი რესურსების განვითარებას, როგორიცაა: განთავსება, კვება, ტრანსპორტირება, ტურისტული აქტივობები, ინფრასტრუქტურა, სანახაობები, კომუნიკაციები და სხვა დაქვემდებარებული სერვისები. ადრე, მსოფლიო ბანკმა უზრუნველყო კერძო მეწარმეების მხარდაჭერა საოჯახო ტიპის სასტუმროების დაარსებაში. ბოლო ხანებში ამ რეგიონში ვიზიტორების მზარდი რაოდენობიდან გამომდინარე, გამასპინძლებასთან დაკავშირებული მომსახურებები მნიშვნელოვნად გაიზარდა. კერძო წარმოებებმა მოახდინა სასტუმროებსა და საოჯახო ტიპის სასტუმროებში ინვესტირება და ახალი ობიექტების გახსნა ქ. ლაგოდეხში. ეკონომიკური ზეგავლენა მნიშვნელოვანწილად გაიზრდება, თუ მოხდება არსებული, ვიზიტორთათვის მნიშვნელოვანი ობიექტების შემდგომი გაუმჯობესება და ახალი დამატებითი სანახაობების განვითარება, რაც გაზრდის დაცულ ტერიტორიებზე და ზოგადად რეგიონში ვიზიტორის მიერ საშუალოდ გატარებულ დროს (რომლის გაზომვაც შეიძლება ერთი ვიზიტორის მიერ გატარებული ღამეების რაოდენობის მიხედვით).
4. აღკვეთილის ალპური სამოვრები გამოიყენება საზაფხულო სამოვრებად, დაახლოებით 15000-20000-მდე ცხვრისთვის. აღკვეთილიდან ასევე შეშით მარაგდება ადგილობრივი მოსახლეობის ნაწილი, მას აგრეთვე იყენებენ სხვადასხვა არამერქნული ტყის პროდუქტების შეგროვებისთვის, როგორიც არის წაბლი, კაკალი, სამკურნალო მცენარეები, სოკო და ა.შ.
5. მუნიციპალური წყალმომარაგება ხორციელდება დაცულ ტერიტორიებზე და აღკვეთილში არსებული ნაკადულებიდან და მდინარეებიდან. კერძო ბიზნესების მიერ ასევე ხდება წყლის ამოღება სარწყავად და სათევზაო მეურნეობისთვის.

თავი III

გრძელვადიანი მიზნები

ლაგოდების დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმის გრძელვადიანი მიზნები – ის მდგომარეობა, რომელთა მიღწევასაც მიზნად ისახავს დაცული ტერიტორიების სააგენტო დაცული ტერიტორიებისთვის 20-25 წლის ფარგლებში, მდგომარეობს შემდეგში:

მუხლი 22. ლანდშაფტების, ჰაბიტატებისა და სახეობების კონსერვაციასთან დაკავშირებული მიზნები

ლაგოდების დაცული ტერიტორიები ეფექტურად დაცულია, რათა მოხდეს ბიოლოგიური პროცესების, სახეობების მრავალფეროვნების, აგრეთვე დამახასიათებელი ლანდშაფტების შენარჩუნება. მნიშვნელოვანი და მოწყვლადი ან იშვიათი ჰაბიტატების დიდი ნაწილი ბუნებრივად ვითარდება, რათა ხელი შეუწყოს ბუნებრივი დამახასიათებელი სახეობების მრავალფეროვნებას, გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფ, იშვიათი და ენდემური მცენარეთა და ცხოველთა სახეობების გენეტიკური ფონდის კონსერვაციას.

მუხლი 23. სახეობების, ჰაბიტატებისა და ეკოსისტემის სერვისების მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული მიზნები

ლაგოდების აღკვეთილი უზრუნველყოფს ეკოსისტემასთან პირდაპირ დაკავშირებულ სერვისებს, მათ შორისაა განახლებადი ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება, რათა მიწათმოსარგებლეებმა ისარგებლონ კანონით მინიჭებული უფლებით. სამომხმარებლო მიწათსარგებლობა იმ დონეზეა, რომ ბიოლოგიურად მდგრადია და ინარჩუნებს ჰაბიტატების მდგომარეობას დამაკმაყოფილებელ დონეზე.

მუხლი 24. სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებასთან დაკავშირებული მიზნები ადგილობრივი ეკონომიკისა და მოსახლეობის სასარგებლოდ

ლაგოდების დაცული ტერიტორიები ადგილობრივი ეკონომიკის შემადგენელი ნაწილია და ეკოსისტემასთან დაკავშირებული სერვისები ღირებულებას მატებს მას, მათ შორის ტყის არამერქნული პროდუქტები, საზაფხულო ალპური სამოვრები, საშემე მერქანი, სასმელი და ტექნიკური წყალი და ეკოტურიზმი. დაცული ტერიტორიები დამატებით ღირებულებას სძენს ადგილობრივ ეკონომიკას მარკეტინგული შესაძლებლობების, პროდუქტის წარმოშობისა და ხარისხის სერტიფიცირების მეშვეობით.

მუხლი 25. ეკოტურიზმის განვითარებასთან დაკავშირებული მიზნები

ლაგოდების დაცული ტერიტორიები ადგილობრივი და უცხოელი ვიზიტორებისთვის ეკოტურიზმის დანიშნულების ადგილია, რომელიც ვიზიტორებს სთავაზობს მაღალი ხარისხის მომსახურებასა და ინფორმაციას. ეკოტურიზმი ადგილობრივი ეკონომიკის განუყოფელი ნაწილია, რომლითაც სარგებელს იღებს ადგილობრივი მოსახლეობა.

მუხლი 26. ეკოგანათლებლასა და გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებასთან დაკავშირებული მიზნები

დაცული ტერიტორიები წარმოადგენს საგანმანათლებლო რესურსს ახლანდელი და მომავალი თაობებისათვის. ადმინისტრაცია ადგილობრივ სკოლებთან და სხვა შესაბამის საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან ურთიერთთანამშრომლობის გზით უზრუნველყოფს ეკოგანმანათლებლო სერვისების მიწოდებას საზოგადოებაში გარემოსდაცვითი ცნობიერების გაზრდისა და ამაღლების მიზნით.

მუხლი 27. სამეცნიერო კვლევასთან დაკავშირებული მიზნები ეკოსისტემის პროცესების შესახებ ცნობიერების ამაღლების კუთხით

დაცული ტერიტორიები შესანიშნავ შესაძლებლობებს იძლევა ეროვნული და საერთაშორისო აკადემიური დაწესებულებებისა და მკვლევარებისთვის სამეცნიერო კვლევების თვალსაზრისით, რათა გაფართოვდეს ცოდნა ეკოსისტემის პროცესებზე, სახეობრივ მრავალფეროვნებასა და კლიმატის ცვლილებასა და გარემოსთან დაკავშირებულ სხვა მოვლენების გრძელვადიან მონიტორინგზე. კვლევის შედეგები და მონაცემები ეფექტურადაა

მუხლი 28. კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებასთან და ინტეგრაციასთან დაკავშირებული მიზნები

ადგილობრივი კულტურული მემკვიდრეობის ღირსშესანიშნავი ადგილები დაცულია და წარმოადგენს ვიზიტორთა პროგრამის შემადგენელ ნაწილს ეკოსისტემის პროდუქტებსა და ღირსშესანიშნაობებთან ერთად. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტო და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიური მართლმადიდებელი ეკლესია ეფექტურად თანამშრომლობენ კულტურული მემკვიდრეობის შესანარჩუნებლად.

მუხლი 29. ტრანსსასაზღვრო კონსერვაციის ხელშეწყობასთან დაკავშირებული მიზნები

ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას დამყარებული აქვს კონტაქტი მოსაზღვრე დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციებთან აზერბაიჯანსა და დაღესტანში, რაც უზრუნველყოფს დაცულ ტერიტორიებს შორის მენეჯმენტის მიზნების შეჯერებას ბიომრავალფეროვნების ეფექტური კონსერვაციისთვის.

მუხლი 30. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციასთან დაკავშირებული მიზნები

ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას აქვს საკმარისი ადამიანური და ფინანსური რესურსი, რათა უზრუნველყოს დაცული ტერიტორიების ეფექტური მართვა. ადმინისტრაცია სათანადოდ დაკომპლექტებული და მომზადებულია თავისი ფუნქციების შესასრულებლად ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებისა და საჯარო მომსახურების უზრუნველყოფის მიზნით.

თავი IV

სიტუაციური ანალიზი

მუხლი 31. რესურსების დაცვა

1. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები დიდი ხნის განმავლობაში იყო საკონსერვაციო დაცვის ქვეშ, ეს ტერიტორია, მათ შორის მიწათსარგებლობაზე დაკავშირებული შეზღუდვების ჩათვლით, აღიარებული იქნა მის მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობის მიერ. გარდა დამოუკიდებლობის შემდეგ, 1990-იანების 10-წლიანი პერიოდისა, როდესაც მასშტაბურმა უკანონო ნადირობამ კრიტიკულად შეამცირა ძუძუმწოვრთა პოპულაცია, დაცული ტერიტორიები სათანადო დაცვის ქვეშ იმყოფებოდა.

2. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების დაცვის განყოფილებას ხელმძღვანელობს დაცვის განყოფილების უფროსი და დაკომპლექტებულია ორი უფროსი რეინჯერით, 17 რეინჯერითა და ბუნებრივი რესურსების მართვის უფროსი სპეციალისტით. განყოფილება აღჭურვილია ორი პიკაპის ტიპისა და ორი Suzuki Jimney 4x4-ის ტიპის მანქანით და 16 ცხენით.

3. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები მოიცავს ორ სატყეო უბანს – გურგენიანის უბანი (10952 ჰა), რომელიც შედგება რვა სარეინჯეროსაგან და ლაგოდეხის უბანი (13548 ჰა), რომელიც ცხრა სარეინჯეროდაა დაყოფილი.

4. 2014 წლის განმავლობაში პატრულირებისას დაცვის განყოფილების მიერ გავლილი იქნა: 42100 კმ მანძილი ფეხით, 17300 კმ ცხენებით და 46500 კმ ავტომანქანით, საერთო ჯამში 105900 კმ, ასევე ჩატარებულ იქნა 2690 პატრულირება და 137 რეიდი; პატრულირების (ტერიტორიის შემოვლები) დროს 2012 წელს 71290 კმ მანძილი დაიფარა 3542 პატრულირების და 2013 წელს შესაბამისად 136900 კმ დაიფარა 5102 პატრულირების შედეგად. ეს მიუთითებს პატრულირების ძალისხმევის მკვეთრ ზრდაზე წინა წლებთან შედარებით.

5. 2014 წლის განმავლობაში შემდეგი დარღვევები დაფიქსირდა: უკანონო მოვების 5 შემთხვევა, ნადირობის წესების დარღვევის 10 შემთხვევა, უკანონო ნადირობის 1 შემთხვევა, სანაპირო რეჟიმის დარღვევის 5 შემთხვევა. სულ ამ პერიოდის განმავლობაში გამოვლინდა 21 დარღვევა, ხოლო წინა წლებთან შედარებით მონაცემები ასე გამოიყურება: 25 დარღვევა გამოვლინდა 2011 წელს, ხოლო 32 დარღვევა - 2012 წელს, 31 დარღვევა – 2013 წელს. დაცვის განყოფილებამ გაიარა კრინინგი ფოტოხაფანგების, პატრულირების გეგმების შედგენაზე და ადმინისტრაციულ

სამართალდარღვევათა ოქმის შედგენის თაობაზე, აგრეთვე ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსში შეტანილი ცვლილებების შესახებ. დაცვის სამსახურის თანამშრომელთა ეფექტურობისა და ნაყოფიერების შენარჩუნების, ასევე შემდგომი გაუმჯობესების მიზნით უწყვეტი თემატური ტრენინგების ჩატარება იქნება აუცილებელი.

7. ზოგადად ვითარება კონტროლირებადია, თუმცა უწყვეტი პატრულირება საჭირო იქნება მის შესანარჩუნებლად. დაცვის განყოფილების ეფექტურობის თვალსაზრისით ძირითადი პრობლემებია: საპატრულო რაციონის დასაფარად ოპერატიული ფულადი სახსრების უქონლობა, ტრენინგების საჭიროება სავსე აღჭურვილობის მოხმარების კუთხით, განახლებული აღჭურვილობის ქონის ზოგადი საჭიროება და მოძველებული ტექნიკის ჩანაცვლება, არსებული უხარისხო უნიფორმების ჩანაცვლება ახლით.

მუხლი 32. კვლევა და მონიტორინგი

1. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების დაცვის განყოფილება ამზადებს ყოველწლიურ ბუნების მატყანეს დაცული ტერიტორიების შესახებ, რომელიც ასევე შეიცავს მეტეოროლოგიურ მონაცემებს, ახლად დამატებული სახეობების ინვენტარიზაციის მონაცემებს, საქართველოს წითელი ნუსხის სახეობების მონიტორინგს, ჰაბიტატების მონიტორინგს, აგრეთვე გარე მკვლევარებისა და მეცნიერებების საქმიანობების შესახებ ანგარიშებს, რომლებიც მუშაობენ ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე.

2. ირმის (*Cervus elaphus*) და ჯიხვის (*Capra cylindricornis*) სისტემატური მონიტორინგის სქემები ხელმისაწვდომია, მაგრამ არა სხვა ნებისმიერი სახეობის თუ ჰაბიტატის მდგომარეობის შესახებ.

3. არსებობს NACRES-ის 2004 წელს შემუშავებული მონიტორინგის რეკომენდაცია - „ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგი ძირითად დაცულ ტერიტორიებზე“, მათ შორის განსაკუთრებული რეკომენდაციები ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიებისათვის, რომელიც არასდროს განხორციელებულა. აღნიშნული რეკომენდაცია შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც კარგი ბაზისი ნებისმიერი სამომავლო მონიტორინგის გეგმისათვის.

4. ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე განიხილება შემდეგი საკვანძო სახეობები, რომლებიც სისტემატურ მონიტორინგს საჭიროებს.

ა) კეთილშობილი ირემი (*Cervus elaphus maral*) შესწავლილ იქნა ათწლეულების განმავლობაში, მათი ყოველწლიური აღრიცხვის ჩათვლით. 1980-იან წლებში პოპულაციის სავარაუდო რაოდენობა 750 ინდივიდს შეადგენდა და მათი რიცხვი სტაბილურად იზრდებოდა, რომლის რაოდენობაც 1990 წელს 1400 ინდივიდს ითვლიდა. 90-იან წლებში ბრაკონიერობის გამო ირმის პოპულაცია მკვეთრად შემცირდა. ბოლო ათწლეულის განმავლობაში კვლავ ფიქსირდება პოპულაციის ზრდა, რადგანაც გაზრდილია ტერიტორიული ადმინისტრაციის მუშაობა და პატრულირება, მაგრამ რიცხოვნობა ჰაბიტატების ტევადობასთან შედარებით ბევრად ნაკლებია. ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე ირმის ჰაბიტატის ფართობი დაახლოებით 160 კმ²-ია. 2014 წელს ჩატარებული აღრიცხვიანობის შედეგად ირკვევა, რომ პოპულაციის მინიმალური რიცხოვნობა დაახლოებით 300 ინდივიდია (2001 წელს პოპულაციის სავარაუდო რაოდენობა შეადგენდა 100 ინდივიდს), ხოლო სახეობის სიმჭიდროვე ერთ კვადრატულ კილომეტრზე დაახლოებით 1.87 ინდივიდს შეადგენს. ითვლება, რომ დაახლოებით საქართველოს ირმის პოპულაციის 40-50% გვხვდება ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე, შესაბამისად ეს ტერიტორია ყველაზე მნიშვნელოვანი დაცული ტერიტორიაა ირმის კონსერვაციის თვალსაზრისით ქვეყნის მასშტაბით. მიმდინარე მონიტორინგის სისტემა არაადეკვატურია, რომელიც საჭიროებს დახვეწას და შემდგომ განვითარებას;

ბ) ჯიხვის (*Capra cylindricornis*) სახეობას უკვე ათწლეულებზე მეტი ხნის მანძილზე იკვლევენ, მათი ყოველწლიური აღრიცხვის ჩათვლით. ისტორიულად, ლაგოდეხში არსებობდა ჯიხვების დიდი პოპულაცია, რომელიც 1980-იან წლებში 1200 ინდივიდს ითვლიდა. სახეობის პოპულაცია იზრდება და ამჟამად დაახლოებით 400 ინდივიდს შეადგენს (2001 წელს მათი რაოდენობა 200 ინდივიდს ითვლიდა). ჯიხვების პოპულაციის რიცხვი იზრდება, მას შემდეგ რაც 1990-იან წლებში მკვეთრად შემცირდა ეს სახეობა, მაგრამ რიცხოვნობა ჰაბიტატების ტევადობასთან შედარებით ჯერ კიდევ ნაკლებია. მიმდინარე მონიტორინგის სისტემა არაადეკვატურია, რომელიც საჭიროებს დახვეწას და შემდგომ განვითარებას;

გ) მურა დათვი (*Ursus arctos*) ნაკლებადაა შესწავლილი ლაგოდეხში. დათვები ძირითადად დაცული ტერიტორიების ტყიან ზონებში ზინდრობენ და მცენარეული პროდუქტებით იკვებებიან. ასევე დაფიქსირდა, რომ დათვები ზღვის დონიდან მაღალ სიმაღლეებზეც გვხვდებიან. პოპულაციის მიმდინარე მდგომარეობა უცნობია, რადგან არ არსებობს სისტემატური მონიტორინგი. მურა დათვი წარმოადგენს ქოლგა სახეობას, რომელიც ინდიკატორია დაცული ტერიტორიების ეკოსისტემების მდგომარეობისთვის;

დ) როჭო (*Tetrao mlokosiewiczzi*), პირველად აღწერეს ლაგოდეხში, იგი მიჩნეულია, როგორც ინდიკატორი სახეობა სუბალპური ტყეების მდგომარეობისთვის. 2003 წელს ჩატარებულმა კვლევამ გამოავლინა აღნიშნული პოპულაციის

700-მდე ინდივიდი. ამ ეტაპზე არ არსებობს ეფექტური მონიტორინგის სქემა და არ არსებობს მონაცემები პოპულაციის ზომისა თუ ტენდენციების შესახებ.

5. ჰაბიტატის მონიტორინგი ხორციელდებოდა 90-იან წლებამდე, მაგრამ დღესდღეობით აღარ ტარდება. ამ ეტაპზე ადმინისტრაციაში არსებული რესურსები ჰაბიტატის მონიტორინგისათვის სუსტია. დღესდღეობით ჰაბიტატების მონიტორინგის თვალსაზრისით აღკვეთილი უფრო მეტად პრიორიტეტულია (ვიდრე სახელმწიფო ნაკრძალი), რომლის მიზანია სამომხმარებლო რესურსის სარგებლობით გამოწვეული ზეგავლენის შეფასება როგორც ალპური საძოვრების გამოყენებისას, ასევე აღკვეთილის ტყით დაფარული ნაწილებიდან საშეშე მერქნის მოპოვების დროს. ალპური საძოვრების შესახებ 2014 წელს დაიწყო კვლევა საძოვრების მენეჯმენტისა და მონიტორინგის გეგმის შემუშავებისთვის. აღნიშნული გეგმის დასრულება იგეგმება 2015 წელს. 2014 წელს აღკვეთილის ტყეებისთვის განხორციელდა გამარტივებული ინვენტარიზაცია და ტაქსაცია, რათა დადგენილიყო წლიურად გასაცემი საშეშე მერქნის რაოდენობა.

6. ძალიან მცირე ინფორმაცია არსებობს მცენარეთა ინვაზიური სახეობების შესახებ, ასევე არ არსებობს ახალი მონაცემები უახლოეს წარსულში მათი არსებობისა და ზეგავლენის შესახებ. ზოგიერთი ინვაზიური სახეობა, როგორიცაა *Paulownia tomentosa*, *Gleditsia triacanthos* და *Alianthus altissima* დაფიქსირებული იყო შრომისხევის, ლაგოდებისხევის და მაწიმისწყლის მდინარეების ხეობების ქვედა ნაწილებში. 2003 წლის ანგარიშის მიხედვით *Paulownia tomentosa* და *Gleditsia triacanthos*-ს ზემოქმედება მდინარისპირა მცენარეულობაზე შეფასებული იყო, როგორც პოტენციურად მაღალი. ამ მცენარეთა უამრავი აღმოჩენი, ახალგაზრდა ინდივიდი, და კორომი არ არსებობს. მათ შეიძლება სერიოზული გავლენა ჰქონდეთ სანაპირო ჭაღის ტყესა და ისეთ სახეობებზე, როგორიცაა მურყანი (*Alnus barbata*) და სხვა მცენარეები (მაგ: *Pterocarya fraxinifolia*). ინვაზიური მცენარეების საკითხს სჭირდება შემდგომი კვლევები, რათა დადგინდეს მენეჯმენტის სათანადო ზომები.

7. ლაგოდების დაცულ ტერიტორიებზე არსებულმა ეკოსისტემებმა დიდი ინტერესი გამოიწვია როგორც ეროვნულ ისე საერთაშორისო მკვლევარებში, ასევე აკადემიურ დაწესებულებებში. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ყოველწლიურად (2013 წელს იყო 5 განსხვავებული ჯგუფი) იღებს და ეხმარება მკვლევარებს. ღამურების სახეობების შესახებ ჩატარდა კვლევა (ისეთი ღამურის სახეობების არსებობა დამტკიცდა, რაც ადრე არ ყოფილა აღრიცხული ლაგოდების ჩანაწერებში არსებულ მასალებში), ასევე ჩატარდა შემდეგი კვლევები მწერების მრავალფეროვნების, ნახშირორჟანგის სეკვესტრის, მოლუსკების შესახებ და სხვა. რიგი კვლევები ხორციელდება ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეგიდით, რომელთანაც ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას მჭიდრო კავშირი აქვს. მონაცემები და შედეგები ყოველთვის არაა ხელმისაწვდომი ადმინისტრაციისთვის და დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთვის, აგრეთვე არსებული ხელმისაწვდომი მონაცემები არ არის დაარქივებული შესაბამისი მონაცემთა ბაზასა და ბიბლიოთეკაში.

8. ლაგოდებში მეტეოროლოგიური მონაცემების შეგროვებას დიდი ისტორია აქვს, თუმცა ამჟამად აღარ ხორციელდება, რადგანაც არ არსებობს შესაბამისი აღჭურვილობა.

9. ადამიანსა და მტაცებლებს შორის კონფლიქტი არსებობს, რომლის მონიტორინგი ამ ეტაპზე არ ტარდება, ასევე უცნობია, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ეს საკითხი.

10. საკვანძო სახეობების სისტემატური მონიტორინგის მექანიზმების, ასევე სისტემატური ჰაბიტატის მონიტორინგის, მეტეოროლოგიური მონაცემების მონიტორინგის, ადამიანსა და მტაცებლებს შორის კონფლიქტის მონიტორინგის არარსებობა, მონიტორინგის უფრო მეტი აღჭურვილობის საჭიროება, მონაცემთა ბაზისა და ბიბლიოთეკის არარსებობა წარმოადგენს კვლევასთან და მონიტორინგთან დაკავშირებულ მთავარ საკითხებს. მონიტორინგთან დაკავშირებული ძალისხმევების გაძლიერების შემთხვევაში საჭირო იქნება დამატებითი ადამიანური რესურსი.

მუხლი 33. ბუნებრივი რესურსების მოხმარება

1. ლაგოდების აღკვეთილი ყოველწლიურად სათბობი შემთხვევით ამარაგებს ლაგოდების მუნიციპალიტეტის მოსახლეობას. ამჟამად ძირითადად მოთხრილ-მოტეხილი და ზეხმელი ხე მოიპოვება, რომლის ღირებულება თითო კუმბეტრზე 6 ლარს შეადგენს: 3 ლარი ბუნებრივი რესურსის მოსაკრებელი საბოლოოდ მუნიციპალიტეტის ბიუჯეტზე აისახება, 3 ლარი მომსახურების მოსაკრებელი კი დაცული ტერიტორიების სააგენტოს საკუთარ შემოსავლებში. დაცული ტერიტორიების სააგენტოს პერსონალი განსაზღვრავს მოცულობას, თუ რა რაოდენობით უნდა მოიჭრას ხეტყე ყოველწლიურად. 2014 წელს 1700 მ³ საშეშე მერქანი იქნა გაცემული (2013 წელს 1800 მ³; 2012 წელს: 2426 მ³; 2011 წელს: 4020 მ³; 2010: 4050 მ³; 2009 წელს: 3400 მ³).

2. სხვადასვა ბუნებრივი რესურსების მოპოვება ხდება ტყიდან, მათ შორისაა ტყის არამერქნული პროდუქტები, როგორიცაა კაკალი და წაბლი, სამკურნალო მცენარეები, სოკოები და სხვა საკვები მცენარეები. მსგავსი მოპოვება დასაშვებია აღკვეთილში და ითვლება, რომ მას არ აქვს ნეგატიური გავლენა აღკვეთილზე ადგილობრივი მოსახლეობის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების საჭიროების გათვალისწინებით. აგრეთვე განიხილება

მოსაზრებები, რომ ხელი შეეწყოს წაბლისა და კაკლის ხეების რაოდენობის გაზრდას აღკვეთილში.

3. ლაგოდების აღკვეთილიდან გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანიის მიერ ხდება წყლის აღება ლაგოდების მუნიციპალიტეტის სასმელი წყლით მომარაგებისათვის. წყალს ასევე იღებენ კერძო ბიზნესებიც, როგორიცაა საკალმახე მეურნეობა და ასევე იყენებენ სარწყავი მიზნებისთვის. კონსერვაციის თვალსაზრისით წყლის მოპოვება ზეგავლენას არ ახდენს ბუნებაზე. თანხების გამომუშავება თუ მოხდება წყლის მოპოვებიდან, ჯერჯერობით გაურკვეველია. გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანია ეროვნულ დონეზე რეგულირდება და სახელმწიფოს უხდის გადასახადს.

4. აღკვეთილის მაღალი ალპური საძოვრები გამოიყენება პირუტყვის მეპატრონეების მიერ, ძირითადად ცხვრის მოვებისთვის, მაისიდან სექტემბრის თვეების განმავლობაში. ზოგიერთ ფერმერს ასევე ჰყავს მსხვილფეხა პირუტყვი. 2003 წელს ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ფართობი გაიზარდა ჩრდილო-დასავლეთ მიმართულებით დაახლოებით 6000 ჰა-ით და მოიცვა ის ტერიტორიები, რომლებიც ტრადიციულად გამოიყენება ცხვრის საზაფხულო საძოვრებად. უფლებების გადაცემის მომენტში არსებული მოვების უფლებება მიეცათ 2009 წლამდე, როდესაც იჯარის ხელშეკრულებას ვადა გასდიოდა (იჯარის პერიოდი: 1999-დან 2009 წლამდე). 2009 წლის შემდეგ, მუნიციპალიტეტში არავითარი (საძოვრის) დაცული ტერიტორიის იჯარის საფასური აღარ ყოფილა გადახდილი, მაგრამ მოვების გაგრძელება დაშვებული იყო ოფიციალური ხელშეკრულების (საიჯარო ხელშეკრულების მოქმედების ბოლომდე) გაფორმებამდე. 2013 წელს ტრადიციული საძოვრის დიდმა ნაწილმა, რომელიც 2003 წელს გადაეცა ნაკრძალს, განიცადა რეკატეგორიზაცია და გადავიდა აღკვეთილში, იმ მოტივით, რომ დასაშვები ყოფილიყო მოვება გარკვეული პირობების დაცვით და გატარებულიყო აღდგენითი ღონისძიებები ეროზიებთან საბრძოლველად, რაც გადაჭარბებულმა მოვებამ გამოიწვია. წარსულში დაახლოებით ცხვრის რაოდენობა, რომელიც ამ ტერიტორიაზე მოვდა, შეადგენდა 35000-40000-მდე ერთეულს, რომელიც ცხვრის დასაშვებ რაოდენობას მნიშვნელოვნად აღემატებოდა, რაც იწვევდა ეროზიასა და სენსიტიური და თხელი ნიადაგების შემდგომ დეგრადაციას. პროექტი დაიწყო 2014 წელს და იგი დაფინანსებულ იყო USAID-ის მიერ საძოვრების მართვის გეგმის შესამუშავებლად, აღკვეთილის მიზნების შესაბამისად. პროექტის ფარგლებში მომზადდა მცენარეულობის რუკა და შესწავლილ იქნა საძოვრების მდგომარეობა. პროექტი შეწყდა საძოვრების მართვის გეგმის შემუშავებამდე.

5. 2013 წელს ალპური საძოვრების რეკატეგორიზაციის შემდეგ, როდესაც ნაკრძალიდან აღკვეთილში გადავიდა ალპური მდელოები, სამი ფერმა მაინც დარჩა იმ ტერიტორიაზე, რომელიც ახლა ნაკრძალს წარმოადგენს. 2014 წელს ეს ფერმები გადავიდა აღკვეთილში.

6. ადამიანსა და მტაცებელს შორის კონფლიქტი: ადამიანსა და მტაცებლებს შორის მთავარ კონფლიქტად აღიქმება მტაცებელი ცხოველები, რომლებიც იწვევენ პირუტყვის დანაკარგს. მისი სიხშირის შესახებ არ არსებობს არც სისტემური მონაცემები და არც გამოძიებულ შემთხვევებზე რაიმე ცნობილი. უნდა შეიქმნას სპეციალური ჯგუფი, რომელიც დაკომპლექტებული იქნება მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლების მიერ მსგავსი შემთხვევების გამოსაძიებლად და შემუშავდეს „ადამიანის კონფლიქტი მტაცებლებთან“ სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.

მუხლი 34. ეკოტურიზმი

1. ლაგოდების დაცულ ტერიტორიაზე შესვლა მისი შექმნიდან, 1912 წლიდან მოყოლებული, შემოიფარგლებოდა სამეცნიერო კვლევებისა და საგანმანათლებლო ღონისძიებების ჩატარების მიზნით. რეკრეაციული საქმიანობა კანონით დაუშვებელი იყო. 2003 წელს დაცული ტერიტორიები გაფართოვდა და ორ კატეგორიად გაიყო: ნაკრძალად და აღკვეთილად, რომლის ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენდა საგანმანათლებლო და რეკრეაციული ხასიათის ღონისძიებების მიზნით შესვლა ნებადართული გამხდარიყო. ვიზიტორთა რაოდენობა სტაბილურად იზრდება სერვისებისა და ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებასთან ერთად. ამჟამად ადმინისტრაცია სთავაზობს შემდეგი სახის მომსახურებას:

ა) საინფორმაციო მასალები და ბროშურები; ვიზიტორთა ცენტრი, საგამოფენო დარბაზი ინტერპრეტაციის დაფებით;

ბ) ლაშქრობისა და ცხენით გასეირნების ორგანიზება დადგენილი მარშრუტებით;

გ) გიდის მომსახურების ორგანიზება, რომელსაც თვითდასაქმებული გიდები შემოგთავაზებენ;

დ) ტურისტული თავშესაფრების, საპიკნიკე და საკემპინგე ადგილების, გიდების, ცხენებისა და სხვა სერვისების დაჯავშნა;

ე) საკარვე აღჭურვილობის დაქირავება (კარვები, საძილე ტომრები, ზურგჩანთები, საძილე საგებები და ა.შ.);

ვ) ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამები საგანმანათლებლო დაწესებულებებისთვის.

2. ხუთი სალაშქრო ბილიკი არსებობს, რომლებიც მარკირებულია და ხდება მათი მუდმივი შემოწმება, მოვლა-

განახლება და დასუფთავება:

ა) როჭოს ჩანჩქერის მარშრუტი: საშუალო სირთულის მარშრუტი ადმინისტრაციული შენობიდან იწყება და 3-5 საათამდე ხანგრძლივობისაა. ძირითად ღირსშესანიშნაობას მდინარე შრომისხევეზე არსებული როჭოს ჩანჩქერი წარმოადგენს;

ბ) ნინოსხევის ჩანჩქერის მარშრუტი: საშუალო სირთულის მარშრუტი გურგენიანის სარეინჯეროდან (ადმინისტრაციული შენობიდან 15 კმ-ში) და 4-6 საათამდე ხანგრძლივობისაა. ძირითად ღირსშესანიშნაობას მდინარე ნინოსხევის 40მ სიმაღლის ნინოსხევის ჩანჩქერი წარმოადგენს;

გ) მაჭის ციხის მარშრუტი: ტექნიკურად მარტივი მარშრუტის გავლას მაჭიმის რეინჯერთა სახლიდან (ადმინისტრაციული შენობიდან 7 კმ-ში) სჭირდება 3-4 საათამდე. ძირითად ღირსშესანიშნაობას წარმოადგენს გზის გასწვრივ არსებული ხელუხლებელი ტყეები და VII საუკუნით დათარიღებული მაჭის ციხე. თავად ციხის კომპლექსს ესაჭიროება კონსერვაცია / აღდგენა, რაც თავიდან აგვაცილებს ისტორიული ძეგლის შემდგომ დეგრადაციას. დღემდე პირველადი სახით შემორჩენილი ერთ-ერთი შენობა სამლოცველოა, რომლის სახურავი დაზიანებული და გაბზარულია. მიუხედავად იმისა, რომ დაცული ტერიტორიების სააგენტოს პასუხისმგებლობა არაა და მას არ ევალება ისტორიული ადგილების კონსერვაციის დაფინანსება და მოვლა, თანამშრომლობის დამყარება საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიურ მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან რეკომენდებული და აუცილებელია. იგი ასევე საჭიროებს ისტორიკოსების მუშაობას, რათა მომზადდეს უფრო მეტი ინფორმაცია ტერიტორიის შესახებ. ტურისტული ბილიკი, რომელიც ტყეს მიჰყვება, ახლახანს განახლდა საფეხმავლო ხიდი და საინფორმაციო დაფებით. თავად ციხე ამჟამად მდებარეობს ნაკრძალში, რომელიც თეორიულად ხელს უშლის როგორც ვიზიტორის შეღწევას, ასევე ისტორიული ადგილის კონსერვაციას. ამიტომ, მიზანშეწონილია საიტის რეკატეგორიზაცია და აღკვეთილში გადაყვანა, იმისათვის რომ დაშვებული იყოს ვიზიტორების კანონიერი შესვლა და აღდგენითი / საკონსერვაციო სამუშაოების ჩატარება;

დ) შავი კლდის ტბის მარშრუტი: საშუალო სირთულის მარშრუტი ადმინისტრაციული შენობიდან იწყება, მეტეოს ტურისტული თავშესაფრის გავლით შავი კლდის ტბისკენ მიემართება და ხანგრძლივობა 3 დღეს შეადგენს. ძირითად ღირსშესანიშნაობას ალპური მდელოებისაკენ მიმავალ გზაზე არსებული ხელუხლებელი ტყეები და შემდეგ კი მყინვარული წარმოშობის ტბა წარმოადგენს. ამ მარშრუტზე განსაკუთრებით მაღალია ველურ ბუნებაზე დაკვირვების, კავკასიურ ჯიხვთან შეხვედრის ალბათობა. შავი კლდის ტბის მარშრუტი უკვე გადაკეთდა წრიულად, რითაც ის უფრო მოკლე (საერთო სიგრძე შემცირდა 9 კმ-ით), საინტერესო და მიმზიდველი გახდა, ასევე გაიზარდა ბილიკის გამტარუნარიანობა;

ე) ბუნების შემეცნებითი ბილიკი: ტექნიკურად მარტივი, წრიული ბილიკი იწყება დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციული შენობიდან, რომელიც დაახლოებით 600 მ სიგრძისაა და მისი ხანგრძლივობა ერთ საათამდეა. აღნიშნული ბილიკი გათვლილია 3-9 წლამდე ასაკის ბავშვებისათვის.

3. მთავარი ტურისტული სეზონი მაისიდან სექტემბრამდეა, ხოლო ვიზიტორთა რაოდენობა პიკს აგვისტოში აღწევს. 2014 წლის იანვარსა და სექტემბერს შორის პერიოდში 39417 ვიზიტორი დაფიქსირდა, რაც 2013 წელთან შედარებით 23%-ითაა გაზრდილი. ვიზიტორთა 80% ქართველია და 20% კი უცხოელი. ვიზიტორთა რაოდენობა ყოველწლიურად იზრდებოდა ბოლო ოთხი წლის განმავლობაში.

4. ამჟამად არ არსებობს დაცულ ტერიტორიაზე შესვლის გადასახადი. ვიზიტორები იხდიან მხოლოდ სხვადასხვა სერვისის სარგებლობის საფასურს, როგორიცაა მაგალითად: ტურისტულ თავშესაფრებსა და კარვებში ღამის გათევა, ცხენებისა და აღჭურვილობის ქირაობა. ფასები ფიქსირებულია, თუმცა ფასდაკლების სისტემა მოქმედებს ათი ან უფრო მეტი ადამიანისგან შემდგარი ჯგუფებისთვის და დაცული ტერიტორიების ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამებისათვის.

5. ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ამჟამინდელი დაფინანსება ხარჯებისა და კაპიტალური ინვესტიციების კუთხით ძირითადად ხორციელდება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან, აგრეთვე კავკასიის ბუნების ფონდიდან (CNF). 2013 წლის მონაცემით CNF და სახელმწიფო თანაბრად ინაწილებენ დაცული ტერიტორიების დაფინანსებას 465000 ლარის ოდენობით, რომლის 42% იხარჯება ხელფასებზე. სხვა ორგანიზაციები და კერძო სექტორის პარტნიორები დაცულ ტერიტორიებს ეხმარებიან პროექტების საფუძველზე, როგორიცაა მაგალითად UNWTO, ProCredit Bank, Cartu Charity Foundation და სხვები. საკუთარი შემოსავალი ძირითადად მიიღება ვიზიტორთა მომსახურებიდან, რომელიც აისახება დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ანგარიშზე.

6. ვიზიტორთა კვლევამ, რომელიც ჩატარდა ადმინისტრაციის მიერ, გამოავლინა, რომ ვიზიტორთა უმრავლესობა (75%) ბუნების და ბიომრავალფეროვნების სანახავად მოდის ლაგოდების დაცულ ტერიტორიებზე, ხოლო 25%-ს ისტორიული და კულტურული ღირსშესანიშნაობების ნახვა აინტერესებს. იგივე კვლევამ გამოავლინა, რომ ვიზიტორთა უმრავლესობა ლაგოდების დაცული ტერიტორიების შესახებ მთავარ ინფორმაციას იღებს სიტყვიერად, რომელსაც მოჰყვება ინტერნეტის საშუალებით ინფორმაციის მოპოვება.

7. ბილიკების დეტალური აღწერილობა ხელმისაწვდომია ქართულ, ინგლისურ, გერმანულ და რუსულ ენებზე

8. დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას დამყარებული აქვს კონტაქტები რეგიონის და დედაქალაქის სხვადასხვა ტუროპერატორებთან, რომელთაც აწვდის საჭირო ინფორმაციას და სიახლეებს მიმდინარე მოვლენებზე.

9. გიდეებს ადრე ასაქმებდა ადმინისტრაცია. თუმცა კანონმდებლობაში განხორციელებული ცვლილების თანახმად, პირდაპირი ხელშეკრულებით აყვანა გიდის დაშვებული არ არის. ამჟამად ადმინისტრაციას შეუძლია მხოლოდ გიდად მუშაობის მსურველი კერძო პირების საკონტაქტო ინფორმაცია მისცეს ვიზიტორს, მაგრამ არ შეუძლია რაიმე შემოსავლის მიღება ამ მომსახურებისთვის. ასევე არ არსებობს გიდების სერტიფიცირება, რისი ხარისხის კონტროლიც შეუძლებელია.

10. საჭიროა დამატებითი ვიზიტორთა ინფრასტრუქტურა, როგორიცაა: ბილიკის ნიშნები, საპირფარეოები სეპტიკური ავზების ჩათვლით და განახლებული საგამოფენო დარბაზი, რომელიც დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციულ ცენტრშია. ვიზიტორთა საინფორმაციო მასალები, როგორიცაა ბუკლეტები და რუკები, ტურისტის სახელმძღვანელო ყოველწლიურად განახლებადია, საჭიროა ვებგვერდის მომზადება.

11. პრობლემას წარმოადგენს ნარჩენების შეგროვებისა და გადამუშავების საკითხი ტურისტულ თავშესაფარში. მიუხედავად იმისა, რომ ნაგვის ურნები მოთავსებულია დაცული ტერიტორიების შესასვლელებთან, ადმინისტრაციული შენობის გარდა არ არსებობს შეგროვების სისტემა, რაც ადმინისტრაციისთვის ართულებს ნარჩენების მართვას. ტურისტულ თავშესაფარ მეტეოში (2000 მ ზღვის დონიდან) ნაგვის ყუთები დამონტაჟებული იყო, რამაც ის შედეგი გამოიწვია, რომ ვიზიტორები ტოვებდნენ ნაგავს ადგილზე, რაც არაპრაქტიკული აღმოჩნდა, რადგანაც შემდეგ ადმინისტრაციას უხდებოდა ნარჩენების ჩამოტანა. შესაბამისად ნაგვის ურნები აიღეს და ვიზიტორებს სთხოვეს, რომ საკუთარი ნარჩენები თავად ატარონ და გადაყარონ დაცული ტერიტორიების შესასვლელებთან არსებულ სანაგვე ურნებში. ნარჩენების პრობლემა დგას ასევე ბილიკების გასწვრივ, რომლებიც ხშირად უნდა იწმინდებოდეს. ცნობიერების ამაღლების გაზრდა აუცილებელია ვიზიტორთა განათლებისთვის, რათა მათ არ დაყარონ საკუთარი ნარჩენები დაცული ტერიტორიების ფარგლებში.

მუხლი 35. ეკოგანათლება და საზოგადოებასთან ურთიერთობა

1. ადმინისტრაცია აქტიურადაა ჩართული ადგილობრივ სკოლებში გარემოსდაცვითი ცნობიერების შექმნაში, მასპინძლობს სტუდენტურ ჯგუფებს და ადგილობრივ მოსახლეობასთან ამყარებს ურთიერთობებს. 2013 წლის იანვრიდან დეკემბრის ჩათვლით სულ 4742-მა ადამიანმა მიიღო მონაწილეობა ეკოსაგანმანათლებლო პროგრამაში, რომელიც დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციამ განახორციელა.

2. ახალი ბუნების შემეცნებითი ბილიკი შეიქმნა, რომელიც გათვლილია დაწყებითი სკოლის ასაკის ბავშვებისთვის. ბილიკი დააფინანსა მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციამ და მისი სიგრძე დაახლოებით 600 მეტრია. იგი ადმინისტრაციის შენობის მთავარ შესასვლელთან მდებარეობს.

3. 2008 წელს გერმანულმა სატელევიზიო არხმა (Mitteldeutscher Rundfunk-MDR) მოამზადა 45-წუთიანი დოკუმენტური ფილმი ლაგოდების დაცული ტერიტორიების შესახებ. ფილმში ასახულია ლანდშაფტების მრავალფეროვნება, ტყეები, ალპური ტერიტორიები და ველური ბუნება. სამწუხაროდ, ეს დოკუმენტური ფილმი მხოლოდ გერმანულ ენაზეა ხელმისაწვდომი. მსგავსი დოკუმენტური ფილმები ძლიერი ინსტრუმენტია ეროვნული და საერთაშორისო ცნობიერების ასამაღლებლად ლაგოდების დაცული ტერიტორიების შესახებ.

4. იგეგმება საერთაშორისო სადღესასწაულო დღეების ორგანიზება და აღნიშვნა, როგორიცაა 5 ივნისის მსოფლიო გარემოსდაცვითი დღე, იმისათვის, რომ ამაღლდეს გლობალური ცნობიერება, რათა განვახორციელოთ პოზიტიური გარემოსდაცვითი საქმიანობა. მზადდება ლაგოდების „მწვანე კალენდარი“.

5. ადმინისტრაციამ ცოტა ხნის წინ დაამყარა პარტნიორობა კერძო კომპანიებთან, რათა ორგანიზება გაუკეთოს და გაუმასპინძლდეს ასეთი კომპანიების თანამშრომელთა ჯგუფებს გარემოსდაცვითი ცნობიერების შექმნის მიზნით და ზოგადად იმისთვის, რომ გაატარონ სასიამოვნო დღე ბუნებაში. ასეთი პარტნიორობა, ერთი მხრივ, ამაღლებს გარემოსდაცვით ცნობიერებას, ხოლო, მეორე მხრივ, გრძელვადიანი პარტნიორული თანამშრომლობის შექმნის პოტენციალს ემსახურება, რაც შესაძლოა დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციას დაეხმაროს ფინანსურად.

6. ადმინისტრაცია ხელს უწყობს ადგილობრივ მოსახლეობასთან მჭიდრო ურთიერთობას და აწყობს პერიოდულ შეხვედრებს, რათა გააცნოს მათ დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის საქმიანობა, დაცული ტერიტორიების წესები და რეგულაციები. შეხვედრები ასევე ტარდება მწყემსებთან ალპურ სამოვრებზე, სასტუმროს მეპატრონეებთან, აგრეთვე მიმდებარე ტერიტორიებზე მცხოვრებ მოსახლეობასთან.

7. ეკოსაგანმანათლებლო სამუშაოები და საზოგადოებასთან ურთიერთობა დიდად გაუმჯობესდება

ადმინისტრაციული ერთეულის გაძლიერებით, ბუნებრივი რესურსებისა და ვიზიტორთა მომსახურების სპეციალისტების დაქირავებით, აგრეთვე კომუნიკაციისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის სფეროში პერსონალის დამატებით.

8. განხილული იყო თემა ჰქონდა თუ არა ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებს საკუთარ ვებგვერდი, თუმცა იმ დროისათვის დაგეგმილი იყო, რომ დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ექნებოდა საერთო ცენტრალიზებული ვებგვერდი ყველა დაცული ტერიტორიისთვის. ამ გადაწყვეტილების საფუძველზე დადგინდა, რომ ცალკეულ დაცულ ტერიტორიებს არ ექნებათ საკუთარი ვებგვერდები.

მუხლი 36. ტერიტორიული ადმინისტრაცია

1. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია ამჟამად შედგება შემდეგი პერსონალისგან: დირექტორი, დაცვის განყოფილების უფროსი, რომელსაც ეხმარება ორი უფროსი რეინჯერი და 17 რეინჯერი, ასევე ერთი ბუნებრივი რესურსების მართვის უფროსი სპეციალისტი (ამჟამად ვაკანტურია), ადმინისტრაციული განყოფილების უფროსი, რომელსაც ეხმარება ბუღალტერი, ვიზიტორთა მომსახურების უფროსი სპეციალისტი, ერთი დამლაგებელი და ერთი დარაჯი.

2. არსებული საშტატო შემადგენლობა საკმარისია რესურსების დაცვის კუთხით. მიუხედავად ამისა, დაგეგმილია ბიომრავალფეროვნების მონიტორინგისა და საძოვრების მართვის პროგრამის განვითარება, რაც დამატებით ადამიანურ რესურსს მოითხოვს. ვიზიტორთა მომსახურების, საზოგადოებასთან ურთიერთობისა და კომუნიკაციის კუთხით არსებული საშტატო შემადგენლობა არაა საკმარისი და საჭიროებს გაზრდას, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს დაცული ტერიტორიებისა და მისი ადმინისტრაციის ორიენტირებულობა დაინტერესებულ მხარეებზე. პერსონალის განსაკუთრებული მოთხოვნები ჩამოთვლილია ქვემოთ:

- ა) ბუნებრივი რესურსების უფროსი სპეციალისტის ვაკანსიის შევსება;
- ბ) სამეცნიერო კვლევისა და მონიტორინგის სპეციალისტის ახალი პოზიციის შექმნა;
- გ) ეკოსაგანმანათლებლო სპეციალისტის ახალი პოზიციის შექმნა;
- დ) მოხალისეობის პროგრამის შექმნა (მაგ.: მშვიდობის კორპუსის მოხალისეები).

3. ადმინისტრაციის შენობის და ახალი საგამოფენო დარბაზის რეკონსტრუქცია დასრულდა 2014 წელს. ადმინისტრაციული შენობისაგან ცალკე მდგომი ვიზიტორთა ცენტრი, სამი სასტუმრო ოთახის ჩათვლით, საჭიროებს განახლებას. ეს შენობა იჯარით იყო გაცემული კერძო ოპერატორზე, მაგრამ ამ ეტაპზე არ არის იჯარით გაცემული. დაცული ტერიტორიების სააგენტო იმყოფება იმ პროცესში, რომ გადაწყვიტოს შენობის გაცემა კვლავ იჯარით ან თავად ადმინისტრაციამ აამუშაოს იგი. ორი რეინჯერთა სადგური მაწიმში და გურგენიანში და მეტეოს ტურისტული თავშესაფარი, რომელიც ასევე რეინჯერთა თავშესაფარია. 2014 წელს აშენდა დამატებითი თავშესაფარი როგორც ტურისტებისთვის, ასევე რეინჯერებისთვის შავი კლდეების ტბის სიახლოვეს. ცხენის თავლა მაწიმში მდებარეობს. ტერიტორიაზე მოწყობილია რამდენიმე საკარვე ადგილი. არსებობს ახალი ინფრასტრუქტურის განვითარების შესაძლებლობა, ხოლო არსებულის განახლების, იმისათვის რომ გაუმჯობესდეს ვიზიტორთა მომსახურება და მენეჯმენტი გახდეს უფრო ეფექტური.

4. ადმინისტრაციის თანამშრომელთა ტრენინგი და კვალიფიკაციის ამაღლება მიმდინარე პროცესია. ცოტა ხნის წინ თანამშრომლებმა ტრენინგი გაიარეს: საძოვრების მდგომარეობის მონიტორინგის, ფოტომახეების მოხმარების, პატრულირების გეგმების შედგენასა და აღრიცხული უკანონო ქმედებების ოქმების შევსების და საქართველოს ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსის თემებზე. განუწყვეტელი ტრენინგი იქნება საჭირო, რათა გაუმჯობესდეს ადმინისტრაციის საქმიანობის ეფექტურობა, განსაკუთრებით ვიზიტორთა მენეჯმენტის, ბუნების ინტერპრეტაციის და პედაგოგიკის, ცნობიერების შექმნის და ეკოსაგანმანათლებლის, კომუნიკაციის კუთხით, ასევე სახეობების მონიტორინგის განხორციელება სპეციფიკური მონიტორინგის სქემების მიხედვით და ა.შ.

5. ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებს ესაზღვრება აზერბაიჯანის და დაღესტნის დაცული ტერიტორიები. მიუხედავად იმისა, რომ ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები საკმაოდ იზოლირებულია საქართველოს სხვა დაცული ტერიტორიებიდან, საკმაოდ დიდი ტერიტორია იმყოფება დაცვის ქვეშ, რომელიც უზრუნველყოფს ბუნებრივი პროცესების ეკოლოგიურ სტაბილურობასა და გენეტიკურ ცვლას მეზობელი დაცული ტერიტორიების ზაქათალასა და ტლიარატინსკის გათვალისწინებით. ამჟამად მცირე კონტაქტი არსებობს ამ აზერბაიჯანის რესპუბლიკაში არსებულ დაცულ ტერიტორიებს შორის. მნიშვნელოვანია მათთან კონტაქტის დამყარება ტექნიკურ დონეზე ტრანსსასაზღვრო საკონსერვაციო ტერიტორიის შექმნის თვალსაზრისით მომავალში. ამჟამად მისაღებია არაფორმალური თანამშრომლობა აზერბაიჯანში ზაქათალის სახელმწიფო ნაკრძალთან.

6. ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ამჟამინდელი დაფინანსება ხარჯებისა და კაპიტალური ინვესტიციების

კუთხით ძირითადად ხორციელდება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან, აგრეთვე კავკასიის ბუნების ფონდიდან (CNF). 2013 წლის მონაცემით CNF და სახელმწიფო თანაბრად ინაწილებენ დაცული ტერიტორიების დაფინანსებას 465000 ლარის ოდენობით, რომლის 42% იხარჯება ხელფასებზე. დაცული ტერიტორიები დახმარებას იღებენ სხვადასხვა ორგანიზაციებიდან და კერძო სექტორის პარტნიორებისგან, მაგ.: პროექტები განხორციელდა შემდეგი ორგანიზაციების მხარდაჭერით: UNWTO, ProCredit Bank, Cartu Charity Foundation და სხვები. საკუთარი შემოსავალი ძირითადად მიიღება ვიზიტორთა მომსახურებიდან, რომელიც აისახება დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ანგარიშზე. 2014 წლიდან საშუალო მერქნის მომსახურების თანხა აისახება სააგენტოს ანგარიშზე, რადგან სააგენტოს პერსონალი მართავს და მონიტორინგს ახორციელებს საშუალო მერქნის მოპოვებასა და განაწილებაზე. მომავალში, როდესაც მოხდება ალპური სამოვრების ნაწილის იჯარით გაცემა, მიღებული შემოსავალი ჩაირიცხება დაცული ტერიტორიების ანგარიშზე.

7. ადმინისტრაცია ამზადებს ყოველთვიურ, კვარტალურ და ყოველწლიურ ანგარიშებს დაცული ტერიტორიების ცენტრალური აპარატისთვის და ამზადებს ყოველწლიურ მატინეს ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების შესახებ. იმისათვის, რომ ადმინისტრაციამ მიიღოს დაფინანსება კავკასიის ბუნების ფონდიდან, დამატებით სამწლიანი ბიუჯეტი და სამოქმედო გეგმები იქმნება.

8. შესყიდვები ხორციელდება ცენტრალიზებულად დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ. ეს ეკონომიკურად ხელსაყრელია მაღალი ღირებულების მქონე საქონლისა და სერვისებისთვის, მაგრამ ძალიან არახელსაყრელია დაბალი ღირებულების საქონლის და ადგილობრივი სერვისებისთვის, რომლისთვისაც უფრო ხელსაყრელი იქნებოდა ნივთის / მომსახურების ადგილზე შესყიდვა. მიუხედავად ამისა, ასეთი მიდგომა ვრცელდება ქვეყნის ყველა დაცულ ტერიტორიაზე.

9. ნაკრძალისა და აღკვეთილის საზღვრები დადგენილია საქართველოს კანონით „თუშეთის, ბაწარა-ბაბანეურის, ლაგოდეხისა და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შექმნის“ შესახებ. აუცილებელია შემდეგი ცვლილებების შეტანა ლაგოდეხის ნაკრძალისა და აღკვეთილის საზღვრების აღწერაში:

ა) მაჭის ციხის ნანგრევები ამჟამად მდებარეობს ნაკრძალში, რაც სამართლებრივად ხელს უშლის ვიზიტორის შესვლას, აგრეთვე ნებისმიერი აღდგენითი / საკონსერვაციო სამუშაოების ჩატარებას. როგორც ცნობილია, ნანგრევები განიხილება დაცული ტერიტორიის ერთ-ერთ ძირითად ისტორიულ და კულტურულ ღირსშესანიშნოებად და უამრავი ვიზიტორი სტუმრობს მას, ამიტომ არსებობს საჭიროება, რომ ეს ტერიტორია დაემატოს აღკვეთილს, იმისათვის რომ მის მოსახლეობლად ტურისტები კანონიერი გზით დაეშვებოდნენ და აგრეთვე აღდგენითი / საკონსერვაციო სამუშაოებიც ნებადართული იყოს ამ ისტორიულ ადგილას;

ბ) აღკვეთილის ტყიანი ნაწილის ჩრდილოეთის საზღვრის თავიდან განსაზღვრის თაობაზე მიმდინარეობს დისკუსიები, სადაც ის უერთდება ნაკრძალს, რადგან საზღვარი ძალიან მიახლოებითაა და ყოველთვის არ მიუყვება ბუნებრივ საზღვრებს. არსებული შემოთავაზება ასეთია, რომ საზღვარი თავიდან განისაზღვროს ისე, რომ მიუყვებოდეს ბუნებრივ მახასიათებლებს;

გ) პერიოდულად მოსული ჭარბი ნალექი იწვევს მდინარე სალესავის ხევის ადიდებას და ღვარცოფის წარმოშობას, რომელიც საფრთხეს უქმნის ლაგოდეხის სოფელ რაჭის უბანს, ამ მიზნით ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიაზე გასული საუკუნის 50-იან წლებში გაკეთებული იყო გაბიონი 50 მეტრამდე, რომელიც იცავდა ჭარბი ნალექის დროს მდინარის კალაპოტის შეცვლისაგან და მოსახლეობის დატბორვის საშიშროებისაგან. აღნიშნული ჯებირი მოხვედრილია ლაგოდეხის ნაკრძალის ტერიტორიაზე, რომელიც ამჟამად საჭიროებს აღდგენას და შემდგომში პერიოდულ შეკეთებას, რათა თავიდან იქნეს აცილებული მოსახლეობის დატბორვა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საჭიროა აღნიშნული მიწის ნაკვეთი გადატანილ იქნეს აღკვეთილში.

თავი V ზონირება

მუხლი 37. ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის ფართობი

1. ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის ფართობი შეადგენს „თუშეთის, ბაწარა-ბაბანეურის, ლაგოდეხის და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის პირველი პუნქტით განსაზღვრულ 19749 ჰექტარ ფართობს.

2. ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) არამანიპულაციური სამეცნიერო კვლევა;

ბ) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

გ) სტიქიური უბედურების, კატასტროფისა და საგანგებო მდგომარეობის დროს, სამსახურებრივი მოვალეობების განხორციელების მიზნით, ლაგოდეხის სახელმწიფო ნაკრძალის ადმინისტრაციის პერსონალის ავტო, მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით შეზღუდული გადაადგილება;

დ) მონიტორინგის სამუშაოების წარმოება;

ე) აქტიური დაცვის ღონისძიებების გატარება (დაცვის ინფრასტრუქტურა და სახანძრო პირსების მოწყობა, მავნებლებთან ბიოლოგიური მეთოდებით ბრძოლა);

ვ) უმოტორო ტრანსპორტით გადაადგილება სამენეჯმენტო გეგმით გათვალისწინებული შეზღუდვებით (სხვა სახის ტრანსპორტით გადაადგილება მხოლოდ ადმინისტრაციასთან შეთანხმებით);

ზ) საკადასტრო სამუშაოების განხორციელება;

თ) სახელმწიფო ნაკრძალის საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული დაცვის რეჟიმის განხორციელებისათვის აუცილებელი ღონისძიებების გატარება (სახელმწიფო ნაკრძალის ფიზიკური დაცვა).

3. „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის 28-ე მუხლის შესაბამისად, 500-მეტრიან სასაზღვრო ზოლში ამ მუხლის მე-2 პუნქტით განსაზღვრული საქმიანობები ხორციელდება საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამის უფლებამოსილ ორგანოებთან შეთანხმებით.

მუხლი 38. ლაგოდეხის აღკვეთილის მდებარეობა და ფართობი

ლაგოდეხის აღკვეთილის მდებარეობა და ფართობი განისაზღვრება „თუშეთის, ბაწარა-ბაბანეურის, ლაგოდეხის და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-13 მუხლის პირველი პუნქტით და შეადგენს 4702 ჰექტარს.

მუხლი 39. ლაგოდეხის აღკვეთილის ზონირება

გარემოსდაცვითი ძირითადი მიზნების, რესურსებით სარგებლობის და „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის გათვალისწინებით ლაგოდეხის აღკვეთილის ტერიტორიაზე გამოყოფილია შემდეგი ზონები:

ა) ადმინისტრაციული ზონა;

ბ) ტრადიციული გამოყენების ზონა.

მუხლი 40. ლაგოდეხის აღკვეთილის ადმინისტრაციული ზონის ფართობი, საზღვრები, ადგილმდებარეობა

1. ლაგოდეხის აღკვეთილის ადმინისტრაციული ზონის ფართობი შეადგენს 20.6 ჰა-ს და მოიცავს გეოგრაფიულ კოორდინატებს, რომლებიც ნაჩვენებია დანართში N 5.

2. ადმინისტრაციულ ზონაში წარმოდგენილია ლაგოდეხის აღკვეთილის ადმინისტრაციის ფუნქციონირებისათვის განკუთვნილი ინფრასტრუქტურა – ადმინისტრაციული ეზო, თავლა, რეინჯერთა თავშესაფარი, სამოვარი საპატრულე ცხენებისათვის, სათიბი.

3. ლაგოდეხის აღკვეთილის ადმინისტრაციულ ზონაში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მის ფარგლებში გავრცელებულ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

ბ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევა;

გ) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

დ) საგანმანათლებლო და სამეცნიერო საქმიანობის მიზნით შეზღუდული რაოდენობის საჰერბარიუმო მასალის შეგროვება;

ე) დაცვის, ტურისტული და რეკრეაციული ინფრასტრუქტურის შექმნა და მოწყობა;

ვ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელების მიზნით მუდმივი და დროებითი სანერგეების მოწყობა და ცხოველთა სამყაროს აღდგენის მიზნით ვოლიერების მოწყობა;

ზ) სამსახურებრივი მოვალეობის განხორციელების მიზნით, ტრადიციული გამოყენების ზონის ტერიტორიაზე ავტო, მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით გადაადგილება;

თ) მონიტორინგის სამუშაოთა წარმოება;

ი) ბუნებრივი რესურსების აღრიცხვა;

კ) ფეხით და ცხენით გადაადგილება;

ლ) ვიზიტორთა ყოფნა და გადაადგილება;

მ) გზების და ბილიკების მოვლა და მოწყობა;

ნ) მიმდებარე დასახლებული პუნქტების მოსახლეობის პირადი მოხმარებისათვის, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით, პირადი მოხმარების მიზნით, ტყის არამერქნული რესურსებით სარგებლობა, ტყის მერქნიანი მცენარეების პროდუქტებით სარგებლობა, ხის მეორეხარისხოვანი მასალებით სარგებლობა, სოციალური ჭრების შედეგად მიღებული მერქნით სარგებლობა (არსებული რესურსის გათვალისწინებით გამოყოფილი ტყეკაფიდან ერთ კომლზე გაიცემა 5 მ³-მდე საშუალო მერქანი), მოვება (ტყით დაუფარავ ფართობებზე), საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 20 აგვისტოს №242 დადგენილებით დამტკიცებული „ტყითსარგებლობის წესის“ 27¹ მუხლის პირველი პუნქტის „ა“, „ბ“, „გ“, „დ“ და „ე“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრულ შემთხვევებში, სპეციალური დანიშნულებით ტყითსარგებლობა და ამავე ქვეპუნქტებით გათვალისწინებული არსებული ობიექტების ფუნქციონირებისთვის, რეკონსტრუქციის (რეაბილიტაციის) ან დემონტაჟისთვის მიწის სამუშაოების და/ან სპეციალური ჭრების ჩატარება, 27³ მუხლის შესაბამისად, აგრეთვე საქართველოს კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა;

ო) მკაცრი კონტროლის პირობებში ადგილობრივი მოსახლეობისათვის წყლის რესურსებით სარგებლობა.

4. „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის 28-ე მუხლის შესაბამისად, 500-მეტრიან სასაზღვრო ზოლში ამ მუხლის მე-3 პუნქტით განსაზღვრული საქმიანობები ხორციელდება საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამის უფლებამოსილ ორგანოებთან შეთანხმებით.

საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 31 ოქტომბრის დადგენილება №485 - ვებგვერდი, 03.11.2016წ.

მუხლი 41. ლაგოდეხის აღკვეთილის ტრადიციული გამოყენების ზონის ფართობი, საზღვრები, დაშვებული საქმიანობები და რესურსებით სარგებლობა

1. ლაგოდეხის აღკვეთილის ტრადიციული გამოყენების ზონის ფართობი შეადგენს 4681.4 ჰა ტერიტორიას, რომელიც მოიცავს ლაგოდეხის აღკვეთილის ტერიტორიას, გარდა ამ წესის მე-40 მუხლით განსაზღვრული ტერიტორიისა.

2. ლაგოდეხის აღკვეთილის ტრადიციული გამოყენების ზონაში „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, დაშვებულია შემდეგი საქმიანობები:

ა) ტერიტორიაზე არსებული ეკოსისტემებისა და მის ფარგლებში გავრცელებულ გარეულ ცხოველთა და ველურ მცენარეთა სახეობების დაცვა, მოვლა და აღდგენა;

ბ) არამანიპულაციური და მანიპულაციური სამეცნიერო კვლევა;

გ) საგანმანათლებლო საქმიანობა;

დ) საგანმანათლებლო და სამეცნიერო საქმიანობის მიზნით შეზღუდული რაოდენობის საჰერბარიუმო მასალის შეგროვება;

ე) დაცვის, ტურისტული და რეკრეაციული ინფრასტრუქტურის შექმნა და მოწყობა;

ვ) აღდგენითი ღონისძიებების განხორციელების მიზნით: მუდმივი და დროებითი სანერგეების მოწყობა და ცხოველთა სამყაროს აღდგენის მიზნით ვოლიერების მოწყობა;

ზ) სტიქიური უბედურების, კატასტროფის, საგანგებო მდგომარეობისა და აღდგენითი სამუშაოების დროს, სამსახურებრივი მოვალეობის განხორციელების მიზნით, ტრადიციული გამოყენების ზონის ტერიტორიაზე ავტო, მოტო და საჰაერო სატრანსპორტო საშუალებებით გადაადგილება;

თ) მონიტორინგის სამუშაოთა წარმოება;

ი) საკადასტრო სამუშაოთა განხორციელება;

კ) ბუნებრივი რესურსების აღრიცხვა;

ლ) გზებზე ტრანსპორტით გადაადგილება;

მ) ვიზიტორთა ყოფნა და გადაადგილება;

ნ) გზების და ბილიკების მოვლა და მოწყობა;

ო) მკაცრი კონტროლის პირობებში ადგილობრივი მოსახლეობისათვის წყლის რესურსებით სარგებლობა;

პ) მიმდებარე დასახლებული პუნქტების მოსახლეობის პირადი მოხმარებისათვის, 42-ე მუხლის დებულებების და საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესის შესაბამისად, სოციალური ჭრების (უპირატესად მოთხრილ-მოტეხილი და ზეხმელი) შედეგად მიღებული მერქნით სარგებლობა (არსებული რესურსის გათვალისწინებით გამოყოფილი ტყეკაფიდან ერთ კომლზე გაიცემა არაუმეტეს 5 მ³ საშემე მერქანი), მოვება (ალპურ სამოვრებზე და ტყით დაუფარავ ფართობში), პირადი მოხმარების მიზნით, ტყის არამერქნული რესურსებით სარგებლობა, ტყის მერქნიანი მცენარეების პროდუქტებით სარგებლობა, ხის მეორეხარისხოვანი მასალებით სარგებლობა, ველური ხილის სახეობის ნაყოფის მოხმარება, საპატრულო ცხენების მოვება (ტყით დაუფარავ ფართობში), თიბვა, საფუტკრეების მოწყობა, სოკოსა და ხილ-კენკრის შეგროვება. საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 20 აგვისტოს №242 დადგენილებით დამტკიცებული „ტყითსარგებლობის წესის“ 27¹ მუხლის პირველი პუნქტის „ა“, „ბ“, „გ“ და „ე“ ქვეპუნქტებით განსაზღვრულ შემთხვევებში, სპეციალური დანიშნულებით ტყითსარგებლობა და ამავე ქვეპუნქტებით გათვალისწინებული არსებული ობიექტების ფუნქციონირებისთვის, რეკონსტრუქციის (რეაბილიტაციის) ან დემონტაჟისთვის მიწის სამუშაოების და/ან სპეციალური ჭრების ჩატარება, 27³ მუხლის შესაბამისად, აგრეთვე საქართველოს კანონმდებლობით დაშვებული სხვა საქმიანობა;

ჟ) კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების მოვლა-პატრონობა და აღდგენა;

რ) განახლებადი ბუნებრივი რესურსების მოპოვება კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

ს) ტრადიციულ საზაფხულო სამოვრებზე მწყემსებისთვის და ტურისტებისთვის ტრადიციული თავშესაფრების, აგრეთვე შინაურ ცხოველთა სადგომების მოწყობა;

ტ) „სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვების ლიცენზიის გაცემის წესისა და პირობების შესახებ დებულების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2005 წლის 11 აგვისტოს №136 დადგენილების 2¹ მუხლით განსაზღვრულ შემთხვევებში მიწისქვეშა წყლებით სარგებლობა;

უ) „თევზჭერისა და თევზის მარაგის დაცვის ტექნიკური რეგლამენტის დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2013 წლის 31 დეკემბრის №423 დადგენილებით დამტკიცებული ტექნიკური რეგლამენტის მე-2 მუხლის 3¹ პუნქტით განსაზღვრული რეკრეაციული თევზჭერა, მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი წესით.

3. მკაცრი კონტროლის პირობებში განახლებადი ბუნებრივი რესურსების მოხმარების დროს გათვალისწინებული

უნდა იქნეს ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ძირითადი მიზნების განხორციელებისათვის აუცილებელი ხელის შემწყობი პირობები. სოციალური ჭრის ჩატარებისას უპირატესად უნდა გაიცეს მოთხრილ-მოტეხილი, დაავადებული და ზეხმელი ხეები.

4. „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის შესახებ“ საქართველოს კანონის 28-ე მუხლის შესაბამისად, 500-მეტრიან სასაზღვრო ზოლში ამ მუხლის მე-2 პუნქტით განსაზღვრული საქმიანობები ხორციელდება საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამის უფლებამოსილ ორგანოებთან შეთანხმებით.

საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 18 მაისის დადგენილება №218 - ვებგვერდი, 20.05.2016წ.

საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 31 ოქტომბრის დადგენილება №484 - ვებგვერდი, 03.11.2016წ.

დანართი 2

თავი VI მენეჯმენტის გეგმის პროგრამები

მუხლი 42. მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების პასუხისმგებლობა

1. დაცული ტერიტორიების სააგენტო (ცენტრალური აპარატი და ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია) პასუხისმგებელი არიან მენეჯმენტის გეგმით გათვალისწინებული ღონისძიებებისა და ქმედებების ორგანიზაციასა და განხორციელებაზე, მისი განხორციელების მონიტორინგსა და დასახული მიზნების მიღწევაზე.
2. სააგენტო უზრუნველყოფს მენეჯმენტის გეგმის გარკვეული ღონისძიებების განხორციელების პროცესში სხვა ორგანიზაციებისა და ექსპერტების ჩართულობას ან მათთან თანამშრომლობას.
3. მენეჯმენტის გეგმის განხორციელება საოპერაციო გეგმის საშუალებით ხდება. საოპერაციო გეგმა შემუშავებული იქნება სამწლიანი პერიოდისათვის, განახლდება ყოველწლიურად და მოიცავს დეტალურ განსახორციელებელ ქმედებებს ყოველი ცალკეული წლის ქმედებებიდან გამომდინარე შემუშავებული ბიუჯეტის ჩათვლით.

მუხლი 43. მენეჯმენტის გეგმის პროგრამები

1. სიტუაციური ანალიზის შედეგად გამოვლინდა შვიდი თემა (რომლებიც ნაწილობრივ ურთიერთკავშირშია), რომლებიც მენეჯმენტის მიერ დასახული მიზნების, ქმედებებისა და ღონისძიებების პროგრამულ სტრუქტურას შეესაბამება. ესენია:
  - ა) პატრულირებისა და კანონდარსულების პროგრამა;
  - ბ) კვლევისა და მონიტორინგის პროგრამა;
  - გ) ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის პროგრამა;
  - დ) ეკოტურიზმის პროგრამა;
  - ე) ეკოგანათლებისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის პროგრამა;
  - ვ) ადმინისტრაციის გამლიერების პროგრამა;
  - ზ) ინფრასტრუქტურის განვითარება და შენარჩუნება.
2. მომდევნო მუხლებში განსაზღვრულია მენეჯმენტის ყოველი ცალკეული პროგრამის მიზნები და საოპერაციო გეგმის ფარგლებში ყოველწლიური დაგეგმვისათვის განსახორციელებელი დეტალური ქმედებები.
3. ღონისძიებებისა და ქმედებების აღნიშნული ნუსხა წარმოადგენს „შესაძლებლობათა ნაკრებს“, რომელიც გამოყენებული უნდა იქნეს ყოველწლიური საოპერაციო გეგმის ფარგლებში. ეს არ არის ყოვლისმომცველი ჩამონათვალი და მისი შევსება ან შეცვლა უნდა მოხდეს პროგრამის მიზნიდან გამომდინარე.

მუხლი 44. მენეჯმენტის პროგრამა: პატრულირება და კანონდარსრულება

1. პატრულირებასა და კანონდარსრულებასთან დაკავშირებული ძირითადი პრობლემებია:

ა) პატრულირებასა და კანონდარსრულებაში მონაწილე თანამშრომლების მიერ საპატრულო და მონიტორინგის აპარატურის მოხმარების შეზღუდული შესაძლებლობები (მაგ: ფოტოხაფანგების დაგება, GPS აპარატურა და ა.შ., ინციდენტების დაფიქსირების შემთხვევაში შესაბამისი ოქმების სწორად შევსება);

ბ) პატრულირებისა და მონიტორინგის სათანადო აღჭურვილობის არარსებობა და მოძველებული აღჭურვილობის გამოცვლის აუცილებლობა.

2. პატრულირებასა და კანონდარსრულებასთან დაკავშირებული პროგრამის მიზნები მდგომარეობს შემდეგში:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვსურს გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულისთვის)	ინდიკატორები (რა უნდა გაიზომოს ან შემოწმდეს იმისათვის, რომ გავიგოთ, მიღწეული იქნა მიზანი, თუ არა)
პმ.1	პატრულირებისა და კანონდარსრულების განყოფილების ადამიანური რესურსების გაძლიერება განყოფილების საპატრულო და კანონდარსრულებითი საქმიანობის ეფექტურად განხორციელების მიზნით.	- პატრულირებისა და კანონდარსრულების განყოფილების თანამშრომლებს გავლილი აქვთ შესაბამისი აღჭურვილობის გამოყენების ტრენინგები. - პატრულირებისა და კანონდარსრულების განყოფილების თანამშრომლებს გააჩნიათ მათი სამუშაო აღწერილობიდან გამომდინარე აუცილებელი უნარ-ჩვევები. - პატრულირებისა და კანონდარსრულების განყოფილების თანამშრომლები უზრუნველყოფილნი არიან სათანადო რაციონით სავსე პატრულირების დროს. - პატრულირებისა და კანონდარსრულების განყოფილების თანამშრომლების მიმართ ვრცელდება წახალისება / დაჯილდოების სისტემა - მუშახელის / პერსონალის დენადობა დაბალია (მაგ.: უფროს პოზიციებზე მყოფ თანამშრომელთა $\frac{3}{4}$ და დანარჩენი პერსონალის $\frac{1}{2}$ არ შეცვლილა მენეჯმენტის გეგმის არსებობის განმავლობაში.
პმ.2	აუცილებელი აღჭურვილობისა და აპარატურის შესყიდვა, ტექნიკური მომსახურება და ჩანაცვლება.	პატრულირებისა და კანონდარსრულების აღჭურვილობა არსებობს და ხელმისაწვდომია.

3. პატრულირებასა და კანონდარსრულების პროგრამასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევისათვის საჭირო სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვსურს გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულისთვის)	სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები (რა შეიძლება გაკეთდეს პროგრამის მიზნების მისაღწევად)
		- საველე პატრულირებისას ადეკვატური რაციონით ან შესაბამისი თანხით უზრუნველყოფის სისტემის დანერგვა და ამოქმედება თანამშრომლებისათვის პატრულირების ყოველი დღისათვის; - პატრულირების განყოფილების თანამშრომლებისათვის „წახალისების სისტემის“ შექმნა. გათვალისწინებული უნდა იქნას შემდეგი: (1) განსაზღვრული წახალისება სამართალდარღვევის დადებითად მესრულებულ ქმედებაზე (დაკავება - ოქმის სწორად შედგენა - სამართალდარღვევის სასამართლოში გადაცემა) ან (2) წახალისების წლიურად გადახდა წინასწარ შეთანხმებული მიზნობრივი ინდიკატორების გამოყენებით. - პატრულირებისა და კანონდარსრულების განყოფილების

პმ.1	პატრულირებისა და კანონდარსრულების განყოფილების ადამიანური რესურსების გაძლიერება განყოფილების საპატრულო და კანონდარსრულებითი საქმიანობის ეფექტურად განხორციელების მიზნით	თანამშრომლების ტრენინგები შემდეგში: GIS ტრენინგი, GPS-ის გამოყენება, რუკის წაკითხვა და ორიენტირება, ფოტოხაფანგების, ფოტო და ვიდეო კამერების გამოყენება, პირველადი დახმარების ტრენინგი შესაბამისი სერტიფიკატის გაცემით, ალპურ ზონაში ძებნისა და გადარჩენის უნარ-ჩვევები, კანონდარსრულების საკანონმდებლო ჩარჩო, ხანძრების მართვა და ხანძარსაწინააღმდეგო აღჭურვილობის გამოყენება, ზარალის (მაგ., უკანონო ჭრების შედეგად მიყენებული ზიანის) შეფასება, ოქმების სწორად შედგენა, საზოგადოებასთან ურთიერთობის შესაბამისი უნარ-ჩვევების შეძენა, იარაღის გამოყენება და უსაფრთხოება, გარეული ცხოველებისა და მათი ნიშნების ამოცნობა (მაგ., ნაკვალევი, ტერიტორიის მონიშვნა, ცხოველთა ექსკრემენტი, ძახილი, ფრინველების ამოცნობა და ა.შ.), თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენება (მაგ., მობილური ქსელით უზრუნველყოფილი ფოტოხაფანგები, უპილოტო საფრენი აპარატები (დრონი), მდგრადი მეტეოლოგიის ძირითადი პრინციპები, ხე-მცენარეების ამოცნობა და ა.შ. · ანტიბრაკონიერულ სტრატეგიებში უნდა განხორციელდეს ტრენინგი კანონდარსრულების / პატრულირების განყოფილების მაღალ თანამდებობებზე მომუშავე თანამშრომლებისთვის.
პმ.2	აუცილებელი აღჭურვილობისა და აპარატურის შესყიდვა, ტექნიკური მომსახურება და ჩანაცვლება.	· საოპერაციო გეგმის ფარგლებში შესაბამისი აღჭურვილობის შეძენის დაგეგმვა და ბიუჯეტირება; · ინვენტარიზირებული აღჭურვილობის ტექნიკური მომსახურების გრაფიკის შედგენა საჭირო ბიუჯეტის, შესყიდვის მეთოდისა და მომსახურების სახეების მითითებით; · ახალი და დამატებითი აღჭურვილობის შეძენა, მაგალითად დამატებითი GPS აპარატურა, ფოტოხაფანგები, პერსონალის აჭურვილობა (უნიფორმები, ზამთრის და ზაფხულის ტანსაცმელის კომპლექტი, ზამთრის და ზაფხულის ფეხსაცმელი; საძილე ტომრები, პირველადი დახმარებისა და საველე სამზარეულოს ნაკრები, ბინოკლები და ა.შ.), წიგნები (ფლორა, ფაუნა, მავნებლები და დაავადებები და ა.შ.) და ეფექტური პატრულირების, კანონდარსრულებისა და მონიტორინგისათვის აუცილებელი სხვა სახის აღჭურვილობა.

მუხლი 45. კვლევა და მონიტორინგი

1. კვლევასა და მონიტორინგთან დაკავშირებული ძირითადი პრობლემები:

ა) ამჟამად ხორციელდება ძირითად სახეობათა მონიტორინგი (ირემსა და ჯიხვზე დაკვირვება მიმდინარეობს, ხოლო როჭოსა და მურა დათვზე მონიტორინგი გათვალისწინებულია). თუმცა მონიტორინგის არსებული სისტემა შეუსაბამოა ზოგიერთ ძირითად სახეობასთან მიმართებაში; ამას გარდა საჭიროა მონიტორინგის ამჟამად გამოყენებული მეთოდების გაუმჯობესება;

ბ) ჰაბიტატების, მათი პირობებისა და ხარისხის მონიტორინგის არა რსებობა;

გ) არ ხდება წარსულში შეგროვებული მონაცემებისა და ინფორმაციის სათანადოდ დაარქივება, ასევე პრობლემაა მონაცემთა ბაზისა და ბიბლიოთეკის არარსებობა;

დ) მონიტორინგისათვის არსებული აღჭურვილობის სიმცირე;

ე) ადამიანსა და მტაცებელს შორის არსებული კონფლიქტის თაობაზე მონაცემებისა და ინფორმაციის არარსებობა;

ვ) წარსულში ხორციელდებოდა მეტეოროლოგიური მონაცემების აღრიცხვა, თუმცა ამჟამად არ არსებობს.

2. კვლევასა და მონიტორინგთან დაკავშირებული პროგრამის მიზნები შემდეგში მდგომარეობს:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ინდიკატორები (რა უნდა გაიზომოს ან შემოწმდეს იმისათვის, რომ ვადის დასასრულს)

პმ.3	საკვანძო სახეობების ზოგადი მონიტორინგის სტრატეგიისა და გეგმის შემუშავება, შერჩეულ სახეობებზე უნდა განხორციელდეს მონიტორინგი (ფაუნისა და ფლორის სახეობები), ასევე უნდა არსებობდეს განსაკუთრებული მონიტორინგის გეგმები შემდეგი სახეობებისთვის: (ირემი, ჯიხვი, როჭო და მურა დათვი).	• ზოგადი მონიტორინგის სტრატეგია და გეგმა არსებობს • განსაზღვრული საკვანძო სახეობებისათვის მოქმედი მონიტორინგის გეგმები შემუშავებულია • ტრენინგები სახეობების მონიტორინგის განხორციელების თაობაზე თანამშრომლებისათვის ჩატარდა • მონიტორინგის ფორმები ხელმისაწვდომია, სწორად არის შევსებული და შესაბამისად წარდგენილი
პმ.4	სენსიტიური და მოწყვლადი ჰაბიტატების განსაზღვრა და ჰაბიტატების მონიტორინგის გეგმის (რაც დაფუძნებულია 2004 წლის NACRES-ის მონიტორინგის რეკომენდაციაზე) შემუშავება და პრაქტიკული განხორციელება.	• განსაზღვრული სენსიტიური და მოწყვლადი ჰაბიტატებისათვის მოქმედი მონიტორინგის გეგმა არსებობს • ჰაბიტატების მონიტორინგის განხორციელების თაობაზე თანამშრომლებისათვის ჩატარდა ტრენინგები • მონიტორინგის ფორმები ხელმისაწვდომია, სწორად არის შევსებული და შესაბამისად წარდგენილი.
პმ.5	სახეობებისა და ჰაბიტატების მონიტორინგისათვის აუცილებელი აღჭურვილობის აღდგენა, განახლება ტექნიკური მომსახურება და ჩანაცვლება.	• სახეობებისა და ჰაბიტატების მონიტორინგისათვის ადეკვატური აღჭურვილობა ხელმისაწვდომია.
პმ.6	ადამიანსა და მტაცებელს შორის არსებული კონფლიქტის შესახებ მონაცემების შეგროვება და შენახვა და ადამიანსა და მტაცებელს შორის კონფლიქტის აღმოფხვრის გეგმის შემუშავება და პრაქტიკული განხორციელება.	• ადამიანსა და მტაცებელს შორის არსებული კონფლიქტის აღმოფხვრის გეგმა. • ადამიანსა და მტაცებელს შორის არსებული კონფლიქტის მონაცემები და ოქმები ხელმისაწვდომია, სწორად არის შევსებული და ატვირთულია ელექტრონულ ბიბლიოთეკასა და მონაცემთა ბაზაში.
პმ.7	გარემოს დაცვის ეროვნულ სააგენტოსთან თანამშრომლობითა და კოორდინირებით მოხდეს აუცილებელი აღჭურვილობის შესყიდვა, მეტეოროლოგიური მონაცემების შეგროვება და დაარქივება.	• აღჭურვილობა ადგილზეა, ხდება მონაცემების უწყვეტად აღრიცხვა და ელექტრონულ ბიბლიოთეკასა და მონაცემთა ბაზაში ატვირთვა.
პმ.7 ^ა	დაცულ ტერიტორიაში კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების (ბუნებაში შეგროვებული და სამკურნალო მცენარეების ჩათვლით) იდენტიფიკაცია და გეგმების შექმნა მათი კონსერვაციისთვის	• კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების (ბუნებაში შეგროვებული და სამკურნალო მცენარეების ჩათვლით) გავრცელების რუკა და საკონსერვაციო გეგმები არსებობს

3. კვლევისა და მონიტორინგის პროგრამასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევისათვის საჭირო სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულს)	სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები (რა შეიძლება გაკეთდეს პროგრამის მიზნების მისაღწევად)
პმ.3	საკვანძო სახეობების ზოგადი მონიტორინგის სტრატეგიისა და გეგმის შემუშავება, შერჩეულ სახეობებზე უნდა განხორციელდეს მონიტორინგი (ფაუნისა და ფლორის სახეობები), ასევე უნდა არსებობდეს განსაკუთრებული მონიტორინგის გეგმები შემდეგი სახეობებისთვის: (ირემი, ჯიხვი, როჭო და მურა დათვი).	• საკვანძო სახეობების მონიტორინგის გეგმის შემუშავების პროცესში შესაფერისი ექსპერტების ჩართვა სპეციფიკაციებისა და გამოსაყენებელი მეთოდების, მონიტორინგის სხვადასხვა აქტივობების დროისა და სიხშირის, საჭირო ადამიანური რესურსების (თანამშრომლების რაოდენობა და საჭირო უნარ-ჩვევები) მითითებით. • თანამშრომელთა ტრენინგი სახეობათა მონიტორინგის გეგმების განხორციელებაში, მონიტორინგისათვის საჭირო აღჭურვილობის გამოყენებაში, მონაცემთა გრაფების შევსებაში და ა.შ. • მონაცემების შეყვანა ელექტრონულ ბიბლიოთეკასა და მონაცემთა ბაზაში.
		• სენსიტიური და მოწყვლადი ჰაბიტატების განსაზღვრისა და

პმ.4	სენსიტიური და მოწყვლადი ჰაბიტატების განსაზღვრა და ჰაბიტატების მონიტორინგის გეგმის (რაც დაფუძნებულია 2004 წლის NACRES-ის მონიტორინგის რეკომენდაციაზე) შემუშავება და პრაქტიკული განხორციელება	გამოვლენილი ჰაბიტატების მონიტორინგის შემუშავების პროცესში შესაფერისი ექსპერტების ჩართვა სტანდარტიზირებული მეთოდისა და ყოველი ჰაბიტატისათვის მონიტორინგის ინდიკატორების მითითებით • თანამშრომლების ტრენინგი ჰაბიტატების მონიტორინგის განხორციელების, მონიტორინგისათვის აუცილებელი აღჭურვილობის გამოყენების, მონაცემთა გრაფების შევსებისათვის და ა.შ. აუცილებელი უნარ-ჩვევების შესაძენად. • მონაცემების შეყვანა ელექტრონულ ბიბლიოთეკასა და მონაცემთა ბაზაში.
პმ.5	სახეობებისა და ჰაბიტატების მონიტორინგისათვის აუცილებელი აღჭურვილობის, განახლება, ტექნიკური მომსახურება და ჩანაცვლება.	• საოპერაციო გეგმის ფარგლებში შემავალი სახეობებისა და ჰაბიტატების მონიტორინგის გეგმებში განსაზღვრული მონიტორინგისათვის აუცილებელი აღჭურვილობის შეძენის დაგეგმვა და ბიუჯეტირება.
პმ.6	ადამიანსა და მტაცებელს შორის არსებული კონფლიქტის შესახებ მონაცემების შეგროვება და შენახვა და ადამიანი-ველური სამყაროს კონფლიქტის აღმოფხვრის გეგმის შემუშავება და პრაქტიკული განხორციელება.	• ადამიანსა და მტაცებელს შორის არსებულ კონფლიქტთან მიმართებაში დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და მუნიციპალიტეტის როლისა და პასუხისმგებლობის სფეროების განხილვა და შედეგების შეჯამება მხარეებს შორის. • „ადამიანსა და მტაცებელს შორის არსებული კონფლიქტის რეაგირების ჯგუფის“ შექმნა, რომელიც სავარაუდოდ დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და მუნიციპალიტეტის წარმომადგენლებით დაკომპლექტდება, რათა გამოიძიონ შესაბამისი საქმეები და შეასრულონ მედიატორის როლი შესაბამის დაინტერესებულ მხარეებთან (ფრთხილად უნდა მოხდეს ჯგუფის დაკომპლექტება, რადგან არ დაირღვეს ურთიერთობა სააგენტოსა და ფერმერებს შორის) • თანამშრომლების ტრენინგი ზარალის მიზეზების განსაზღვრაში (რომელმა ცხოველმა გამოიწვია ზარალი?, ზარალის მიყენების დრო (რამდენად ძველია მიყენებული ზარალი და ზარალის მასშტაბების სწორად განსაზღვრაში • კონფლიქტის აღმოფხვრის მეთოდებში „ტრენერებად მომზადების“ კურსების ჩატარება • თანამშრომლებიც ტრენინგი მოქალაქეებთან კონფლიქტისას მედიატორის როლის შესრულებაში („ქცევის კოდექსის“ შემუშავება, თუ როგორ უნდა მოიქცეს თანამშრომელი ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტის არსებობის შემთხვევაში)
პმ.7	გარემოს დაცვის ეროვნულ სააგენტოსთან თანამშრომლობითა და კოორდინირებით მოხდეს აუცილებელი აღჭურვილობის შესყიდვა, მეტეოროლოგიური მონაცემების შეგროვება და დაარქივება.	• გარემოს ეროვნულ სააგენტოსთან კოორდინირებით მოიძებნოს თანამშრომლობის გზები აღჭურვილობის, დაინსტალირებისა და მისი მართვისთვის დაფინანსების წყაროების მოძიების კუთხით, რათა შეგროვდეს მეტეოროლოგიური მონაცემები ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებზე. • გარემოს ეროვნულ სააგენტოსთან მიღწეული შეთანხმებების თანახმად მოხდეს მეტეოროლოგიური მონიტორინგის მარტივი გეგმის შემუშავება და პრაქტიკული განხორციელება, რომელიც მოიცავს შემდეგ ინფორმაციას: (1) მონაცემების აღრიცხვის ადგილმდებარეობა, (2) მონაცემების აღრიცხვის სიხშირე, (3) ვინ არის პასუხისმგებელი აღჭურვილობის ტექნიკურ მომსახურებაზე, მონაცემთა შეგროვებასა და შესაბამის ბაზაში შეტანაზე, (4) რა სახის აღჭურვილობა არის საჭირო და რისი აღრიცხვა უნდა მოხდეს. • გარემოს ეროვნულ სააგენტოსთან მიღწეული შეთანხმებების თანახმად მოხდეს საჭირო აღჭურვილობის შესყიდვა და მონტაჟი / გამართვა.
პმ.7 ^ა	დაცულ ტერიტორიაში კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების (ბუნებაში შეგროვებული და სამკურნალო მცენარეების ჩათვლით) იდენტიფიკაცია და გეგმების შექმნა მათი კონსერვაციისთვის	• კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების (ბუნებაში შეგროვებული და სამკურნალო მცენარეების ჩათვლით) შესწავლა, რუკაზე დატანა და გეგმების შექმნა მათი კონსერვაციისთვის.

მუხლი 46. მენეჯმენტის პროგრამა: ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება

1. ბუნებრივი რესურსების მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული ძირითადი პრობლემებია:

ა) დღესდღეობით არარსებობს ტყის მენეჯმენტის გეგმა, რომლითაც იხელმძღვანელებდა ადმინისტრაცია საშეშე მერქნის წლიური გასაცემი მდგრადი რაოდენობის განსაზღვრად;

ბ) არ რეგულირდება საძოვრების გამოყენება და არარსებობს საიჯარო ხელშეკრულებები;

გ) არასაკმარისია ინფორმაცია ცალკეული საძოვრების მდგრადი ამტანუნარიანობის შესახებ ცხვრების რაოდენობის განსაზღვრად.

2. ბუნებრივი რესურსების მდგრად გამოყენებასთან დაკავშირებული პროგრამის მიზნები შემდეგში მდგომარეობს:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულს)	ინდიკატორები (რა უნდა გაიზომოს ან შემოწმდეს იმისათვის, რომ გავიგოთ, მიღწეული იქნა მიზანი, თუ არა)
პმ.8	ალპური საძოვრების მდგრადი მართვა ფერმერებთან / მწყემსებთან ინდივიდუალური საიჯარო ხელშეკრულებების გაფორმებისა და საძოვრების საკონსერვაციო სტატუსის მონიტორინგის საშუალებით.	- გაფორმდა ინდივიდუალური საიჯარო ხელშეკრულებები ფერმერებთან/მწყემსებთან, რომლებშიც განსაზღვრულია მაქსიმალური პირუტყვის სიმჭიდროვე, ძოვების ნორმები, იჯარის ფასი, სხვა პირობები და ვადები, რაც აუცილებელია საძოვრების შენარჩუნებისთვის ხელსაყრელი საკონსერვაციო სტატუსის ფარგლებში. - საძოვრების მართვის გეგმა მონიტორინგის დებულებების ჩათვლით ხელმისაწვდომია და იმპლემენტაციის განხორციელების პროცესშია.
პმ.9	საშეშე მერქნის მდგრადი მიწოდება ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების მიმდებარე სოფლების მოსახლეობისათვის.	საშეშე მერქნის წარმოება და მიწოდება შეესაბამება „ძოვებისა და საშეშე მერქნის მიწოდების პოლიტიკა ლაგოდეხის ალკვეთილში“ (იხ.დანართი 7).

3. ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენების პროგრამასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევისათვის საჭირო სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულს)	სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები (რა შეიძლება გაკეთდეს პროგრამის მიზნების მისაღწევად)
პმ.8	ალპური საძოვრების მდგრადი მართვა ფერმერებთან/მწყემსებთან ინდივიდუალური საიჯარო ხელშეკრულებების გაფორმებისა და საძოვრების საკონსერვაციო სტატუსის მონიტორინგის საშუალებით	- საძოვრების მდგომარეობის შეფასება და პირუტყვის სიხშირე (ცხვრების რაოდენობა ერთ ჰექტარზე) განსაზღვრა. - საძოვრების საზღვრების რუკაზე დატანა. - აღდგენას დაქვემდებარებული კრიტიკული ფართობებისა და ეროზიის საფრთხის ქვეშ მყოფი ადგილების განსაზღვრა. - ადმინისტრაციის მიერ რეგულარული შუალედებით განსახორციელებელი მონიტორინგის მარტივი მექანიზმის შემუშავება. - თანამშრომლების ტრენინგი საძოვრების მდგომარეობის მონიტორინგსა და ცხვრების რიცხოვნობის განსაზღვრაში. - ფერმერებთან / მწყემსებთან მოლაპარაკებების წამოწყება შემდეგ საკითხებზე შეთანხმების მისაღწევად: (1) ცალკეული ფერმების სიდიდე, (2) თითოეულ ფერმაში ცხვრების რიცხოვნობა, (3) წლიური საიჯარო ხელშეკრულების გადასახდელი თანხა და (4) მონიტორინგთან დაკავშირებული საკითხები.
პმ.9	საშეშე მერქნის მდგრადი მიწოდება ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების მიმდებარე სოფლების	ალკვეთილიდან საშეშე მერქნის გამოყოფა გაგრძელდეს დაცული ტერიტორიის მიმდებარე სოფლების მოსახლეობისათვის იმ შეზღუდვების თანახმად, რომლებიც დაკონკრეტებულია ამ

მუხლი 47. მენეჯმენტის პროგრამა: ეკოტურიზმი**1. ეკოტურიზმთან დაკავშირებული ძირითადი პრობლემები:**

- ა) მაჭის ციხის ნანგრევები ტურიზმის კუთხით ღირსშესანიშნავ ადგილს წარმოადგენს, თუმცა დღესდღეობით არ ხდება მისი შესაბამისი კონსერვაცია;
- ბ) ბილიკების ქსელი გაუმჯობესებას საჭიროებს. ნინოსხევის ჩანჩქერის ბილიკს უნდა დაემატოს ეკოსაგანმანათლებლო ელემენტები;
- გ) ადმინისტრაციას გააჩნია ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლის მხოლოდ შეზღუდული წყაროები;
- დ) ლაგოდეხის დაცულ ტერიტორიებს არ გააჩნია ორგანიზებული გიდის სერვისი. ერთი მხრივ, ადმინისტრაციისთვის არ არის ხელსაყრელი გიდის აყვანა შტატში, მეორე მხრივ, არ არსებობს ადგილობრივი ორგანიზაციები, რომლებთანაც ადმინისტრაცია გააფორმებდა კონტრაქტს გიდის სერვისის მისაღებად;
- ე) არსებული ინფრასტრუქტურა არასაკმარისია ვიზიტორთა შთაბეჭდილებების მაქსიმალიზაციისათვის;
- ვ) შენობის მომიჯნავე ვიზიტორთა არსებული ცენტრი ამჟამად ამორტიზებულია და არ ფუნქციონირებს;
- ზ) ვიზიტორებისმიერ ხდება საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით დაბინძურება დაცული ტერიტორიის, ხოლო ნაგვის შეგროვებისა და მართვის ზომები არ არის შესაფერისი;
- თ) არაადეკვატურია საყოფაცხოვრებო ნარჩენებთან განთავსების პრაქტიკა / ზომები საპიკნიკე ადგილებში, ტურისტულ თავშესაფარსა და სხვა ხშირად მონახულებად ადგილებში.

2. ეკოტურიზმთან დაკავშირებული პროგრამის მიზნები შემდეგში მდგომარეობს:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულს)	ინდიკატორები (რა უნდა გაიზომოს ან შემოწმდეს იმისათვის, რომ გავიგოთ, მიღწეული იქნა მიზანი, თუ არა)
პმ. 10	შემუშავდეს ეკოტურიზმის განვითარებისა და მარკეტინგის გეგმა, ვიზიტორთა გამტარუნარიანობის შეფასების ჩათვლით.	· ეკოტურიზმის განვითარება და მარკეტინგის გეგმა ხელმისაწვდომია და ხორციელდება.
პმ. 11	მაჭის ციხის ნანგრევების კონსერვაციისა და ვიზიტორთა კონცეფციის შემუშავება საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოსთან თანამშრომლობით.	· სხვადასხვა შესაბამის დაინტერესებულ მხარეებთან კოორდინაციით შემუშავებული კონცეფციის დოკუმენტი კონსერვაციისათვის განსახორციელებელი ქმედებების მითითებით. · მაჭის ციხის ნანგრევები კონსერვირებულია და (1) უსაფრთხოა ვიზიტორთათვის და (2) დაცულია შემდგომი ნგრევისაგან / დაშლისაგან.
პმ. 12	არსებული ტურისტული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება, ბილიკების არსებული სისტემის გაუმჯობესება და ვიზიტორთა ცენტრის განვითარება-მოწყობა	· ნინოსხევის ჩანჩქერის ბილიკი მოიცავს ეკოსაგანმანათლებლო ელემენტებს. · ტურისტული ბილიკების გამტარუნარიანობის მონიტორინგი. · არსებული ტურისტული ინფრასტრუქტურა გაუმჯობესებულია და ხდება მისი შესაბამისი ტექნიკური მომსახურება. · ვიზიტორთა ცენტრი დაცულ ტერიტორიებზე ვიზიტორთათვის განკუთვნილი შენობა-ნაგებობის განუყოფელი ნაწილია და ვიზიტორებს სთავაზობს მაღალი ხარისხის მომსახურებას, ადმინისტრაციისათვის მოაქვს შემოსავალი.
		· დანერგილია შემოსავლის ახალი წყაროები და განვითარებულია

პმ.13	ტურისტული სერვისებიდან შემოსავლის გაზრდა ადმინისტრაციის სასარგებლოდ.	ვიზიტორთა მომსახურება
პმ.14	შესაბამისი სტანდარტების გიდის მომსახურების შეთავაზება და მათი კოორდინირება ადმინისტრაციასთან.	· (ეროვნულ ან ადგილობრივ დონეზე) შემუშავებულია სერტიფიცირების სქემა, რომელიც უზრუნველყოფს გიდების მომსახურების მინიმალური სტანდარტების არსებობას. · სქემის შესაბამისად გიდებმა გაიარეს ტრენინგები და მიიღეს შესაბამისი სერტიფიკატი. · არსებობს სისტემა, რომლის მეშვეობითაც ადმინისტრაცია ახდენს გიდების მომსახურების კოორდინაციას.
პმ.15	დანაგვიანების პრობლემა გადაჭრილია	· ვიზიტორები ინფორმირებულნი არიან ნაგვისათვის განკუთვნილი ადგილების შესახებ და აღარ ანაგვიანებენ დაცულ ტერიტორიებს. · ნარჩენების მართვა სწორად მიმდინარეობს და შეგროვებული ნარჩენები რეგულარულად გააქვთ დაცული ტერიტორიებიდან.
პმ.16	საკანალიზაციო ნარჩენების მართვის პრობლემა გადაჭრილია	· ადეკვატური საშუალებები დამონტაჟებულია ყველგან, სადაც საკანალიზაციო ნარჩენების პრობლემაა.

3. ეკოტურიზმის პროგრამასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევისათვის საჭირო სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულს)	სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები (რა შეიძლება გაკეთდეს პროგრამის მიზნების მისაღწევად)
პმ.10	შემუშავდეს ეკოტურიზმის განვითარებისა და მარკეტინგის გეგმა, ვიზიტორთა გამტარუნარიანობის შეფასების ჩათვლით.	· \ექსპერტის ჩართვა ეკოტურიზმის მარკეტინგის გეგმის შემუშავებაში, რათა მოხდეს ეკოტურიზმის ხელშეწყობა და ამავე დროს გაძლიერდეს ტურიზმის მენეჯმენტი, რათა თავიდან იქნეს აცილებული პოტენციური დატვირთვა დაცულ ტერიტორიებზე.
პმ.11	მაჭის ციხის ნანგრევების კონსერვაციისა და ვიზიტორთა კონცეფციის შემუშავება საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოსთან თანამშრომლობით.	· \საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიურ მართლმადიდებელ ეკლესიასთან ან / და საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის ეროვნულ სააგენტოსთან მოლაპარაკებების წამოწყება ნანგრევების კონსერვაციის კონცეფციის შემუშავების თაობაზე (ფუნქციებისა და პასუხისმგებლობების, კონსერვაციისათვის განსახორციელებელი ქმედებების, ვიზიტორთა ინფორმირებისათვის ისტორიული მასალების დამუშავების ჩათვლით და ა.შ.). · კონსერვაციის კონცეფციის დაფინანსების წყაროების მოძიებაში მხარდაჭერა. · შეიცვალოს მაჭის ციხის ტერიტორიული სტატუსი სახელმწიფო ნაკრძალიდან აღკვეთილში, რათა სარესტავრაციო სამუშაოები იყოს დაშვებული. · რესტავრაციის კანონიერი სამუშაოების უზრუნველსაყოფად. · კონსერვაციის კონცეფციის განხორციელება და ვიზიტორთა შთაბეჭდილებების მაქსიმალიზაცია.
		· ნინოსხევის ჩანჩქერის ბილიკზე ეკოსაგანმანათლებლო ელემენტების დამატება. · შემუშავდეს მიმზიდველი საგამოფენო დარბაზი ვიზიტორთა ცენტრში ადმინისტრაციის შენობაში (შეკეთდა 2014 წელს). · მარტივი კონცეფციის შემუშავება (1) არსებული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებასა და (2) დამატებითი ინფრასტრუქტურის საჭიროების შესახებ. · არსებული თავშესაფრების, საპიკნიკე და საკარვე ადგილების

პმ.12	არსებული ტურისტული ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება, ბილიკების არსებული სისტემის გაუმჯობესება და ვიზიტორთა ცენტრის განვითარება-მოწყობა	ხარისხის გაუმჯობესებისათვის დაფინანსების · არსებული ვიზიტორთა ინფრასტრუქტურით სარგებლობის სტრატეგიის გადახედვა და განახლება, თუ რა კუთხით შეავსოს ვიზიტორთა უკვე შენობა-ნაგებობების ქსელი (ანუ, რა მომსახურებები უნდა შესთავაზოს პოტენციურმა მოიჯარემ; რა ვადით უნდა დაიდოს საიჯარო ხელშეკრულებები, რათა გაიზარდოს მოიჯარის დაინტერესება ინვესტიციის ჩადებაში; რამ უნდა შეუქმნას მოტივაცია პოტენციურ მოიჯარეს ინვესტირების მოსაზიდად) · რეკლამის განთავსება და ვიზიტორთა ცენტრში ინვესტირების მსურველი მოიჯარის მოძებნა. · საიჯარო ხელშეკრულების პირობებზე მოლაპარაკებების წარმოება, რომელიც მოიცავს დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მოლოდინს, თუ რა კუთხით უნდა შეავსოს დაცული ტერიტორიებზე ვიზიტორთა უკვე არსებული შენობა-ნაგებობების ქსელი ვიზიტორთა ცენტრმა.
პმ.13	ტურისტული სერვისებიდან შემოსავლის გაზრდა ადმინისტრაციის სასარგებლოდ	· ჩატარდეს კვლევა და მოიძებნოს ვარიანტები ვიზიტორთა შესვლის საფასურის დაწესების დანერგვასთან დაკავშირებით. · შემოსავლის ახალი წყაროების განსაზღვრა (მაგ: სუვენირების გაყიდვა, მაღალი ხარისხის საინფორმაციო მასალების გაყიდვა, როგორცაა, ბროშურები და წიგნები და ა.შ.)
პმ.14	შესაბამისი სტანდარტების გიდის მომსახურების შეთავაზება და მათი კოორდინირება ადმინისტრაციასთან	· გიდების სტანდარტების განსაზღვრა „გიდების ეროვნულ ასოციაციასთან“ კოორდინირებით და გიდებისათვის სერტიფიცირების სქემის შემუშავება (ეროვნულ ან ადგილობრივ დონეზე). · პოტენციური გიდების ტრენინგები ბუნებათმცოდნეობაში, პედაგოგიკაში, პირველად დახმარებაში, მოძებნისა და გადარჩენის სამუშაოებში, ნარჩენების მართვასა და ა.შ. · არსებული საკანონმდებლო ჩარჩოს გადახედვა, რათა დაცული ტერიტორიების სააგენტოს უფლება მიეცეს, დაამყაროს ურთიერთობა ინდივიდუალურ, სერტიფიცირებულ გიდებთან ან გიდების ასოციაციებთან და შეთანხმების მიღწევა, თუ როგორ უნდა მოხდეს გიდების მომსახურების ორგანიზება. · გიდის მომსახურების გადასახადის შემოღების შესაძლებლობის განხილვა ისე, რომ აღნიშნული დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ბიუჯეტში აისახოს, რაც აანაღურებს ვიზიტორთა და გიდებს შორის კონტაქტის დამყარებისას ადმინისტრაციის მიერ გაწეულ დანახარჯებს.
პმ.15	დანაგვიანების პრობლემა გადაჭრილია	· დანაგვიანების საკითხების თაობაზე ვიზიტორთა ცნობიერების ამაღლების მიზნით აღნიშნული საკითხების ჩართვა საინფორმაციო და საგანმანათლებლო მასალებში. · ვიზიტორთათვის ინფორმაციის მიწოდება, თუ როგორ მოიქცნენ დანაგვიანებასთან დაკავშირებით (მაგ: რა უნდა უყოს ვიზიტორმა ნაგავს? სად უნდა განათავსოს? და ა.შ.)
პმ.16	საკანალიზაციო ნარჩენების მართვის პრობლემა გადაჭრილია	· საკანალიზაციო ნარჩენების თაობაზე ვიზიტორთა ცნობიერების ამაღლების მიზნით აღნიშნული საკითხების ჩართვა საინფორმაციო და საგანმანათლებლო მასალებში. · ადმინისტრაციის მიერ მართვადი არსებული და მომავალში ასაგები შენობა-ნაგებობებიდან გამომავალი კანალიზაციის მართვის გზების განხილვა. · გადაკეთდეს არსებული სანიტარიული კვანძები

მუხლი 48. მენეჯმენტის პროგრამა: ეკოგანათლება და საზოგადოებასთან ურთიერთობები

1. ეკოგანათლებასა და საზოგადოებასთან ურთიერთობებთან დაკავშირებული ძირითადი პრობლემებია:

- ა) კერძო კომპანიებთან ურთიერთთანამშრომლობის გაძლიერება;
- ბ) ადგილობრივ მოსახლეობასთან ურთიერთობების გაუმჯობესება;
- გ) არასაკმარისი შტატები და არასათანადო უნარ-ჩვევები;
- დ) საკმარისი ოდენობის საოპერაციო ფინანსების არარსებობა.

2. ეკოგანათლებასა და საზოგადოებასთან ურთიერთობებთან დაკავშირებული პროგრამის მიზნები შემდეგში მდგომარეობს:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულს)	ინდიკატორები (რა უნდა გაიზომოს ან შემოწმდეს იმისათვის, რომ გავიგოთ, მიღწეული იქნა მიზანი, თუ არა)
პმ.17	გარემოსთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ ცნობიერების ამაღლების შერჩეული საერთაშორისო დღეების აღსანიშნავად „მწვანე კალენდრის“ შექმნა	ლაგოდების დაცული ტერიტორიებისათვის შემუშავებულია „მწვანე კალენდარი“ და აღნიშნული დღესასწაულების ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან და ვიზიტორებთან აღსანიშნავად გამოყოფილია მცირე ბიუჯეტი
პმ.18	საკონსულტაციო მექანიზმის შემუშავება მომიჯნავე სოფლების მოსახლეობასთან რეგულარული კონსულტაციების გამართვის მიზნით	- შექმნილია „საკონსულტაციო საბჭო“ და მასში წარმოდგენილი არიან მომიჯნავე სოფლების მოსახლეობის წარმომადგენლები. - საკონსულტაციო საბჭომ გამართა საინაუგურაციო შეხვედრა, რომელზედაც მიწოდებული იქნა ინფორმაცია მის წესდებასა და წევრობის შესახებ. - საბჭოს წესდების შესაბამისად ჩატარებულია რეგულარული შეხვედრები. - დაბეჭდილი და გავრცელებულია საინფორმაციო მასალები (მაგ: ჟურნალი, რომელიც ადგილობრივ მოსახლეობას გააცნობს დაცულ ტერიტორიებში მიმდინარე მოვლენებს)
პმ.19	დამატებითი თანამშრომლების აყვანა, რომლებსაც დაევალება ეკოსაგანმანათლებლო საქმიანობების განხორციელება და საზოგადოებასთან ურთიერთობა და არსებული და მომავალი თანამშრომლების ტრენინგი უნარ-ჩვევების გაუმჯობესება-განვითარებაში	- დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან განხილულია დამატებითი საშტატო ერთეულების გამოყოფის შესაძლებლობა. - ჩატარებულია არსებული და პოტენციური დამატებითი თანამშრომლების ტრენინგები ეკოგანათლებასა და საზოგადოებასთან ურთიერთობებში.
პმ.20	ეკოსაგანმანათლებლო და საზოგადოებასთან ურთიერთობის ღონისძიებებისათვის დაფინანსების ზრდა.	წლიური საოპერაციო ბიუჯეტი მოიცავს ეკოგანათლებასა და საზოგადოებასთან ურთიერთობებისათვის განკუთვნილ დაფინანსებას.
პმ.21	გაუმჯობესდეს და განვითაროს ახალი საგანმანათლებლო და ცნობიერების ამაღლების მასალები.	არსებული მასალები გაუმჯობესდა და ახალი მასალები შემუშავდა.
პმ.22	კონფლიქტების ეფექტურად აღმოფხვრისა და გადაჭრის შესაძლებლობის გაზრდა	თანამშრომლებისათვის ჩატარდა კონფლიქტების აღმოფხვრისა და გადაჭრის შესახებ ცნობიერების ამაღლების ტრენინგები

3. ეკოგანათლებისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობების პროგრამასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევისათვის საჭირო სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულს)	სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები (რა შეიძლება გაკეთდეს პროგრამის მიზნების მისაღწევად)

პმ.17	გარემოსთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ ცნობიერების ამაღლების შერჩეული საერთაშორისო დღეების აღსანიშნავად „მწვანე კალენდრის“ შექმნა.	• გარემოსთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ ცნობიერების ამაღლების თაობაზე ლაგოდების დაცული ტერიტორიებისათვის საინტერესო საერთაშორისო დღეების შერჩევა და „მწვანე კალენდრის“ შემუშავება; • აღნიშნული დღესასწაულების ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან და ვიზიტორებთან აღსანიშნავად მცირე ბიუჯეტის გამოყოფა. • შერჩეული დღეებისათვის აღნიშვნების დაგეგმვა და შესაბამისი პროგრამების შემუშავება (მაგ: შესაბამისი საინფორმაციო მასალების შექმნა, თემატიკასთან დაკავშირებული მომხსენებლების მოწვევა, ადგილობრივი დაინტერესებული მხარეებისა და ვიზიტორთა წინასწარ მოწვევა დღესასწაულში მონაწილეობის მისაღებად და ა.შ.)
პმ.18	საკონსულტაციო მექანიზმის შემუშავება მომიჯნავე სოფლების მოსახლეობასთან რეგულარული კონსულტაციების გამართვის მიზნით.	• ბრენშტორმინგი (დაინტერესებული მხარეების მცირე ანალიზი), თუ რომელი ორგანიზაციები და პირები უნდა იყვნენ წარმოდგენილი „საკონსულტაციო საბჭოში“. • საბჭოს ფუნქციისა და შეხვედრების რეგულარულობის განსაზღვრა. • შერჩეული ორგანიზაციებისა და პიროვნებების მოწვევა საბჭოს საინაუგურაციო შეხვედრაზე, რომელზეც განხილული იქნება: საბჭოს შექმნის მიზანი, საბჭოს წევრობა, შეხვედრების რეგულარულობა, საბჭოს შიგნით სხვადასხვა ფუნქციის მატარებელი პირების არჩევა (მაგ: თავმჯდომარე და მდივანი). • რეგულარული საინფორმაციო მასალების შემუშავება ადგილობრივი მოსახლეობისათვის დაცულ ტერიტორიებში მიმდინარე მოვლენების შესახებ ინფორმაციის მისაწოდებლად (მაგ: წლიური ანგარიშების გავრცელება, დაცული ტერიტორიების ან / და ბუნების კონსერვაციის თაობაზე შესაბამისი სტატიების შემცველობის წლიური ან 6-თვიანი პერიოდული ჟურნალის შექმნა, მასმედიის სხვადასხვა საშუალებების გამოყენების შესაძლებლობა, მაგ: Facebook, Twitter და ა.შ., მასმედიის ტრადიციული საშუალებების გამოყენება, როგორცაა გაზეთები, ადგილობრივი რადიო და სატელევიზიო მაუწყებლობა).
პმ.19	დამატებითი საშტატო თანამშრომლების აყვანა, რომლებსაც დაევალება ეკოსაგანმანათლებლო საქმიანობების განხორციელება და საზოგადოებასთან ურთიერთობა. არსებული და მომავალი თანამშრომლების ტრენინგი უნარ-ჩვევების გაუმჯობესება-განვითარებაში	• ეკოგანათლებისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობის დამატებითი საშტატო თანამშრომლების აყვანის თაობაზე დაცული ტერიტორიების სააგენტოსთან თანამშრომლობა, რათა გაძლიერდეს დაცული ტერიტორიების ორიენტირება მომსახურებებზე. • არსებული თანამშრომლების ტრენინგები ვიზიტორთა მართვაში, ბუნების ინტერპრეტაციასა და პედაგოგიკაში, ცნობიერების შექმნა-ამაღლებასა და ეკო-განათლებაში, კომუნიკაციაში და ა.შ.
პმ.20	ეკოსაგანმანათლებლო და საზოგადოებასთან ურთიერთობის ღონისძიებებისათვის დაფინანსების ზრდა.	• ეკოსაგანმანათლებლო და საზოგადოებასთან ურთიერთობის კონცეფციის შემუშავება, რომელშიც განსაზღვრული იქნება განსახორციელებელი აქტივობები მათი დაფინანსებისათვის აუცილებელი მოთხოვნების ჩათვლით. • დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ცენტრალური ადმინისტრაციისა და კავკასიის ბუნების ფონდიდან ეკოგანათლებისა და საზოგადოებასთან ურთიერთობისათვის გაზრდილი დაფინანსების მიღება.
პმ.21	გაუმჯობესდეს და განვითარდეს ახალი საგანმანათლებლო და ცნობიერების ასამაღლებელი მასალები.	• არსებული მასალები გაუმჯობესდეს და ახალი მასალები შემუშავდეს. • განახლდეს და გამოიცეს ახალი მასალები (სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფებისთვის).
პმ.22	კონფლიქტების ეფექტურად აღმოფხვრისა და გადაჭრის შესაძლებლობის გაზრდა	• თანამშრომლებისთვის ჩატარდეს ტრენინგები კონფლიქტების აღმოფხვრისა და გადაჭრის შესახებ ცნობიერების ამაღლების მიზნით.

მუხლი 49. მენეჯმენტის პროგრამა: ადმინისტრაციის გაძლიერება

1. ადმინისტრაციის გაძლიერებასთან დაკავშირებული ძირითადი პრობლემებია:

ა) ამჟამად არსებული ვაკანტური თანამდებობების შევსება;

ბ) ადმინისტრაციის პერსონალისათვის საჭირო გარკვეული უნარ-ჩვევების არქონა, რაც დამატებითი საშტატო თანამშრომლების აყვანით უნდა შეივსოს;

გ) დამატებითი ინფრასტრუქტურის საჭიროება;

დ) თანამშრომლების უწყვეტად გადამზადების (ტრენინგის) საჭიროება;

ე) არ არსებობს აზერბაიჯანისა და დაღესტნის მომიჯნავე დაცულ ტერიტორიებთან კავშირი და ურთიერთთანამშრომლობა;

ვ) საქონლისა და მომსახურების შესყიდვასთან დაკავშირებული პროცედურების მოუქნელობა დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ცენტრალური ადმინისტრაციის მიერ შესყიდვასთან დაკავშირებული საკითხების დისტანციურად მართვის გამო;

ზ) დაცული ტერიტორიების საზღვრების მცირედი ცვლილების აუცილებლობა;

თ) თანამშრომელთა დასაქმებისა და სამუშაო პირობების გაუმჯობესების აუცილებლობა.

2. ადმინისტრაციის გაძლიერებასთან დაკავშირებული პროგრამის მიზნები შემდეგში მდგომარეობს:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გვემის მოქმედების ვადის დასასრულს)	ინდიკატორები (რა უნდა გაიზომოს ან შემოწმდეს იმისათვის, რომ გავიგოთ, მიღწეული იქნა მიზანი, თუ არა)
პმ.23	ადმინისტრაციას გააჩნია ინფრასტრუქტურა, რომელიც აუცილებელია მისი ეფექტური ფუნქციონირებისთვის	· აუცილებელი ინფრასტრუქტურა გამართულად ფუნქციონირებს
პმ.24	თანამშრომელთა უნარ-ჩვევების გასაუმჯობესებლად მუდმივი მიზნობრივი ტრენინგების ჩატარება	· თანამშრომელთათვის ჩატარებულია სხვადასხვა საჭირო ტრენინგები
პმ.25	აზერბაიჯანის მომიჯნავე დაცულ ტერიტორიებთან კონტაქტის დამყარება	· მეზობელ დაცულ ტერიტორიებთან დამყარებულია კონტაქტი
პმ.26	შესყიდვების მექანიზმის ჩამოყალიბება (დაცული ტერიტორიების სააგენტოში არსებულ მექანიზმებზე დაყრდნობით), რომელიც მორგებულია ადგილობრივ ადმინისტრაციაზე და კოორდინირებულია დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ცენტრალურ ადმინისტრაციასთან	· დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ცენტრალურ ადმინისტრაციასა და ლაგოდების ადგილობრივ ადმინისტრაციას შორის მიღწეულია შეთანხმება შესყიდვის მექანიზმის თაობაზე, რომლის მეშვეობითაც საქონლისა და მომსახურების შესყიდვა ეფექტურად ხორციელდება
პმ.27	სახელმწიფო ნაკრძალისა და აღკვეთილის საზღვრების დაზუსტება	· საზღვრები კანონმდებლობის შესაბამისად არის დაზუსტებული.
პმ.28	ინფრასტრუქტურის მოვლისა და შენახვის გეგმის შემუშავება და დანერგვა	· დოკუმენტირებული ინფრასტრუქტურის მოვლისა და შენახვის გეგმა არსებობს და ხორციელდება
პმ.29	კერძო სექტორის კომპანიებთან ურთიერთობების ჩამოყალიბება	· გაძლიერებულია არსებული პარტნიორული კავშირები და თანამშრომლობა (მაგ.: პროკრედიტ ბანკთან) და ჩამოყალიბებულია ახალი პარტნიორული ურთიერთობები

3. ადმინისტრაციის გაძლიერების პროგრამასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევისათვის საჭირო სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულს)	სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები (რა შეიძლება გაკეთდეს პროგრამის მიზნების მისაღწევად)
პმ.23	ადმინისტრაციას გააჩნია ინფრასტრუქტურა, რომელიც აუცილებელია მისი ეფექტური ფუნქციონირებისთვის	- შემდეგი ინფრასტრუქტურის დამატება: ავტოფარეხი, სასაწყობე ფართი, საპირფარეშოებისა, საპიკნიკე ადგილების საკანალიზაციო სისტემა, გზის ჩამკეტი ბარიერები და სხვა. - დამატებითი ინფრასტრუქტურის დაფინანსების წყაროების მოძიება
პმ.24	თანამშრომელთა უნარ-ჩვევების გასაუმჯობესებლად მუდმივი მიზნობრივი ტრენინგების ჩატარება	- ტრენინგის საჭიროებათა შეფასებისა და ადმინისტრაციული და ტექნიკური უნარ-ჩვევების (ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის უნარ-ჩვევები), ვიზიტორთა მართვის, კომუნიკაციის და საზოგადოებასთან ურთიერთობების ტრენინგის გეგმების შემუშავების მიზნით ექსპერტის დაქირავება - ტრენინგის საჭიროებათა ანალიზის შედეგად გამოვლენილ სფეროებში შერჩეული თანამშრომლებისათვის ტრენინგების ჩასატარებლად შესაბამისი ექსპერტების დაქირავება - ტრენინგის გეგმის შესაბამისად ტრენინგების ჩატარება
პმ.25	აზერბაიჯანის მომიჯნავე დაცულ ტერიტორიებთან კონტაქტის დამყარება	- მეზობელ ადმინისტრაციებთან კონტაქტების დამყარება და დაცული ტერიტორიებზე ვიზიტი - მეზობელი ადმინისტრაციების მოწვევა ლაგოდეხში - დაცული ტერიტორიების ხელმძღვანელებს შორის სამუშაო ჯგუფების მოწყობა რეგულარულად შეხვედრის მიზნით (სავარაუდოდ, წელიწადში ორჯერ) - მეზობელი ადმინისტრაციებისათვის ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების მენეჯმენტის გეგმისა და მისი მიზნების გაცნობა - მიზნების ჰარმონიზაციის თაობაზე დისკუსიების მოწყობა
პმ.26	შესყიდვების მექანიზმის ჩამოყალიბება (დაცული ტერიტორიების სააგენტოში არსებულ მექანიზმებზე დაყრდნობით), რომელიც მორგებულია ადგილობრივ ადმინისტრაციაზე და კოორდინირებულია დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ცენტრალურ ადმინისტრაციასთან	- დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ცენტრალურ ადმინისტრაციასთან მოლაპარაკებების წამოწყება გარკვეული ღირებულების (ლიმიტების) ფარგლებში საქონლისა და მომსახურების შესყიდვის უფლებამოსილების ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისათვის მინიჭების თაობაზე - თანამშრომლების ტრენინგი ადგილობრივ დონეზე წარმოებული შესყიდვების სწორად და გამჭვირვალედ განხორციელების თაობაზე
პმ.27	სახელმწიფო ნაკრძალისა და აღკვეთილის საზღვრების დაზუსტება	- საზღვრების დაზუსტება დელიმიტაციის თაობაზე კვალიფიციური კომპანიის შერჩევა, რომელიც უზრუნველყოფს (მაგ: მაჭის ციხის მიმდებარე გარკვეული ფართობის სახელმწიფო ნაკრძალი სტატუსის შეცვლა აღკვეთილად და ასევე ნაკრძალში მოხვედრილი ნაპირსამაგრი ჯებირის ნაკრძალიდან აღკვეთილში გადატანას) - კანონპროექტის მომზადება კორექტირებული საზღვრის შესახებ, რომელიც დამტკიცებულია
პმ.28	კერძო სექტორის კომპანიებთან ურთიერთობების ჩამოყალიბება	- პოტენციური კომპანიების სიის შედგენა. - არსებული პარტნიორული კავშირების გაგრძელება (მაგ: პროკრედიტ ბანკთან) მათთვის რეგულარული ინფორმაციისა და მასალების მიწოდებისა და დაცულ ტერიტორიებზე დროდადრო მათი მოწვევის გზით - შერჩეული კომპანიების მოწვევა დაცულ ტერიტორიებზე მათი თანამშრომლებისათვის გარემოს დღის აღსანიშნავად გულდად შეკვრის აქტივობების ჩათვლით (მაგ: ადმინისტრაციასთან ერთად რომელიმე ბილიკზე მარტივი ხიდის აგება ან რომელიმე ბილიკის გაწმენდითი სამუშაოების ერთობლივად განხორციელება და ა.შ.)

· წინადადებების შემუშავება (ბიუჯეტის ჩათვლით) მცირე, სპეციფიკური და ვადაგანსაზღვრული (ერთჯერადი) პროექტებისათვის, რომლებიც წარედგინება შესაბამის პოტენციურ კომპანიებს დაფინანსებისათვის

მუხლი 50. მენეჯმენტის პროგრამა: ინფრასტრუქტურის გაძლიერება და შენარჩუნება

1. ინფრასტრუქტურის გაძლიერებასა და შენარჩუნებასთან დაკავშირებული ძირითადი პრობლემები:

ა) შენარჩუნების გეგმის არარსებობა;

ბ) არსებული ინფრასტრუქტურის შენარჩუნებისთვის საჭირო თანხების ნაკლებობა;

2. ინფრასტრუქტურის გაძლიერებასა და შენარჩუნებასთან დაკავშირებული პროგრამის მიზნები მდგომარეობს შემდეგში:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულს)	ინდიკატორები (რა უნდა გაიზომოს ან შემოწმდეს იმისათვის, რომ გავიგოთ, მიღწეული იქნა მიზანი, თუ არა)
პმ.30	ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ინფრასტრუქტურის შენარჩუნების გეგმის შემუშავება და განხორციელება	· შენარჩუნების გეგმა ადგილზეა და ხორციელდება
პმ.31	საკმარისი ფინანსები არსებობს არსებული ინფრასტრუქტურის შესანარჩუნებლად	· ადეკვატური ფინანსები ჩადებულია ბიუჯეტში და გამოყოფილია

3. ინფრასტრუქტურის გაძლიერებისა და შენარჩუნების პროგრამასთან დაკავშირებული მიზნების მიღწევისათვის საჭირო სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები:

№	მიზანი (რისი მიღწევა გვინდა გეგმის მოქმედების ვადის დასასრულს)	სავარაუდო ღონისძიებები და ქმედებები (რა შეიძლება გაკეთდეს პროგრამის მიზნების მისაღწევად)
პმ.30	ინფრასტრუქტურის მოვლისა და შენახვის გეგმის შემუშავება და დანერგვა	· შემუშავდეს გეგმა, იმ რეგულარული და არარეგულარული ქმედებების ჩამონათვალით და სავარაუდო ბიუჯეტით, რომლებიც უნდა განხორციელდეს არსებული ინფრასტრუქტურის შესანარჩუნებლად
პმ.31	არის საკმარისი ფინანსები არსებული ინფრასტრუქტურის შესანარჩუნებლად	· ბიუჯეტი თანხებისთვის, რომლებიც საჭიროა ინფრასტრუქტურის შესანარჩუნებლად გეგმის შესაბამისად

თავი VII მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგი

მუხლი 51. ინდიკატორები და მათი შერჩევის საფუძველი

მენეჯმენტის გეგმის პროგრამების მიზნების შესრულებისა და მათთან შესაბამისობის ინდიკატორები აღწერილია VI თავში. ინდიკატორების შერჩევას საფუძველად დაედო გაზომვადობის პრინციპები (რაოდენობრივი და ხარისხობრივი) და დროში განსაზღვრულობა.

მუხლი 52. მონიტორინგი, რომელიც მოიცავს მენეჯმენტის გეგმის მიზნების შესრულების პროგრესის მონიტორინგსაც

1. მენეჯმენტის გეგმის მონიტორინგი მიზნად ისახავს ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციისათვის ინფორმაციის მიწოდებას მართვის უწყვეტად ადაპტირების ხელშეწყობის მიზნით. მართვის უწყვეტად ადაპტირება წარმოადგენს გამოცდილებისა და ახლად მიღებული ინფორმაციიდან გამომდინარე მართვის ქმედებებისა და აქტივობების შეცვლა-ადაპტირების პროცესს.

2. ადმინისტრაცია მონიტორინგს სამ ეტაპად განახორციელებს:

ა) ყოველწლიური მონიტორინგი:

ყოველი წლის ივნისის თვეში ადმინისტრაცია მოამზადებს განხორციელებული ქმედებებისა და ღონისძიებების ანგარიშს მენეჯმენტის გეგმის მე-6 თავში განსაზღვრულ და დაგეგმილ ქმედებებსა და ღონისძიებებთან მიმართებაში. აღნიშნული ანგარიში წარმოადგენს 3-წლიანი საოპერაციო გეგმის განხილვა-განახლების საფუძველს, რომელიც, თავის მხრივ, წლიური ბიუჯეტის განსაზღვრისა და წარდგენის საფუძველია;

ბ) მენეჯმენტის ეფექტურობის 3-წლიანი ინტერვალით მონიტორინგი:

მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-3 და მე-6 წლების ბოლოს ადმინისტრაცია მენეჯმენტის ეფექტურობის შეფასების (Management Effectiveness Tracking Tool (METT)) მეშვეობით განახორციელებს მართვის ეფექტურობის შეფასებას. მიღებული შედეგების 2013 წელს ჩატარებული საბაზისო შეფასების შედეგებთან შედარების გზით ადმინისტრაცია შეძლებს, ზუსტად შეაფასოს მართვის ეფექტურობის პროგრესი და მიღებული გამოცდილების გათვალისწინებით მოახდინოს მენეჯმენტის გეგმის ქმედებებისა და ღონისძიებების ადაპტირება;

გ) ძირეული განხილვა:

მენეჯმენტის გეგმის განხორციელების მე-6 წელს მენეჯმენტი განახორციელებს ძირეულ, განახლებულ სიტუაციურ ანალიზსა და მიზნებისა და ქმედებების განხილვას. განახლებული სიტუაციური ანალიზისა და მიზნებისა და ქმედებების განხილვის შედეგები წარმოადგენს ახალი, მომდევნო 6-წლიანი მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების საფუძველს.

დანართები

დანართი 1. მენეჯმენტის გეგმის შემუშავების დროს გამოყენებული ინფორმაციის წყაროები

დანართი 2. რუკები

ა) ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ადგილმდებარეობის, საზღვრებისა და ინფრასტრუქტურის რუკა;

ბ) ლაგოდების დაცული ტერიტორიების რესურსებით სარგებლობის რუკა;

გ) ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ზონირების რუკა.

დანართი 3. ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ფლორის სახეობების სიები

ა) ფლორა;

ბ) სოკოები.

დანართი 4. ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ფაუნის სახეობების სიები

ა) ძუძუმწოვრები;

- ბ) ფრინველები;
- გ) ქვეწარმავლები;
- დ) ამფიბიები;
- ე) თევზები;
- ვ) უხერხემლო ცხოველები.

დანართი 5. ლაგოდეხის აღკვეთილის ადმინისტრაციული ზონის გეოგრაფიული კოორდინატები

დანართი 6. წიფლის (Fagus) ტყეების მრავალფეროვნება (მე-15 მუხლის მე-3 პარაგრაფის გაგრძელება)

დანართი 7. მოვებისა და საშეშე მერქნით უზრუნველყოფის პოლიტიკა ლაგოდეხის აღკვეთილში

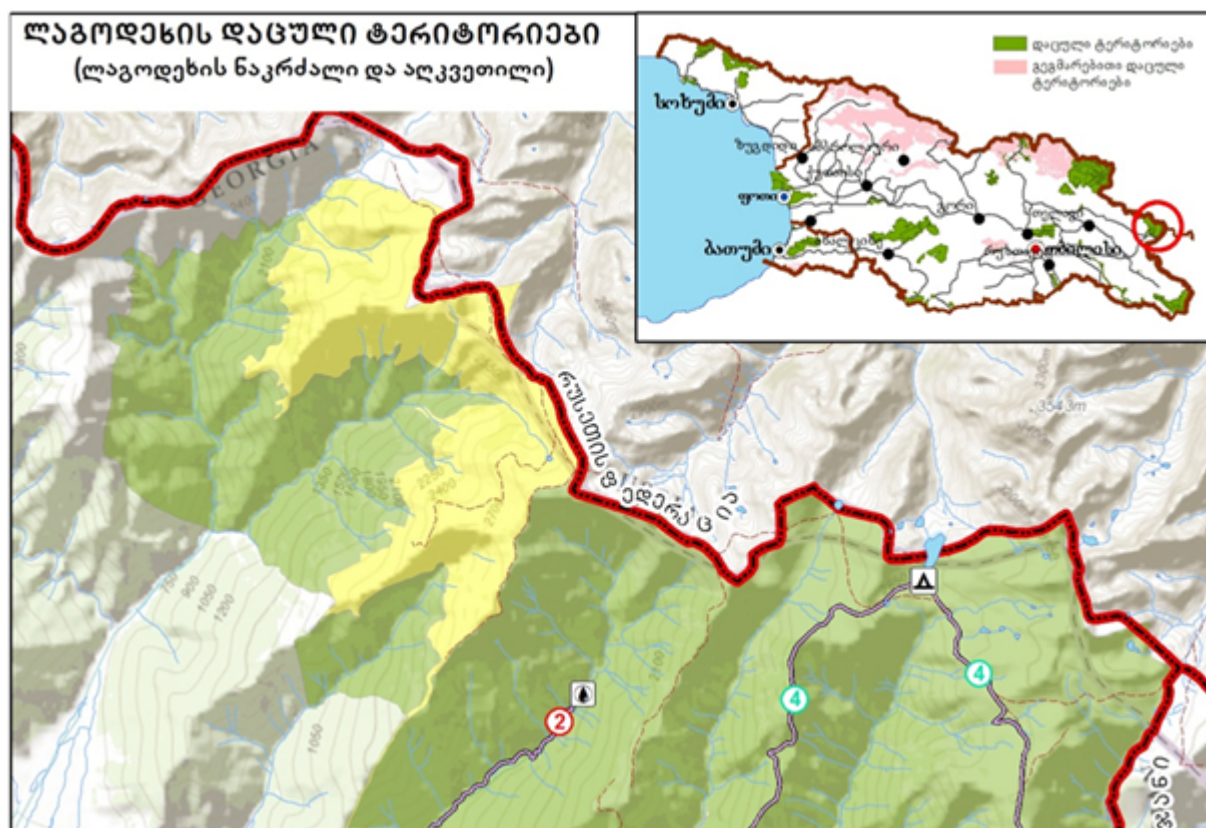
დანართი 1. მენჯემენტის გეგმის შემუშავების დროს გამოყენებული ინფორმაციის წყაროები

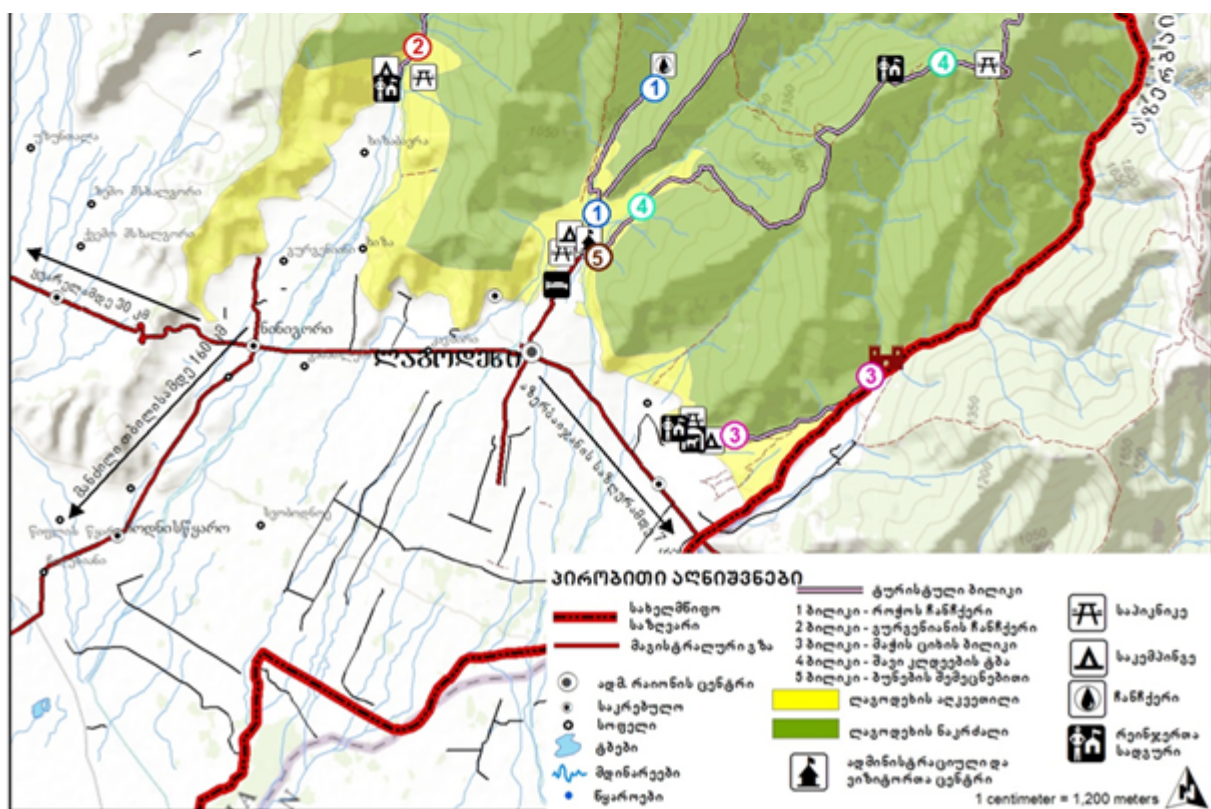
Lachashvili I. & Mamukelashvili G. (1986). Conspectus of the Flora of Lagodekhi State Reserve. Tbilisi

Nakhutsrishvili G. (2013) Vegetation of Georgia (the South Caucasus). Heidelberg / New York / Dordrecht / London.

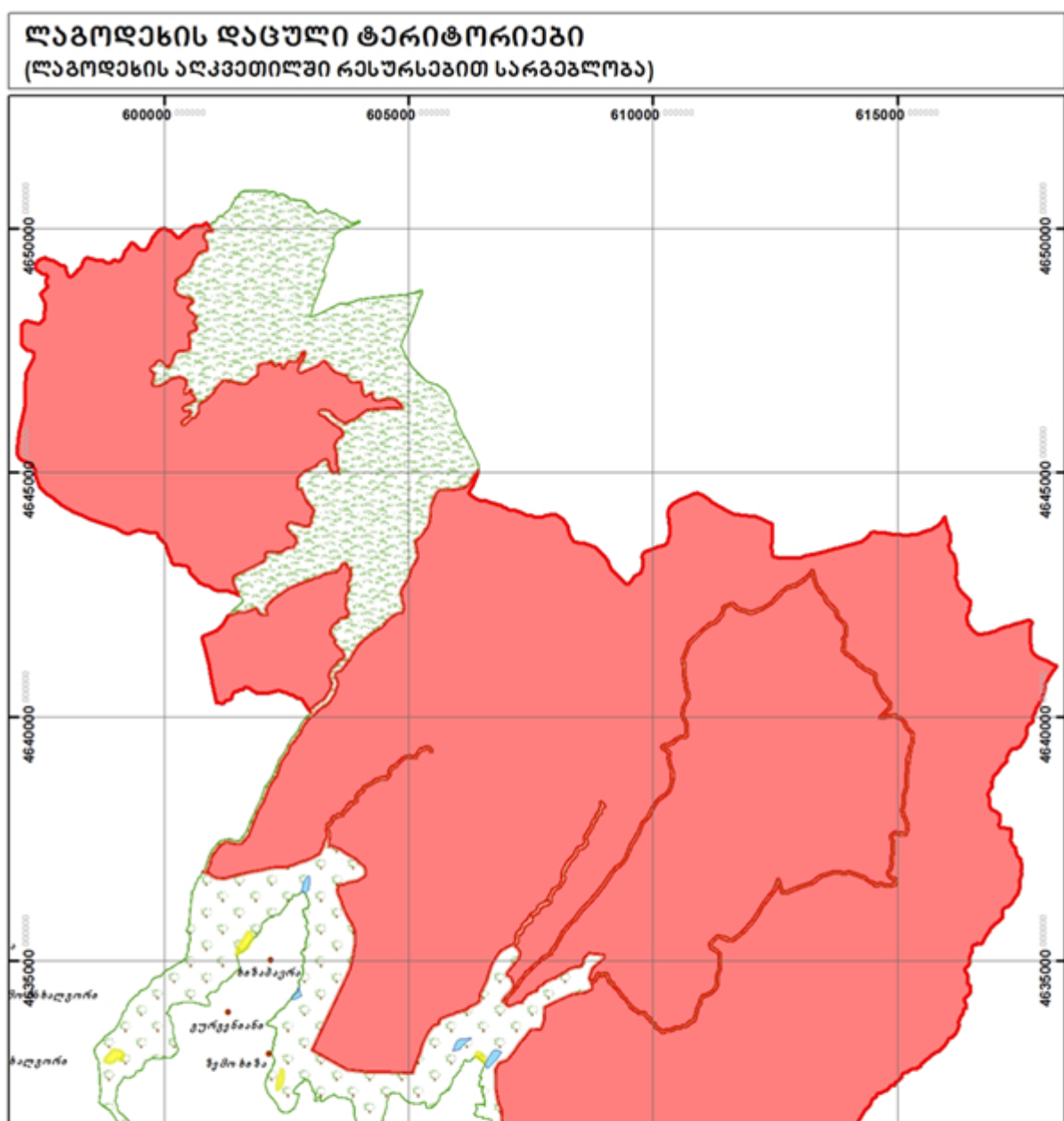
დანართი 2. რუკები

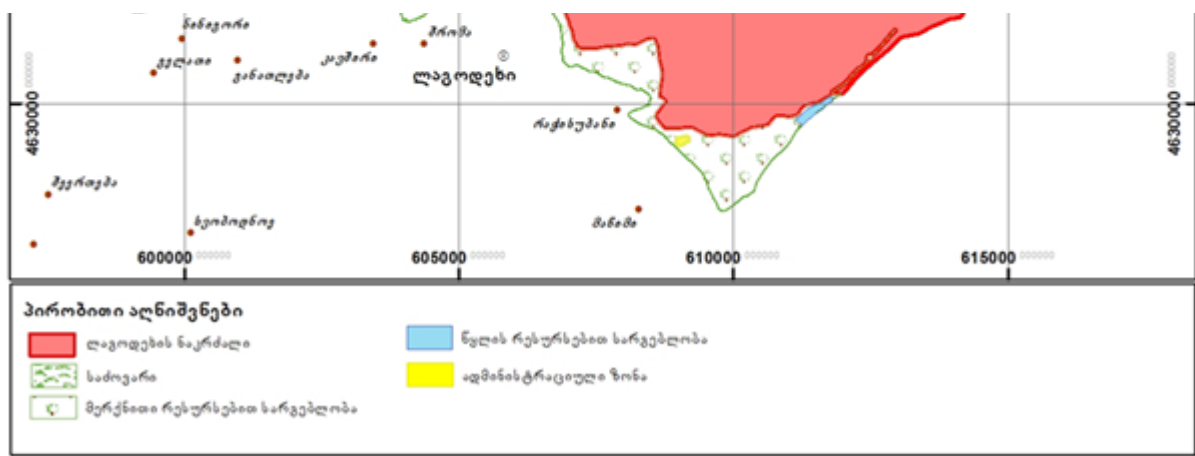
დანართი 2.ა) ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადგილობრივების, საზღვრებისა, და ინფრასტრუქტურის რუკა

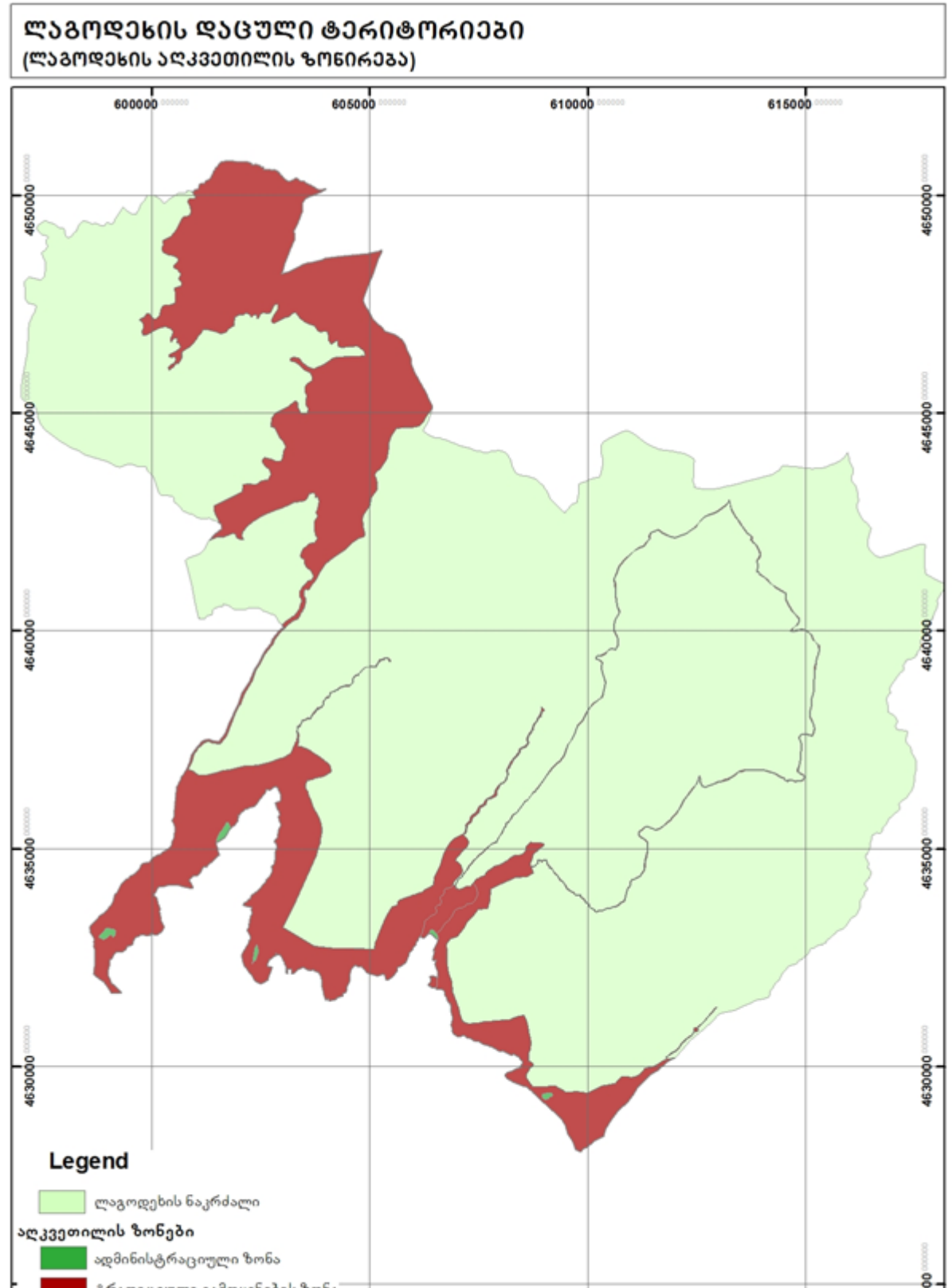

დანართი 2.ბ) ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების რესურსებით სარგებლობის რუკა

დანართი 2.გ) ლაგუნის დაცული ტერიტორიების ზონირების რუკა

დანართი 3. ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ფლორის სახეობათა სია

დანართი 3.ა) ფლორა

ლათინური სახელწოდება	ქართული სახელწოდება	საქართველო ენდემი	კავკასი ენდემი	საქართველო წითელი ნუსხა	IUCN-ის წითელი ნუსხა
<i>Acalypha australis</i> L.	სამხრეთული აკალიფა				
<i>Acer campestre</i> L.	ჩვეულებრივი ნეკერჩხალი				
<i>Acer laetum</i> C.A.Mey.	ქორაფი				
<i>Acer platanoides</i> L.	ლეკა				
<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	მთის ბოკვი				
<i>Acer trautvetteri</i> Medw.	მაღალმთის ბოკვი				
<i>Acer velutinum</i> Boiss.	ბოკვი				
<i>Achillea biserrata</i> M.Bieb.	ტყის ფარსმანდუკი				
<i>Achillea filipendulina</i> Lam.	ქაფურასებრი ფარსმანდუკი				
<i>Achillea micrantha</i> Willd.	ფარსმანდუკი				
<i>Achillea millefolium</i> L.	ფარსმანდუკი				
<i>Achillea ptarmicifolia</i> (Willd.) Rupr. ex Heimerl	კტარმიკაფოთოლა ფარსმანდუკი		✓		
<i>Achillea setacea</i> Waldst. & Kit.	ჯაგრისებრი ფარსმანდუკი				
<i>Aconitum nasutum</i> Fisch. ex Rchb.	ემშაკის ქოში		✓		
<i>Aconitum orientale</i> Mill.	აღმოსავლური ტილჭირი				
<i>Aegonychon purpureo-coeroleum</i> (L.) Holub					
<i>Aetheopappus pulcherrimus</i> (Willd.) Cass.	ოქროქუდა				
<i>Agasyllis latifolia</i> (M.Bieb.) Boiss.	დუცი		✓		
<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	ბირკავა				
<i>Agrostemma githago</i> L.	ჭიოტა				

<i>Agrostis gigantea</i> Roth	გიგანტური ნამიკრეფია				
<i>Agrostis planifolia</i> K.Koch	ბრტყელფოთოლა ნამიკრეფია				
<i>Agrostis tenuis</i> Sibth.	ჩვეულებრივი ნამიკრეფია				
<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle	ხემყრალი				
<i>Ajuga genevensis</i> L.	პირწმინდა				
<i>Ajuga orientalis</i> L.	აღმოსავლური პირწმინდა				
<i>Ajuga reptans</i> L.	მხოხავი პირწმინდა				
<i>Alcea rugosa</i> Alef.	–				
<i>Alchemilla chlorosericea</i> (Buser) Juz.	მარმუქი		✓		
<i>Alchemilla debilis</i> Juz.	მარმუქი		✓		
<i>Alchemilla erythropoda</i> Juz.	მარმუქი		✓		
<i>Alchemilla retinervis</i> Buser	მარმუქი				
<i>Alchemilla sericata</i> Rchb.	მარმუქი		✓		
<i>Alchemilla sericea</i> Willd.	მარმუქი				
<i>Alchemilla stellulata</i> Juz.	მარმუქი		✓		
<i>Alisma plantago-aquatica</i> L.	წყლის მრავალძარღვა				LC
<i>Alliaria petiolata</i> (M. Bieb.) Cavara & Grande	ყუნწიანი ნივრის-დედა				
<i>Allium erubescens</i> K.Koch	–				
<i>Allium kunthianum</i> Vved.	კლდის ხახვი		✓		
<i>Allium szovitsii</i> Regel	–		✓		
<i>Allium ursinum</i> L.	ღანძილი				
<i>Allium victorialis</i> L.	მთის ღანძილი				
<i>Allium waldsteinii</i> G.Don	–				
<i>Alnus barbata</i> C.A.Mey.	ჩვეულებრივი მურყანი		✓		
<i>Alnus incana</i> (L.) Moench	ნაცარა მურყანი				
<i>Alopecurus dasyanthus</i> Trautv.	მრავალყვავილა მელაკუდა				
<i>Alopecurus glacialis</i> K.Koch	მცინვარის მელაკუდა				
<i>Alopecurus myosuroides</i> Huds.	თაგვიკუდასებრი მელაკუდა				

<i>Althaea armeniaca</i> Ten.	ხომეჭი				
<i>Althaea cannabina</i> L.	კანაფისებრი ტუხტი				
<i>Amaranthus hybridus</i> L.	ჰიბრიდული ჯიჯლაყა				
<i>Ambrosia artemisifolia</i> L.	–				
<i>Anacamptis pyramidalis</i> (L.) Rich.	–				
<i>Anagallis arvensis</i> L.	მინდვრის საპონელა				
<i>Anagallis foemina</i> Mill.	–				
<i>Anchusa italica</i> Retz.	პატარძალა				
<i>Anemone caucasica</i> Willd. ex Rupr.	კავკასიური ფრინტა				
<i>Anemone fasciculata</i> L.	ფრინტა		✓		
<i>Anemone ranunculoides</i> L.	ბაიასებრი ფრინტა				
<i>Anemone speciosa</i> Adam ex G.Pritz.	შშვენური ფრინტა		✓		
<i>Angelica tatiana</i> Bordz.	ტატიანას ანგელოზა		✓		
<i>Anisantha sterilis</i> (L.) Nevski	–				
<i>Antennaria caucasica</i> Boriss.	კავკასიური ბუსუსტანა				
<i>Anthemis altissima</i> L.	ყანის ირაგა				
<i>Anthemis cotula</i> L.	კამანია				
<i>Anthemis dumetorum</i> Sosn.	–				
<i>Anthemis melanoloma</i> Trautv.	–				
<i>Anthemis rigescens</i> Willd.	–				
<i>Anthemis sosnovskyana</i> Fed.	–		✓		
<i>Anthoxanthum odoratum</i> L.	ყვითელთავთავა				
<i>Anthriscus nemorosa</i> (M.Bieb) Spreng.	ჭყიმი				
<i>Anthyllis variegata</i> Boiss.	ჭრელი კურდღლის ბალახი		✓		
<i>Aquilegia caucasica</i> M.Bieb.	კავკასიური წყალიკრეფია		✓		
<i>Arabidopsis thaliana</i> (L.) Heynh.	–				
<i>Arabis auriculata</i> Lam.	ყურებიანი არაბულა				
<i>Arabis hirsuta</i> (L.) Scop.	არაბულა				

<i>Arctium lappa</i> L.	–				
<i>Arctium palladinii</i> (Marcow.) R.E.Fr. & al.	ოროვანდი		✓		
<i>Arenaria lychnidea</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Arenaria serpyllifolia</i> L.	–				
<i>Argyrobium biebersteinii</i> P.W.Ball	–				
<i>Aristolochia iberica</i> Boiss.	ქართული ძირმწარა		✓		
<i>Arnebia pulchra</i> (Roem. & Schult.) J.R. Edm.	–		✓		
<i>Artemisia annua</i> L.	უჯანგარი				
<i>Artemisia vulgaris</i> L.	მამულა				
<i>Arum orientale</i> M.Bieb.	ნიუკა				
<i>Aruncus vulgaris</i> Raf.	მეკენძალა				
<i>Asparagus officinalis</i> L.	ბალის სატაცური				
<i>Asperula caucasica</i> Pobed.	კავკასიური ჩიტისთვალა		✓		
<i>Asperula humifusa</i> (M.Bieb.) Besser	ფხუწა				
<i>Asperula odorata</i> L.	ტყის ჩიტისთვალა				
<i>Asplenium adiantum-nigrum</i> L.	–				
<i>Asplenium pseudolanceolatum</i> Fomin	–				
<i>Asplenium ruta-muraria</i> L.	უჭურველი				
<i>Asplenium septentrionale</i> (L.) Hoffm.	–				
<i>Asplenium trichomanes</i> L.	მამასწარა				
<i>Asplenium viride</i> Huds.	–				
<i>Aster alpinus</i> L.	ალპური ასტრა				
<i>Aster amelloides</i> Besser	ასტრა				
<i>Astragalus brachycarpus</i> M.Bieb.	–				
<i>Astragalus fragrans</i> Willd.	–				
<i>Astragalus glycyphyllos</i> L.	–				
<i>Astragalus oreades</i> C.A.Mey.	–		✓		
<i>Astrantia maxima</i> Pall.	ვარსკვლავა		✓		

<i>Asyneuma campanuloides</i> (Sims) Bornm.	–		✓		
<i>Athyrium distentifolium</i> Opiz	–				
<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth	–				
<i>Atropa caucasica</i> Kreyer	შმაგა		✓		
<i>Avena persica</i> Steud.	სპარსული შვრია				
<i>Barbarea vulgaris</i> R.Br.	–				
<i>Barkhausia marschallii</i> C.A.Mey.	–				
<i>Barkhausia rhoeadifolia</i> (M.Bieb.) Rchb.	–				
<i>Batrachium divaricatum</i> (Schränk) Schur	–				
<i>Batrachium rionii</i> (Lagger) Nyman	–				LC
<i>Batrachium trichophyllum</i> (Chaix) Bosch	–				
<i>Bellis perennis</i> L.	ზიზილა				
<i>Berberis vulgaris</i> L.	ჩვეულებრივი კოწახური				
<i>Betonica macrantha</i> K.Koch	მთის ბარისპირა				
<i>Betula litwinowii</i> Doluch.	თეთრი არყი				
<i>Betula pendula</i> Roth	მეჭექიანი არყი				
<i>Blysmus compressus</i> (L.) Link	–				
<i>Bolboschoenus maritimus</i> (L.) Palla	ლელქაში				LC
<i>Brachypodium pinnatum</i> (L.) P.Beauv.	–				
<i>Brachypodium sylvaticum</i> (Huds.) P.Beauv.	ბერსელა				
<i>Brassica campestris</i> L.	შალგი				
<i>Brisa elatior</i> Sm.	ცახცახა				
<i>Bromopsis benekenii</i> (Lange) Holub	–				
<i>Bromopsis variegata</i> (M.Bieb.) Holub	–				
<i>Bromus commutatus</i> Schrad.	შვრიელა				
<i>Bromus scoparius</i> L.	–				
<i>Brunnera macrophylla</i> (Adams) M.Johnst.	I. ციურა				
<i>Bupleurum polyphyllum</i> Ledeb.	–				

<i>Bupleurum rotundifolium</i> L.	ქვაპურა				
<i>Calamagrostis arundinacea</i> (L.) Roth	ბრძამი				
<i>Calamagrostis epigeios</i> (L.) Roth	ქასრა				
<i>Calamagrostis pseudophragmites</i> (Haller f.) Koeler	–				
<i>Calamintha nepeta</i> (L.) Savi	–				
<i>Caltha palustris</i> L.	დიდბაია				
<i>Caltha polypetala</i> Hochst.	დიდბაია				
<i>Calystegia silvatica</i> (Kit.) Griseb.	დიდი ხვართქლა				
<i>Campanula alliariifolia</i> Willd.	ბუსკანტურა		✓		
<i>Campanula andina</i> Rupr.	–		✓		
<i>Campanula argunensis</i> Rupr.	არღუნის მაჩიტა		✓		
<i>Campanula biebersteiniana</i> Roem. & Schult.	–		✓		
<i>Campanula bononiensis</i> L.	ბიბერშტეინის მაჩიტა				
<i>Campanula collina</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Campanula doluchanovii</i> Charadze	–		✓		
<i>Campanula grossheimii</i> Charadze	გროსჰეიმის მაჩიტა		✓		
<i>Campanula hohenackeri</i> Fisch. & C.A.Mey.	ჰოჰენაკერის მაჩიტა		✓		
<i>Campanula kolenatiana</i> Rupr.	კოლენატის მაჩიტა		✓		
<i>Campanula latifolia</i> L.	ალოშა				
<i>Campanula petrophila</i> Rupr.	–		✓		
<i>Campanula rapunculoides</i> L.	მაჩიტა				
<i>Campanula trautvetteri</i> Grossh. ex Fed.	ტრაუტვეტერის მაჩიტა		✓		

<i>Cannabis ruderalis</i> Janisch.	ველური კანაფი				
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	წიწმატურა				
<i>Cardamine hirsuta</i> L.	ტყის წიწმატი				
<i>Cardamine impatiens</i> L.	–				
<i>Cardamine pectinata</i> DC.	–				
<i>Cardamine seidlitziana</i> Albov	–				
<i>Cardamine uliginosa</i> M.Bieb.	–				
<i>Carduus adpressus</i> C.A.Mey.	ნარშავი				
<i>Carduus crispus</i> L.	–				
<i>Carex bordzilowskii</i> V.I.Krecz.	ბორძილოვსკის ისლი				
<i>Carex capillaris</i> L.	–				
<i>Carex capitellata</i> Boiss. & Balansa	–		✓		
<i>Carex caucasica</i> Steven	–				
<i>Carex cinerea</i> Pollich	–				
<i>Carex cuspidata</i> Host	–				
<i>Carex dacica</i> Heuff.	–				
<i>Carex depauperata</i> With.	–				
<i>Carex digitata</i> L.	–				
<i>Carex divulsa</i> Stokes	–				
<i>Carex grioletii</i> Roem.	–				
<i>Carex huetiana</i> Boiss.	–				
<i>Carex inflata</i> Huds.	–				
<i>Carex kotschyana</i> Boiss. & Hohen.	–				
<i>Carex leporina</i> L.	–				
<i>Carex medwedewii</i> Leskov	–				
<i>Carex meinshauseniana</i> V.I.Krecz.	–				
<i>Carex melanostachya</i> Willd.	–				

<i>Carex michelii</i> Host	–				
<i>Carex microglochin</i> Wahlenb.	–				
<i>Carex micropodioides</i> V.I.Krecz.	–		✓		
<i>Carex mingrelica</i> Kük.	–		✓		
<i>Carex muricata</i> L.	–				
<i>Carex oreophila</i> C.A.Mey.	–				
<i>Carex pallescens</i> L.	–				
<i>Carex pendula</i> Huds.	ელუსამელა				
<i>Carex polyphylla</i> Kar. & Kir.	–				
<i>Carex remota</i> L.	–				LC
<i>Carex silvatica</i> Huds.	–				
<i>Carex strigosa</i> Huds.	–				
<i>Carex tristis</i> M.Bieb.	–				
<i>Carex vesicaria</i> L.	–				
<i>Carlina vulgaris</i> L.	ნარისჯაგა				
<i>Carpesium abrotanoides</i> L.	ოზოპინტრე				
<i>Carpesium cernuum</i> L.	–				
<i>Carpinus caucasica</i> Grossh.	კავკასიური რცხილა				
<i>Carpinus orientalis</i> Mill.	ჯაგრცხილა				
<i>Carum carvi</i> L.	კვლიავი				
<i>Carum caasicum</i> (M.Bieb) Boiss.	–				
<i>Castanea sativa</i> Mill.	ჩვეულებრივი წაბლი			VU	
<i>Catabrosella variegata</i> (Boiss.) Tzvelev	–				
<i>Celtis caucasica</i> Willd.	კავკასიური აკაკი				
<i>Centaurea abbreviata</i> (K.Koch) Hand.-Marr.	–				
<i>Centaurea bella</i> Trautv.	–		✓		

<i>Centaurea cheiranthifolia</i> Willd.	–				
<i>Centaurea fischeri</i> Schltdl. in Willd.	–		✓		
<i>Centaurea iberica</i> Spreng.	ნარცეცხლა				
<i>Centaurea salicifolia</i> Willd.	წითელი ღიღილი				
<i>Centaureum erythraea</i> Rafn	–				LC
<i>Cephalanthera damasonium</i> (Mill.) Druce	–				
<i>Cephalanthera longifolia</i> (L.) Fritsch	–				
<i>Cephalanthera rubra</i> (L.) Rich.	–				
<i>Cephalaria gigantea</i> (Ledeb.) Bobrov	სკიპალო		✓		
<i>Cerastium cerastoides</i> (L.) Britton	–				
<i>Cerastium glomeratum</i> Thuill.	–				
<i>Cerastium hemschianicum</i> Schischk.	–		✓		
<i>Cerastium holosteoides</i> Fr.	–				
<i>Cerastium multiflorum</i> C.A.Mey.	–		✓		
<i>Cerastium polymorphum</i> Rupr.	–		✓		
<i>Cerastium purpurascens</i> Adams	–				
<i>Cerastium salatavicum</i> Rupr.	–		✓		
<i>Cerasus silvestris</i> Garsault	ბალამწარა				
<i>Ceterach officinarum</i> Willd.	–				
<i>Chaerophyllum angelicifolium</i> M.Bieb.	–				
<i>Chaerophyllum aureum</i> L.	ყინტორა				
<i>Chaerophyllum bulbosum</i> L.	ღიმი				

<i>Chaerophyllum caucasicum</i> (Hoffm.) Schischk.	ლიმი				
<i>Chaerophyllum roseum</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Chamaesciadium acaule</i> (M.Bieb.) Boiss.	ცხვრის კვლიავი				
<i>Chamerion angustifolium</i> (L.) Holub	თხაწართხალა				
<i>Chamerion dodonaei</i> (Vill.) Holub	–				
<i>Chelidonium majus</i> L.	ქრისტესისხლა				
<i>Chenopodium album</i> L.	ნაცარქათამა				
<i>Chenopodium botrys</i> L.	–				
<i>Chenopodium polyspermum</i> L.	–				
<i>Cicerbita deltoidea</i> (M.Bieb.) Beauverd	–		✓		
<i>Cicerbita macrophylla</i> (Willd.) Wallr.	–		✓		
<i>Cicerbita petiolata</i> (K.Koch) Gagnidze	–		✓		
<i>Cicerbita pontica</i> (Boiss.) Grossh.	დათვიმხალა				
<i>Cicerbita prenanthoides</i> (M.Bieb.) Beauverd	–		✓		
<i>Cicerbita racemosa</i> (Willd.) Beauverd	–		✓		
<i>Cichorium intybus</i> L.	ვარდკაჭაჭა				
<i>Circaea lutetiana</i> L.	თეთრძირა				
<i>Cirsium brevipapposum</i> Tscherneva	–				
<i>Cirsium ciliatum</i> (Murray) Moench	–		✓		
<i>Cirsium incanum</i> (S.G.Gmel.) Fisch.	თეთრი წარი				
<i>Cirsium ketzkhovelii</i> Charadze	კეცხოველის წარი		✓		

<i>Cirsium obvallatum</i> (M.Bieb.) Fisch.	–		✓		
<i>Cirsium osseticum</i> (Adams) Petr.	–				
<i>Cirsium rhizocephalum</i> C.A.Mey.	–				
<i>Cirsium simplex</i> C.A.Mey.	–		✓		
<i>Cirsium tomentosum</i> C.A.Mey.	–				
<i>Clematis vitalba</i> L.	კატბარდა				
<i>Clinopodium umbrosum</i> (M. Bieb.) K. Koch	–				
<i>Clinopodium vulgare</i> L.	მოპიტნაო				
<i>Coeloglossum viride</i> (L.) Hartm.	–				
<i>Colchicum speciosum</i> Steven	უცუნა				
<i>Colpodium versicolor</i> (Steven) Schmalh.	–				
<i>Convolvulus cantabrica</i> L.	–				
<i>Cornus mas</i> L.	შინდი				
<i>Coronaria coriacea</i> Gorschk.	–				
<i>Coronilla varia</i> L.	ყვავისფრჩხილა				
<i>Corydalis alpestris</i> C.A.Mey.	ალპური ბუჩქისძირა		✓		
<i>Corydalis angustifolia</i> (M.Bieb.) DC.	ფართოფოთოლა ბუჩქისძირა				
<i>Corydalis caucasica</i> DC.	კავკასიური ბუჩქისძირა				
<i>Corydalis conorhiza</i> Ledeb.	–		✓		
<i>Corydalis marschalliana</i> (Willd.) Pers.	მარშალის ბუჩქისძირა				
<i>Corylus avellana</i> L.	ჩვეულებრივი თხილი				LC
<i>Corylus iberica</i> Wittm. ex Kem.-Nath.	დათვისთხილა		✓		
		✓	✓		

<i>Corylus kachetica</i> Kem.-Nath.	კახური თხილი				
<i>Cotinus coggygia</i> Scop.	თრიმლი				
<i>Cotoneaster integerrimus</i> Medik.	–				
<i>Crataegus curvisepala</i> Lindm.	–				
<i>Crataegus microphylla</i> K.Koch	წვრილფოთოლა კუნელი				
<i>Crataegus pentagyna</i> Willd.	შავი კუნელი				
<i>Crepis sonchifolia</i> (M.Bieb.) C.A.Mey.	კიჭკიჭა		✓		
<i>Crocus speciosus</i> M.Bieb.	სოსანი ზაფრანა				
<i>Cryptogramma crispa</i> (L.) Hook.	–				
<i>Cucubalus baccifer</i> L.	ფშნის ენდრო				
<i>Cuscuta epithymum</i> (L.) L.	სამყურას აბრეშუმა				
<i>Cuscuta europaea</i> L.	ევროპული აბრეშუმა				
<i>Cyclamen vernum</i> Sweet	ქართული ყოჩივარდა				
<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	კომში და ბია				
<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.	გლერტა				
<i>Cynoglossum creticum</i> Mill.	ძაღლის ენა				
<i>Cynoglossum imeretinum</i> Kusn.	ოსერო	✓	✓		
<i>Cynoglossum officinale</i> L.	ძაღლის ენა				
<i>Cynosurus echinatus</i> L.	თავექოჩორა				
<i>Cyperus longus</i> L.	თავენასკვა-ჩალა				LC
<i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh.	–				
<i>Cystopteris regia</i> (L.) Desv.	–				
<i>Dactylis glomerata</i> L.	სათითურა				
<i>Dactylorhiza euxina</i> (Nevski) Czerep.	–		✓		
<i>Dactylorhiza flavescens</i> (K.Koch) Holub	–				

<i>Dactylorhiza majalis</i> (Rchb.) P. F. Hunt & Summerh.	–				
<i>Dactylorhiza triphylla</i> (H. Sund.) Czerep.	–		✓		
<i>Daphne glomerata</i> Lam.	წიბა				
<i>Daphne mezereum</i> L.	მაჯაღვერი				
<i>Datisca cannabina</i> L.	დათვის კანაფი				
<i>Datura stramonium</i> L.	ლემა				
<i>Daucus carota</i> L.	ფერისცვალა				
<i>Delphinium fedorovii</i> Dimitrova	ფიოდოროვის დეზურა		✓		
<i>Delphinium schmalhauseni</i> Albov	შმალჰაუზენის დეზურა		✓		
<i>Delphinium speciosum</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Dentaria bulbifera</i> L.	ბოლქვიანი ტყისბოლოკა				
<i>Dentaria quinquefolia</i> M.Bieb.	ხუთფოთოლა ტყისბოლოკა				
<i>Deschampsia caespitosa</i> (L.) P.Beauv.	მახრჩობელა				
<i>Dianthus armeria</i> L.	–				
<i>Dianthus caucaseus</i> Sims	კავკასიური მიხაკი		✓		
<i>Dianthus cretaceus</i> Adams	კრეტული მიხაკი				
<i>Dichrocephala integrifolia</i> (L.f.) Kuntze	მეჭექა				
<i>Dictamnus caucasicus</i> (Fisch. & C. A. Mey.) Grossh.	იფნურა		✓		
<i>Digitalis ferruginea</i> L.	ფუტკარა				
<i>Digitalis nervosa</i> Benth.	–				
<i>Digitaria sanguinalis</i> (L.) Scop.	მწყერფეხა				
<i>Diospyros lotus</i> L.	ჩვეულებრივი ხურმა				LC
<i>Dipsacus laciniatus</i> L.	გოქმო				

<i>Dipsacus pilosus</i> L.	–				
<i>Dolichorrhiza caucasica</i> (M.Bieb.) Galuschko	–		✓		
<i>Doronicum macrophyllum</i> Fisch.	გვირილა		✓		
<i>Dorycnium graecum</i> (L.) Ser.	–				
<i>Dorycnium herbaceum</i> Vill.	ხუთყურა				
<i>Draba bryoides</i> DC.	ხავსისებრი ქედუნა		✓		
<i>Draba hispida</i> Willd.	–		✓		
<i>Draba incompta</i> Steven	–		✓		
<i>Draba nemorosa</i> L.	–				
<i>Draba siliquosa</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Draba supranivalis</i> Rupr.	–		✓		
<i>Dryopteris austriaca</i> (Jacq.) Woyn. ex Schinz & Thell.	ჩადუნა				
<i>Dryopteris carthusiana</i> (Vill.) H.P.Fuchs	–				
<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott	მთის ჩადუნა				
<i>Dryopteris oreades</i> Fomin	–				
<i>Dryopteris pseudomas</i> (Woll.) Holub & Pouzar	–				
<i>Echinochloa crus-galli</i> (L.) P.Beauv.	ბურწხა				
<i>Echium maculatum</i> L.	ლაქებიანი ძირწითელა				
<i>Eleusine indica</i> (L.) Gaertn.	დაგუსა				LC
<i>Eleutherospermum cicutarium</i> (M.Bieb.) Boiss.	–				
<i>Elymus caninus</i> (L.) L.	ელიმუსი				

<i>Elymus caninus</i> (L.) L.	ელიმუსი				
<i>Elymus caucasicus</i> (K. Koch) Tzvelev	კავკასიური ელიმუსი				
<i>Empetrum androgynum</i> V. Vassil.	კეწერა				
<i>Epilobium anagallidifolium</i> Lam.	საპონელასფოთოლა წყალნაწეენი				
<i>Epilobium gemmascens</i> C.A.Mey.	–				
<i>Epilobium hirsutum</i> L.	–				LC
<i>Epilobium montanum</i> L.	მთის წყალნაწეენი				
<i>Epilobium parviflorum</i> Schreb.	წვრილფოთოლა წყალნაწეენი				
<i>Epilobium prionophyllum</i> Hausskn.	–				
<i>Epipactis helleborine</i> (L.) Crantz	–				
<i>Epipactis palustris</i> (L.) Crantz	–				
<i>Epipogium aphyllum</i> Sw.	–				
<i>Epipogon epipogium</i> (L.) Karst.	–				
<i>Equisetum palustre</i> L.	შვიტა				
<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.	–				
<i>Erigeron alpinus</i> L.	–				
<i>Erigeron annuus</i> (L.) Pers.	–				
<i>Erigeron canadensis</i> L.	ცხენისკუდა				
<i>Erigeron caucasicus</i> Steven	–				
<i>Erigeron orientalis</i> Boiss.	–				
<i>Erigeron uniflorus</i> L.	–				
<i>Erigeron venustus</i> Botsch.	–				
<i>Eriophorum vaginatum</i> L.	ხალთიანი წელის ბამბა				
<i>Erodium ciconium</i> (L.) L'Her.	–				
<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Her.	სავარცხელა				
<i>Erysimum aureum</i> M.Bieb.	–				
<i>Erysimum cuspidatum</i> (M.Bieb.) DC.	–				
<i>Euonymus europaeus</i> L.	კოდობანა				
<i>Euonymus latifolius</i> (L.) Mill.	ტაბლაყურა				LC

<i>Euonymus verrucosus</i> Scop.	მეჭექიანი ჭანჭყატა				
<i>Eupatorium cannabinum</i> L.	ვარდკანაფა				
<i>Euphorbia condylocarpa</i> M.Bieb.	რძიანა				
<i>Euphorbia glaberrima</i> K.Koch	–		✓		
<i>Euphorbia helioscopia</i> L.	–				
<i>Euphorbia macroceras</i> Fisch. & C.A.Mey.	–		✓		
<i>Euphorbia maculata</i> L.	–				
<i>Euphorbia nutans</i> Lag.	–				
<i>Euphorbia squamosa</i> Willd.	–				
<i>Euphrasia caucasica</i> Juz.	კავკასიური კორდისკბილა		✓		
<i>Euphrasia hirtella</i> Reut.	–				
<i>Euphrasia pectinata</i> Ten.	–				
<i>Euphrasia petiolaris</i> Wettst.	–		✓		
<i>Fagus orientalis</i> Lipsky	აღმოსავლური წიფელი				
<i>Falcaria vulgaris</i> Bernh.	კოფრჩხილა				
<i>Festuca arundinacea</i> Schreb.	წივანა				
<i>Festuca drymeja</i> Mert. & W.D.J.Koch	–				
<i>Festuca gigantea</i> (L.) Vill.	წბილა				
<i>Festuca ovina</i> L.	ცხვრის წივანა				
<i>Festuca pratensis</i> Huds.	მდელოს წივანა				
<i>Festuca rubra</i> L.	წითელი წივანა				
<i>Festuca rupicola</i> Heuff.	–				
<i>Festuca supina</i> Schur	–				
<i>Festuca woronowii</i> Hack.	ვორონოვის წივანა		✓		

<i>Ficaria calthifolia</i> Rchb.	ჩაწყობილა ბაია				
<i>Ficus carica</i> L.	ლელვი				LC
<i>Filipendula vulgaris</i> Moench	ქაფურა				
<i>Fragaria vesca</i> L.	მარწყვი				
<i>Fragaria viridis</i> Duchesne	მწვანე მარწყვი				
<i>Frangula alnus</i> Mill.	ხეჭრელი				
<i>Fraxinus excelsior</i> L.	იფანი				
<i>Fritillaria latifolia</i> Willd.	ფართოფოთოლა ღვინა		✓		
<i>Fritillaria lutea</i> Mill.	ყვითელი ღვინა		✓		
<i>Froriepiea subpinata</i> (Ledeb.) Baill.	–				
<i>Fumaria schleicheri</i> Soy.-Will.	შავთარა				
<i>Gadellia lactiflora</i> (M.Bieb.) Schulkina	–		✓		
<i>Gagea alexeenkoana</i> Misch.	ალექსენკოს ჩიტისთავა				
<i>Gagea anisanthos</i> K.Koch	–				
<i>Gagea commutata</i> K.Koch	–		✓		
<i>Gagea glacialis</i> K.Koch	–				
<i>Gagea lutea</i> (L.) Ker Gawl.	ყვითელი ჩიტისთავა				
<i>Galanthus caucasicus</i> (Baker) Grossh.	კავკასიური თეთრყვავილა		✓		
<i>Galanthus ketzkhovelii</i> Kem.-Nath.	კეცხოველის თეთრყვავილა	✓	✓		
<i>Galanthus lagodechianus</i> Kem.-Nath.	ლაგოდეხური თეთრყვავილა		✓		
<i>Galatella dracunculoides</i> (Lam.) Nees	შემოდგომის წინწყალა				

<i>Galega orientalis</i> Lam.	ხზოშუბლა				
<i>Galinsoga parviflora</i> Cav.	–				
<i>Galium articulatum</i> Lam.	ენდრონიკა				
<i>Galium aureum</i> Vis.	–				
<i>Galium cruciata</i> (L.) Scop.	–				
<i>Galium erectum</i> Huds.	–				
<i>Galium mollugo</i> L.	–				
<i>Galium rotundifolium</i> L.	–				
<i>Galium verum</i> L.	მინდვრისნემსა				
<i>Gentiana angulosa</i> M.Bieb.	ნაღველა		✓		
<i>Gentiana blepharophora</i> Bordz.	–				
<i>Gentiana caucasica</i> M.Bieb.	კავკასიური ნაღველა		✓		
<i>Gentiana cruciata</i> L.	–				
<i>Gentiana djimilensis</i> K.Koch	–				
<i>Gentiana gelida</i> M.Bieb.	–				
<i>Gentiana lagodechiana</i> (Kusn.) Grossh.	ლაგოდეხური ნაღველა		✓		
<i>Gentiana schistocalyx</i> (K.Koch) K.Koch	–				
<i>Gentiana septemfida</i> Pall.	–				
<i>Geranium columbinum</i> L.	ქათმისკუჭა				
<i>Geranium dissectum</i> L.	–				
<i>Geranium divaricatum</i> Ehrh.	–				
<i>Geranium gymnocaulon</i> DC.	–		✓		
<i>Geranium ibericum</i> Cav.	ქართული ნემსიწვერა		✓		
<i>Geranium lucidum</i> L.	–				

<i>Geranium lucidum</i> L.	–				
<i>Geranium molle</i> L.	ქათმისკუჭა				
<i>Geranium platypetalum</i> Fisch. & C.A.Mey.	–		✓		
<i>Geranium pusillum</i> L.	ქათმისკუჭა				
<i>Geranium pyrenaicum</i> Burm.f.	–				
<i>Geranium robertianum</i> L.	უჟმურა				
<i>Geranium rotundifolium</i> L.	–				
<i>Geranium sylvaticum</i> L.	ტყის ნემსიწვერა				
<i>Geum urbanum</i> L.	ნიგვზისძირა				
<i>Gladiolus italicus</i> Mill.	ხმალა				LC
<i>Glechoma hederacea</i> L.	ოშოშა				
<i>Gleditsia triacanthos</i> L.	გლედია				
<i>Glyceria plicata</i> (Fr.) Fr.	წყლის მანანა				
<i>Gnaphalium caucasicum</i> Sommier & Levier	კავკასიური ბერულა		✓		
<i>Gnaphalium silvaticum</i> L.	ტყის ბერულა				
<i>Gnaphalium supinum</i> L.	–				
<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R.Br.	–				
<i>Gymnocarpium dryopteris</i> (L.) Newman	–				
<i>Gymnospermium smirnovii</i> (Trautv.) Takht.	მრგვალი წამალი	✓	✓		
<i>Gypsophila elegans</i> M.Bieb.	წინწკალა				
<i>Gypsophila tenuifolia</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Hedera helix</i> L.	ჩვეულებრივი სურო				
<i>Hedera pastuchovii</i> Woronow	პასტუხოვის სურო				
<i>Helichrysum plinthocalyx</i> (K.Koch) Sosn.	ნეგო				
<i>Helictotrichon hookeri</i> (Scribn.) Henrard	–				

<i>Helictotrichon pubescens</i> (Huds.) Pilg.	–				
<i>Heracleum asperum</i> (Hoffm.) M.Bieb.	შუკყა		✓		
<i>Heracleum roseum</i> Steven	ვარდისფერი დიგი		✓		
<i>Heracleum sosnowskyi</i> Manden.	ხევსურის დიგი		✓		
<i>Herminium monorchis</i> (L.) R.Br.	–				
<i>Herniaria caucasica</i> Rupr.	კავკასიური ქაფუნა				
<i>Hesperis matronalis</i> L.	ღამის ია				
<i>Hesperis voronovii</i> N. Busch	ვორონოვის ღამის ია				
<i>Hieracium bauhinii</i> Besser	ხარწყა				
<i>Hieracium erythrocarpoides</i> (Litv. & Zahn) Üksip	–		✓		
<i>Hieracium hypeuryum</i> Peter	–				
<i>Hieracium macrolepis</i> Boiss.	–		✓		
<i>Hieracium pilosella</i> L.	–				
<i>Hieracium prenanthoides</i> Vill.	–				
<i>Hieracium umbellatum</i> L.	–				
<i>Hieracium vulgatum</i> Fr.	–				
<i>Hippophaë rhamnoides</i> L.	ქაგვი				
<i>Holcus lanatus</i> L.	თავთეთრა				
<i>Hordelymus europaeus</i> (L.) Harz	–				
<i>Hordeum leporinum</i> Link	თაგვიყანა				
<i>Hordeum violaceum</i> Boiss. & Hohen.	–				
<i>Humulus lupulus</i> L.	სვია				
<i>Huperzia selago</i> (L.) Bernh. ex Schrank & Mart.	–				

<i>Hyoscyamus niger</i> L.	ლენცოფა				
<i>Hypericum androsaemum</i> L.	კორობელა				
<i>Hypericum hirsutum</i> L.	კრაზანა				
<i>Hypericum perforatum</i> L.	კრაზანა				
<i>Hypericum polygonifolium</i> Rupr.	კრაზანა				
<i>Hypericum ptamicifolium</i> Spach	კრაზანა				
<i>Hypericum tetrapterum</i> Fr.	კრაზანა				
<i>Hypericum xylosteifolium</i> (Spach) N. Robson	კრაზანა		✓		
<i>Impatiens noli-tangere</i> L.	უკადრისა				
<i>Inula aspera</i> Poir.	მზიურა				
<i>Inula britannica</i> L.	მზიურა				
<i>Inula conyza</i> (Griess.) DC.	მზიურა				
<i>Inula grandiflora</i> Willd.	მზიურა		✓		
<i>Inula helenium</i> L.	კულმუხო				
<i>Inula orientalis</i> Lam.	ადმოსავლური მზიურა				
<i>Jasminum fruticans</i> L.	ჟასმინი				
<i>Juglans regia</i> L.	ჩვეულებრივი კაკლის ხე			VU	NT
<i>Juncus articulatus</i> L.	ჭილი				LC
<i>Juncus bufonius</i> L.	–				LC
<i>Juncus effusus</i> L.	–				LC
<i>Juncus inflexus</i> L.	–				LC
<i>Juniperus hemisphaerica</i> C.Presl	ღვია				
<i>Juniperus oblonga</i> M.Bieb.	–				
<i>Juniperus sabina</i> L.	კაზაკური ღვია				LC
<i>Jurinea blanda</i> (M.Bieb.) C.A.Mey.	–		✓		
			✓		

<i>Kemulariella rosea</i> (Steven) Tamamsch. ex	ვარდისფერი კემულარიელა				
<i>Kickxia caucasica</i> (Muss.-Puschk. ex Spreng.) Kuprian.	ბარდღანა				
<i>Knautia montana</i> (M.Bieb.) DC.	–				
<i>Kobresia humilis</i> (Trautv.) Serg.	–				
<i>Kobresia schoenoides</i> (C. A. Mey.) Steud.	–				
<i>Koeleria caucasica</i> (Domin) B. Fedtsch.	–				
<i>Kohlrauschia prolifera</i> (L.) Kunth	–				
<i>Lactuca saligna</i> L.	სალათა				
<i>Lactuca serriola</i> L.	ღორის ქადა				
<i>Lamium album</i> L.	ჯინჭრის დედა				
<i>Lamium maculatum</i> (L.) L.	წითელი ჯინჭრის დედა				
<i>Lamium tomentosum</i> Willd.	–				
<i>Lappula squarrosa</i> (Retz.) Dumort.	ჩიტის ბირკა				
<i>Lapsana communis</i> L.	–				
<i>Lapsana grandiflora</i> M.Bieb.	–				
<i>Laser trilobum</i> (L.) Borkh.	ტყიურა				
<i>Lathraea squamaria</i> L.	ჩაწყოზილა				
<i>Lathyrus aphaca</i> L.	ყანის მატკვარცანა				
<i>Lathyrus hirsutus</i> L.	–				LC
<i>Lathyrus pratensis</i> L.	მდელოს მატკვარცანა				
<i>Lathyrus roseus</i> Steven	არჯაკელი				
<i>Laurocerasus officinalis</i> M. Roem.	წყავი				
<i>Lavatera thuringiaca</i> L.	ქატმი				
<i>Leontodon crispus</i> Vill.	ლომისკბილა				
<i>Leontodon danubialis</i> Jacq.	–				
<i>Leontodon hispidus</i> L.	–				
<i>Leonurus quinquelobatus</i> Gilib.	–				
<i>Lepidium campestre</i> (L.) W.T.Aiton	წიწმატელა				

<i>Lepidium ruderales</i> L.	–				
<i>Lerchenfeldia flexuosa</i> (L.) Schur	–				
<i>Leucanthemum vulgare</i> (Vaill.) Lam.	მინდვრის გვირილა				
<i>Ligusticum alatum</i> (M.Bieb) Spreng.	მარიამა				
<i>Ligustrum vulgare</i> L.	კვიდო				
<i>Lilium monadelphum</i> M.Bieb.	შროშანი				
<i>Limodorum abortivum</i> (L.) Sw.	–				
<i>Linaria caucasigena</i> Kem.-Nath.	კავკასიური სელიჭა				
<i>Linaria kantschavelii</i> Kem.-Nath.	ყანჩაველის სელიჭა				
<i>Linaria vulgaris</i> Mill.	ჩვეულებრივი სელიჭა				
<i>Linum austriacum</i> L.	სელი				
<i>Linum hypericifolium</i> Salisb.	–				
<i>Linum nervosum</i> Waldst. & Kit.	–				
<i>Listera ovata</i> (L.) R.Br.	–				
<i>Lolium perenne</i> L.	ინგლისური კოინდარი				
<i>Lolium rigidum</i> Gaudin	ნამკალა				
<i>Lonicera caprifolium</i> L.	ჯიქა				
<i>Lonicera caucasica</i> Pall.	წერწა				
<i>Lotus caasicus</i> Kuprian.	კავკასიური კურდღლისფრჩხილა		✓		
<i>Lotus corniculatus</i> L.	–				
<i>Luzula forsteri</i> (Sm.) DC.	ისლურა				
<i>Luzula multiflora</i> (Ehrh.) Lej.	მრავალყვავილა ისლურა				
<i>Luzula pseudosudetica</i> V.I. Krecz.	–				
<i>Luzula spicata</i> (L.) DC.	–				
<i>Lycopsis orientalis</i> L.	შავჩოხა				
<i>Lysimachia verticillaris</i> Spreng.	ხახვთესლა				
<i>Lythrum salicaria</i> L.	ცოცხმაგარა				

<i>Malus orientalis</i> Uglitzk.	მაჟალო				
<i>Malva neglecta</i> Wallr.	ბალბა				
<i>Malva sylvestris</i> L.	ბალბა				
<i>Matteuccia struthiopteris</i> (L.) Tod.	–				
<i>Medicago arabica</i> (L.) Huds.	არაბული იონჯა				
<i>Medicago denticulata</i> Willd.	–				
<i>Medicago lupulina</i> L.	სვიისებრი იონჯა				
<i>Medicago minima</i> (L.) Bartal.	ბირკიანი იონჯა				
<i>Medicago orbicularis</i> (L.) Bartal.	მრგვალი იონჯა				
<i>Melampyrum caucasicum</i> Bunge	კაკკასიური სანთელა		✓		
<i>Melandrium boissieri</i> Schischk.	სასტვენა				
<i>Melandrium noctiflorum</i> (L.) Fr.	–				
<i>Melica picta</i> K.Koch	–				
<i>Melica uniflora</i> Retz.	–				
<i>Melilotus officinalis</i> (L.) Lam.	ყვითელი ძიძო				
<i>Melissa officinalis</i> L.	ბარამბო				
<i>Mentha longifolia</i> (L.) L.	ტყის პიტნა				
<i>Mentha pulegium</i> L.	ომბალო				
<i>Merendera trigyna</i> (Steven ex Adams) Stapf	ენძელა				
<i>Mespilus germanica</i> L.	ზღმარტლი				
<i>Microstegium vimineum</i> (Trin.) A. Camus	–				
<i>Milium effusum</i> L.	–				
<i>Milium schmidtianum</i> K.Koch	–		✓		
<i>Minuartia aizoides</i> (Boiss.) Bornm.	–				
<i>Minuartia circassica</i> (Albov) Woronow	–		✓		

<i>Minuartia inamoena</i> (C.A. Mey.) Woronow ex Grossh.	–		✓		
<i>Minuartia oreina</i> (Matff.) Schischk.	–				
<i>Minuartia verna</i> (L.) Hiern.	–				
<i>Minuartia woronowii</i> Schischk.	–		✓		
<i>Moehringia trinervia</i> (L.) Clairv.	წიფლისძირა				
<i>Morus alba</i> L.	თუთა				
<i>Murbeckiella huetii</i> (Boiss.) Rothm.	–		✓		
<i>Muscari racemosum</i> (L.) Mill.	მტევანა ყაზახა				
<i>Muscari szovitsianum</i> Baker	შოვიცის ყაზახა				
<i>Mycelis muralis</i> (L.) Dumort.	–				
<i>Myosotis alpestris</i> F.W.Schmidt	ალპური კესანე				
<i>Myosotis amoena</i> (Rupr.) Boiss.	–		✓		
<i>Myosotis arvensis</i> (L.) Hill	–				
<i>Myosotis caespitosa</i> Schultz	–				
<i>Myosotis propinqua</i> (Turcz.) A.DC.	–				
<i>Myosotis ramosissima</i> Rochel	–				
<i>Myosotis silvatica</i> Hoffm.	ტყის კესანე				
<i>Myosotis sparsiflora</i> Pohl	–				
<i>Myosoton aquaticum</i> (L.) Moench	–				
<i>Nardus stricta</i> L.	ძიგვა				
<i>Nasturtium officinale</i> (L.) R.Br.	წყლის წიწმატი				
<i>Neottia nidus-avis</i> (L.) Rich.	ჩიტბუდა				
<i>Nepeta cataria</i> L.	ლიმონის კატაპიტნა				
<i>Nepeta grandiflora</i> M.Bieb.	დიდყვავილა კატაპიტნა				
<i>Notholaena marantae</i> (L.) Desv.	–				
<i>Odontites vulgaris</i> Moench	–				

<i>Omphalodes rupestris</i> Boiss.	–		✓		
<i>Ophioglossum lusitanicum</i> L.	ლუზიტანური გველის ენა				LC
<i>Ophioglossum vulgatum</i> L.	გველის ენა				
<i>Ophrys oestrifera</i> M.Bieb.	ფუტკრის-დედა				
<i>Oplismenus undulatifolius</i> (Ard.) P. Beauv.	მჭადა				
<i>Orchis coriophora</i> L.	ჯადვარი				
<i>Orchis mascula</i> (L.) L.	–				
<i>Oreopteris limbosperma</i> (All.) Holub	–				
<i>Origanum vulgare</i> L.	თაევზავა				
<i>Ornithogalum magnum</i> Krasch. & Schischk.	დიდი ძაღლნიორა		✓		
<i>Ornithogalum schmalhauseni</i> Albov	შმალჰაუზენის ძაღლნიორა		✓		
<i>Ornithogalum woronowii</i> Krasch.	იმერული ძაღლნიორა				
<i>Orobancha caryophyllacea</i> Sm.	მიხაკისფოთოლა კელაპტარა				
<i>Orobancha ramosa</i> L.	თამბაქოს კელაპტარა				
<i>Orobis aureus</i> Steven	ოქროსფერი ტყის ცერცველა				
<i>Orobis cyaneus</i> Steven	ლურჯი ტყის ცერცველა				
<i>Orobis hirsutus</i> L.	–				
<i>Oxalis acetosella</i> L.	მჟაველა				
<i>Oxalis corniculata</i> L.	მჟაველა				
<i>Oxyria elatior</i> R.Br. ex Meissn.	–				
<i>Oxytropis cyanea</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Pachyphragma macrophyllum</i> (Hoffm.) N.Busch	ხახია		✓		
<i>Padus avium</i> Mill.	შოთხვი				

<i>Paeonia caucasica</i> (Schipcz.) Schipcz.	კავკასიური იორდასალამი		✓		
<i>Paeonia lagodechiana</i> Kem.-Nath.	ლაგოდეხური იორდასალამი	✓	✓		
<i>Paeonia mlokosewitschii</i> Lomakin	მლოკოსევიჩის იორდასალამი		✓		
<i>Paliurus spina-christi</i> Mill.	ძეძვი				
<i>Papaver commutatum</i> Fisch. & C.A.Mey.	ყაყაჩო				
<i>Papaver orientale</i> L.	აღმოსავლური ყაყაჩო		✓		
<i>Parentucella latifolia</i> (L.) Caruel	–				
<i>Parietaria judaica</i> L.	კედლისპირა				
<i>Parietaria officinalis</i> L.	სამკურნალო კედლისპირა				
<i>Parietaria serbica</i> Pančič	სერბული კედლისპირა				
<i>Paris incompleta</i> M.Bieb.	ხარისთვალა		✓		
<i>Paspalum dilatatum</i> Poir.	ლაკარტია				
<i>Paspalum paspalodes</i> (Michx.) Scribn.	ლაკარტია				
<i>Pastinaca armena</i> Fisch. & C.A.Mey.	სომხური ძირთეთრა		✓		
<i>Paulownia tomentosa</i> (Thunb.) Siebold & Zucc.	ხეზურა				
<i>Pedicularis condensata</i> M.Bieb.	სატილია				
<i>Pedicularis crassirostris</i> Bunge	–		✓		
<i>Pedicularis sibthorpii</i> Boiss.	–				
<i>Pedicularis wilhelmsiana</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Perilla nankinensis</i> (Lour.) Decne.	წითელი ჯინჯარი				
<i>Periploca graeca</i> L.	ღვედკევი				

<i>Petasites albus</i> (L.) Gaertn.	თეთრი ბუერა				
<i>Petrorhagia saxifraga</i> (L.) Link	–				
<i>Peucedanum caucasicum</i> (M.Bieb.) K.Koch	კავკასიური ტყის კამა		✓		
<i>Phegoteris connectilis</i> (Michx.) Watt	–				
<i>Philadelphus caucasicus</i> Koehne	უცვეთელა		✓		
<i>Phleum alpinum</i> L.	ალპური ტიმოთელა				LC
<i>Phleum montanum</i> K.Koch	მთის ტიმოთელა				LC
<i>Phleum paniculatum</i> Huds.	–				
<i>Phleum phleoides</i> (L.) H.Karst.	–				
<i>Phleum pratense</i> L.	ტიმოთელა				
<i>Phragmites australis</i> (Cav.) Steud.	სამხრეთული ლელი				LC
<i>Phyllitis scolopendrium</i> (L.) Newman	ირმის ენა				
<i>Physalis alkekengi</i> L.	ონტკოფა				
<i>Physospermum cornubiense</i> (L.) DC.	–				
<i>Phytolacca americana</i> L.	ჭიაფერა				
<i>Picris hieracioides</i> L.	–				
<i>Picris strigosa</i> M.Bieb.	–				
<i>Pimpinella affinis</i> Ledeb.	–				
<i>Pimpinella rhodantha</i> Boiss.	წითელყვავილა ანისული				
<i>Pimpinella saxifraga</i> L.	გვერდელა				
<i>Pimpinella tripartita</i> Kalen.	–				
<i>Pinus sosnowskyi</i> Nakai	კავკასიური ფიჭვი				
<i>Piptatherum virescens</i> (Trin.) Boiss.	–				
<i>Plantago altissima</i> L.	უმაღლესი მრავალძარღვა				
<i>Plantago caucasica</i> Papava	კავკასიური მრავალძარღვა				
<i>Plantago lanceolata</i> L.	ლანცეტა მრავალძარღვა				

<i>Plantago major</i> L.	მრავალმარღვა				
<i>Plantago saxatilis</i> M.Bieb.	კლდის მრავალმარღვა				
<i>Platanthera chlorantha</i> (Custer) Rchb.	ორფოთოლა				
<i>Poa alpina</i> L.	ალპური თივაქასრა				
<i>Poa annua</i> L.	ერთწლოვანი თივაქასრა				LC
<i>Poa bulbosa</i> L.	ბოლქვიანი თივაქასრა				
<i>Poa caucasica</i> Trin.	კავკასიური თივაქასრა		✓		
<i>Poa longifolia</i> Trin.	გრძელფოთოლა თივაქასრა				
<i>Poa nemoralis</i> L.	ტყის თივაქასრა				
<i>Poa pratensis</i> L.	მდელოს თივაქასრა				
<i>Poa trivialis</i> L.	ჩვეულებრივი თივაქასრა				
<i>Polygala alpicola</i> Rupr.	ალპური წიწინაური		✓		
<i>Polygala amoenissima</i> Tamamsch.	–		✓		
<i>Polygala transcaucasica</i> Tamamsch.	ამიერკავკასიური წიწინაური		✓		
<i>Polygonatum glaberrimum</i> K.Koch	სვინტრი		✓		
<i>Polygonatum polyanthemum</i> (M.Bieb.) A.Dietr.	სვინტრი				
<i>Polygonatum verticillatum</i> (L.) All.	მთის სვინტრი				
<i>Polygonum alpinum</i> All.	წართხალი				
<i>Polygonum aviculare</i> L.	ჩვეულებრივი მათიტელა				
<i>Polygonum convolvulus</i> L.	ყანის ჭლექი				
<i>Polygonum dumetorum</i> L.	ღობისძირა				
<i>Polygonum hydropiper</i> L.	წალიკა				
<i>Polygonum monspeliense</i> Pers.	–				
			✓		

<i>Polygonum panjutinii</i> Charkev.	პანიუტინის მატიტელა				
<i>Polypodium australe</i> Fée	სამხრეთული კილამურა				
<i>Polypodium vulgare</i> L.	კილამურა				
<i>Polypogon semiverticillatus</i> (Forssk.) Hyl.	–				
<i>Polystichum aculeatum</i> (L.) Roth	–				
<i>Polystichum braunii</i> (Spenn.) Fée	–				
<i>Polystichum lonchitis</i> (L.) Roth	–				
<i>Polystichum setiferum</i> (Forssk.) Woyen.	–				
<i>Populus canescens</i> (Aiton) Sm.	–				
<i>Populus nigra</i> L.	ოფი				LC
<i>Populus tremula</i> L.	ვერხვი				
<i>Portulaca oleracea</i> L.	დანდური				
<i>Potentilla argentea</i> L.	–				
<i>Potentilla canescens</i> Besser	–				
<i>Potentilla caucasica</i> Juz.	კავკასიური მარწყვა-ბალახი		✓		
<i>Potentilla crantzii</i> (Crantz) Fritsch	კრანცის მარწყვა-ბალახი				
<i>Potentilla erecta</i> (L.) Räusch.	ოთხფურცელა მარწყვა-ბალახი				
<i>Potentilla gelida</i> C.A.Mey.	–				
<i>Potentilla micrantha</i> DC.	–				
<i>Potentilla recta</i> L.	–				
<i>Potentilla reptans</i> L.	მარწყვა-ბალახი				
<i>Potentilla ruprechtii</i> Boiss.	რუპრხტის მარწყვა-ბალახი		✓		
<i>Poterium polygamum</i> Waldst. & Kit.	ურაშა				
<i>Primula algida</i> Adams	ფურისულა				
<i>Primula juliae</i> Kusun.	იულის ფურისულა		✓		

<i>Primula macrocalyx</i> Bunge	დიდჯამა ფურისულა				
<i>Primula woronowii</i> Losinsk.	ვორონოვის ფურისულა		✓		
<i>Prunella laciniata</i> (L.) L.	–				
<i>Prunella vulgaris</i> L.	–				
<i>Prunus divaricata</i> Ledeb.	ტყემალი				
<i>Prunus spinosa</i> L.	კვრინჭხი				
<i>Psephellus dealbatus</i> (Willd.) K. Koch	–		✓		
<i>Pteridium tauricum</i> Grossh.	ეწრის გვიმრა				
<i>Pterocarya pterocarpa</i> (Michx.) Kunth ex Iljinsk.	ლაფანი			VU	Lower Risk/least concern ver 2.3
<i>Pulsatilla violacea</i> Rupr.	მედგარი		✓		
<i>Puschkinia scilloides</i> Adams	–				
<i>Pyracantha coccinea</i> (L.) M.Roem.	ჩიტავაშლა				
<i>Pyrethrum carneum</i> M.Bieb.	წითელი გვირილა		✓		
<i>Pyrethrum coccineum</i> (Willd.) Vorosch.	–				
<i>Pyrethrum leptophyllum</i> M.Bieb.	თხელფოთოლა გვირილა		✓		
<i>Pyrethrum macrophyllum</i> (Waldst. & Kit.) Willd.	სამტატი				
<i>Pyrethrum parthenifolium</i> Willd.	–				
<i>Pyrola minor</i> L.	მსხალიჭა				
<i>Pyrus caucasica</i> Fed.	პანტა				
<i>Quercus iberica</i> Steven ex M.Bieb.	ქართული მუხა				
<i>Quercus macranthera</i> Fisch. & C. A. Mey. ex Hohen.	მაღალმთის მუხა			VU	
<i>Quercus pedunculiflora</i> K.Koch	ყუნწიანი მუხა			VU	
<i>Ranunculus acutilobus</i> Ledeb.	–				

<i>Ranunculus acutilobus</i> Ledeb.	–				
<i>Ranunculus arvensis</i> L.	ყანის ბაია				
<i>Ranunculus buhsei</i> Boiss.	–				
<i>Ranunculus bulbosus</i> L.	ბოლქვიანი ბაია				
<i>Ranunculus caucasicus</i> M.Bieb.	კავკასიური ბაია		✓		
<i>Ranunculus elegans</i> K.Koch	–				
<i>Ranunculus illyricus</i> L.	ანდრია-პაპა				
<i>Ranunculus meyerianus</i> Rupr.	–				
<i>Ranunculus muricatus</i> L.	დუგუმი				
<i>Ranunculus oreophilus</i> M.Bieb.	–				
<i>Ranunculus osseticus</i> Ovcz.	–				
<i>Ranunculus repens</i> L.	ნიახურა				
<i>Ranunculus trachycarpus</i> Fisch. & C. A. Mey.	–				
<i>Ranunculus transcaucasicus</i> Kem.-Nath.	ამიერკავკასიური ბაია				
<i>Rhamnus cathartica</i> L.	ხეშავი				
<i>Rhamnus pallasii</i> Fisch. & C. A. Mey.	შავჯაგა				
<i>Rhinanthus minor</i> L.	პატარა ხრიალა				
<i>Rhinanthus subulatus</i> (Chabert) Soó	–				
<i>Rhinanthus vernalis</i> (N.W.Zinger) Schischk. & Serg.	გაზაფხულის ხრიალა				
<i>Rhododendron caucasicum</i> Pall.	დეკა		✓		
<i>Rhododendron luteum</i> Sweet	იელი				
<i>Rhus coriaria</i> L.	თუთუბო				VU / B2ab(iii)
<i>Rhynchocorys elephas</i> (L.) Griseb.	საყურე				
<i>Rhynchocorys stricta</i> (K.Koch) Albov	–		✓		
<i>Ribes biebersteinii</i> DC.	კლდის მოცხარი		✓		

<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	ეკლის ხე, ცრუაკაცია				LC
<i>Rorippa islandica</i> (Oeder ex Murray) Borbás	–				
<i>Rosa canina</i> L.	ასკილი				
<i>Rosa corymbifera</i> Borkh.	–				
<i>Rosa mollis</i> Sm.	–				
<i>Rosa pulverulenta</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Rosa teberdensis</i> Chrshan.	თებერდული ასკილი		✓		
<i>Rubus caesius</i> L.	ძაღლმაცვალა				
<i>Rubus candicans</i> Rchb.	–				
<i>Rubus canescens</i> DC.	–				
<i>Rubus charadzeae</i> Sanadze	ხარადის მაცვალი	✓	✓		
<i>Rubus dolichocarpus</i> Juz.	ძუძუმაცვალა		✓		
<i>Rubus georgicus</i> Focke	–		✓		
<i>Rubus idaeus</i> L.	ჟოლო				
<i>Rubus kacheticus</i> Sanadze	კახური მაცვალი	✓	✓		
<i>Rubus ketzkhovelii</i> Sanadze	კეცხოველის მაცვალი	✓	✓		
<i>Rubus kudagorensis</i> Sanadze	კუდაგორის მაცვალი	✓	✓		
<i>Rubus longipetiolatus</i> Sanadze	გრძელყუნწა მაცვალი	✓	✓		
<i>Rubus saxatilis</i> L.	ხახამა				
<i>Rumex acetosella</i> L.	–				
<i>Rumex alpestris</i> Jacq.	–				
<i>Rumex alpinus</i> L.	მთის ღოღო				
<i>Rumex conglomeratus</i> Murray	ღოღოშმაგა				
<i>Rumex crispus</i> L.	ჩვეულებრივი ღოღო				
<i>Rumex euxinus</i> Klok.	ეკესინური ღოღო				

<i>Rumex obtusifolius</i> L.	–				
<i>Sagina procumbens</i> L.	–				
<i>Sagina saginoides</i> (L.) Karst.	–				
<i>Salix alba</i> L.	წნორი				
<i>Salix caprea</i> L.	მდგნალი				
<i>Salix caucasica</i> Andersson	კავკასიური ტირიფი				
<i>Salix kazbekensis</i> A.K.Skvortsov	ყაზბეგური ტირიფი		✓		
<i>Salix pseudomedemii</i> E.Wolf	–				
<i>Salix triandra</i> L.	–				
<i>Salvia glutinosa</i> L.	შალამანდილი				
<i>Salvia verticillata</i> L.	დაჯირა				
<i>Sambucus ebulus</i> L.	ანწლი				
<i>Sambucus nigra</i> L.	დიდგულა				
<i>Sanicula europaea</i> L.	ქრისტესბეჭედა				
<i>Saponaria officinalis</i> L.	საპონა				
<i>Saxifraga cartilaginea</i> Willd.	ფხიჯა, ქვატეხია		✓		
<i>Saxifraga cymbalaria</i> L.	–				
<i>Saxifraga exarata</i> Vill.	–				
<i>Saxifraga juniperifolia</i> Adams	–				
<i>Saxifraga kolenatiana</i> Regel	კოლენატის ფხიჯა		✓		
<i>Saxifraga moschata</i> Wulfen	–				
<i>Saxifraga sibirica</i> L.	ციმბირული ფხიჯა				
<i>Scabiosa caucasica</i> M.Bieb.	ცის-ფოლიო		✓		
<i>Scabiosa columbaria</i> L.	–				
<i>Scabiosa georgica</i> Sulak.	ქართული ფოლიო		✓		
<i>Scabiosa owerinii</i> Boiss.	ოვერინის ფოლიო		✓		
<i>Scilla bifolia</i> L.	ორფოთოლა ცისტეალა				
<i>Scilla sibirica</i> Haw. var. <i>gracilis</i> Grossh.	–				

<i>Scilla winogradowii</i> Sosn.	ვინოგრადოვის ცისტვალა	✓	✓		
<i>Scleranthus annuus</i> L.	ერთწლოვანი წიაპა				
<i>Scleranthus polycarpus</i> L.	მრავალწლოვანი წიაპა				
<i>Scleranthus uncinatus</i> Schur	–				
<i>Scrophularia divaricata</i> Ledeb.	–				
<i>Scrophularia lateriflora</i> Trautv.	–		✓		
<i>Scrophularia minima</i> M.Bieb.	პატარა შავწამალა		✓		
<i>Scrophularia nodosa</i> L.	–				
<i>Scrophularia olympica</i> Boiss.	–				
<i>Scrophularia rupestris</i> Willd.	–				
<i>Scrophularia scopolii</i> Hoppe	–		✓		
<i>Scrophularia umbrosa</i> Dumort.	–				
<i>Scrophularia variegata</i> M.Bieb.	ჭრელი შავწამალა				
<i>Sedum caucasicum</i> (Grossh.) Boriss.	კლდისდუმა		✓		
<i>Sedum gracile</i> C.A.Mey.	–		✓		
<i>Sedum hispanicum</i> L.	–				
<i>Sedum involucreatum</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Sedum oppositifolium</i> Sims	–		✓		
<i>Sedum pallidum</i> M.Bieb.	ფუნთუშა				
<i>Sedum spurium</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Sedum stoloniferum</i> S.G.Gmel.	მსუქანა				
<i>Sedum tenellum</i> M.Bieb.	–				
<i>Selaginella helvetica</i> (L.) Spring	–				
<i>Sempervivum caucasicum</i> Rupr.	კავკასიური კლდისვაშლა		✓		

<i>Senecio cladobotrys</i> Ledeb.	–		✓		
<i>Senecio propinquus</i> Schischk.	–				
<i>Senecio rhombifolius</i> (Willd.) Sch.Bip.	რომბისებრფოთოლა თავყვითლა		✓		
<i>Senecio subfloccosus</i> Schischk.	–		✓		
<i>Senecio taraxacifolius</i> (M.Bieb) DC.	ბურბუმელაფოთოლა თავყვითელა				
<i>Senecio vernalis</i> Waldst. & Kit.	გაზაფხულის თავყვითელა				
<i>Serratula quinquefolia</i> M.Bieb. ex Willd.	ირმისმხალა				
<i>Seseli peucedanoides</i> (M.Bieb) Koso-Pol.	–				
<i>Seseli transcaucasicum</i> (Schischk.) Pimenov & Sdobnina	–				
<i>Setaria glauca</i> (L.) P.Beauv.	ყვითელი ძურწა				
<i>Setaria verticillata</i> (L.) P.Beauv.	ნამდვილი ძურწა				
<i>Setaria viridis</i> (L.) P.Beauv.	მწვანე ძურწა				
<i>Sibbaldia parviflora</i> Willd.	ფესვმაგარა				
<i>Sibbaldia semiglabra</i> C.A.Mey.	ფესვმაგარა				
<i>Siegesbeckia orientalis</i> L.	ბირკალუა				
<i>Silene compacta</i> Fisch.	ლამაზა				
<i>Silene dagestanica</i> Rupr.	დაღესტნური ქოთანა		✓		
<i>Silene gallica</i> L.	–				
<i>Silene italica</i> (L.) Pers.	–				
<i>Silene lacera</i> (Steven) Sims	ქვიშა მხალი		✓		
<i>Silene linearifolia</i> Otth	–		✓		
<i>Silene multifida</i> (Adams) Rohrb.	ტყის ქოთანა				

<i>Silene ruprechtii</i> Schischk.	რუპრეხტის ქოთანა				
<i>Silene wallichiana</i> Klotzsch	ჭყიპანტა				
<i>Sisymbrium loeselii</i> L.	გონგოლა				
<i>Sisymbrium officinale</i> (L.) Scop.	ღორღორა				
<i>Smilax excelsa</i> L.	ეკალიქი				
<i>Smyrnum perfoliatum</i> L.	–				
<i>Sobolewsia caucasica</i> (Rupr.) N.Busch	–		✓		
<i>Solanum nigrum</i> L.	ძალყურძენა				
<i>Solanum pseudopersicum</i> Pojark.	–				
<i>Solenantus biebersteinii</i> DC.	–				
<i>Solidago virgaurea</i> L.	ოქროწველა				
<i>Sonchus asper</i> (L.) Hill	ლიჭა				
<i>Sonchus oleraceus</i> L.	–				
<i>Sorbus caucasigena</i> Gatsch.	ცირცელი		✓		
<i>Sorbus fedorovii</i> Zaik.	ფიოდოროვის ცირცელი		✓		
<i>Sorbus graeca</i> (Spach) Schauer	ამპურა				
<i>Sorbus subfusca</i> (Ledeb.) Boiss.	გოგოსა		✓		
<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz	თამელი				
<i>Sorghum halepense</i> (L.) Pers.	შალაფა				
<i>Spiraea hypericifolia</i> L.	კრაზანაფოთოლა გრაკლა				
<i>Stachys germanica</i> L.	დედაფუტკარა				
<i>Stachys spectabilis</i> Choisy ex DC.	–				
<i>Stachys sylvatica</i> L.	ყვანჩალა				
<i>Staphylea pinnata</i> L.	ჩვეულებრივი ჯონჯოლი				
			✓		

<i>Stellaria anagalloides</i> Rupr.	–				
<i>Stellaria holostea</i> L.	ტყის ჟუნჭრუკი				
<i>Stellaria media</i> (L.) Vill.	ჟუნჭრუკი				
<i>Stellaria neglecta</i> Weihe	–				
<i>Swertia iberica</i> Fisch. & C.A.Mey.	გაბლუარა		✓		
<i>Swida australis</i> (C.A.Mey.) Pojark. ex Grossh.	მინდანწლა				
<i>Symphytum asperum</i> Lepech.	ლაშქარა		✓		
<i>Symphytum caucasicum</i> M.Bieb.	ლაშქარა		✓		
<i>Tamarix ramosissima</i> Ledeb.	იალღუნი				
<i>Tamus communis</i> L.	ძაღლის სატაცური				
<i>Taraxacum porphyranthum</i> Boiss.	ძოწისფერყვავილა ბურბუშელა				
<i>Taraxacum praticola</i> Schischk.	–		✓		
<i>Taraxacum stevenii</i> DC.	სტევენის ბურბუშელა				
<i>Taxus baccata</i> L.	ურთხელი			VU	LC
<i>Telekia speciosa</i> (Schreb.) Baumg.	–				
<i>Teucrium hircanicum</i> L.	–				
<i>Teucrium nuchense</i> K.Koch	–		✓		
<i>Thalictrum buschianum</i> Kem.-Nath.	მაჟარა				
<i>Thalictrum collinum</i> Wallr.	–				
<i>Thalictrum foetidum</i> L.	–				
<i>Thelypteris palustris</i> Schott	–				
<i>Thlaspi arvense</i> L.	ქუთქუთა				
<i>Thlaspi perfoliatum</i> L.	–				

<i>Thymus caucasicus</i> Willd. ex Ronniger	ბეგქონდარა		✓		
<i>Thymus nummularius</i> M.Bieb.	ბეგქონდარა		✓		
<i>Thymus transcaucasicus</i> Ronniger	ბეგქონდარა				
<i>Tilia begoniifolia</i> Steven	ცაცხვი		✓		
<i>Torilis japonica</i> (Houtt.) DC.	იაპონური ძაღლის ბირკა				
<i>Trachystemon orientalis</i> (L.) G.Don	ანჩხლა				
<i>Tragopogon graminifolius</i> DC.	მარცვლოვნის ფოთოლა ფამფარა				
<i>Tragopogon reticulatus</i> Boiss. & A.Huet	ზადიანი ფამფარა				
<i>Traunsteinera sphaerica</i> (M.Bieb) Schltr.	მრგვალი ფამფარა		✓		
<i>Tribulus terrestris</i> L.	კუროსთავი				
<i>Trifolium ambiguum</i> M.Bieb.	ცხვრის სამყურა				
<i>Trifolium arvense</i> L.	ბურტყელა სამყურა				
<i>Trifolium aureum</i> Pollich	–				
<i>Trifolium campestre</i> Schreb.	–				
<i>Trifolium canescens</i> Willd.	ჭაღარა სამყურა				LC
<i>Trifolium glomeratum</i> L.	–				
<i>Trifolium hybridum</i> L.	შვედური სამყურა				
<i>Trifolium medium</i> L.	ტყის სამყურა				
<i>Trifolium pratense</i> L.	წითელი სამყურა				LC
<i>Trifolium repens</i> L.	თეთრი სამყურა				
<i>Trifolium ruprechtii</i> Tamamsch. & Fed.	–		✓		
<i>Trifolium trichocephalum</i> M.Bieb.	ბანჯგვლიანი სამყურა				
<i>Trifolium tumens</i> Stev.	–				
<i>Tripleurospermum caucasicum</i> (Willd.) Hayek	–				

<i>Tripleurospermum subnivale</i> Pobed.	–				
<i>Trisetum flavescens</i> (L.) P.Beauv.	ოქროშვრია				
<i>Trisetum rigidum</i> (M.Bieb.) Roem. & Schult.	–				
<i>Trisetum spicatum</i> (L.) K.Richt.	–				
<i>Trollius patulus</i> Salisb.	უძოვარა				
<i>Turritis glabra</i> L.	–				
<i>Tussilago farfara</i> L.	ვირისტერფა				
<i>Ulmus carpinifolia</i> Gled.	–				
<i>Ulmus glabra</i> Huds.	თელა			VU	
<i>Urtica dioica</i> L.	ჯინჭარი				
<i>Vaccaria hispanica</i> (Will.) Rauschert	ესპანური ჭექველა				
<i>Vaccinium arctostaphylos</i> L.	მაღალი მოცვი				
<i>Vaccinium myrtillus</i> L.	მოცვი				
<i>Valeriana alliariifolia</i> Adams	ნივრისდედისფოთოლა კატაბალახა				
<i>Valeriana alpestris</i> Steven	ალპური კატაბალახა				
<i>Valeriana cardamines</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Valeriana officinalis</i> L.	კატაბალახა				
<i>Valeriana saxicola</i> C.A.Mey.	კლდის კატაბალახა		✓		
<i>Valeriana tiliifolia</i> Troitsky	სასტვირია		✓		
<i>Valerianella locusta</i> (L.) Latterade	მაშა-სალათა				
<i>Veratrum lobelianum</i> Bernh.	შხამა				
<i>Verbascum blattaria</i> L.	გულსოსანა				
<i>Verbascum laxum</i> Fil. & Jáv.	–				
<i>Verbascum orientale</i> (L.) All.	აღმოსავლური ქერიფელა				
<i>Verbascum phlomoides</i> L.	ჯინჭარასებრი ქერიფელა				

<i>Verbascum pyramidatum</i> M.Bieb.	პირამიდული ჟერიფქლა				
<i>Verbascum thapsus</i> L.	–				
<i>Veronica anagallis-aquatica</i> L.	წყლის ჩაღანდრი				LC
<i>Veronica arvensis</i> L.	–				LC
<i>Veronica beccabunga</i> L.	ჩაღანდრი				
<i>Veronica caucasica</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Veronica chamaedrys</i> L.	–				
<i>Veronica crista-galli</i> Steven	–		✓		
<i>Veronica filiformis</i> Sm.	–				
<i>Veronica gentianoides</i> Vahl	–				
<i>Veronica magna</i> M.A.Fisch.	–				
<i>Veronica minuta</i> C.A.Mey.	–		✓		
<i>Veronica multifida</i> L.	–				
<i>Veronica officinalis</i> L.	დედოფლისთითა				
<i>Veronica peduncularis</i> M.Bieb.	–				
<i>Veronica persica</i> Poir.	–				
<i>Veronica petraea</i> (M.Bieb) Steven	–		✓		
<i>Veronica polita</i> Fr.	ჭიკარტი				
<i>Veronica schistosa</i> E.A.Busch	–		✓		
<i>Veronica serpyllifolia</i> L.	–				
<i>Viburnum opulus</i> L.	ძახველი				
<i>Vicia angustifolia</i> Reichard	ფართოფოთოლა ცერცველა				
<i>Vicia balansae</i> Boiss.	–				
<i>Vicia cassubica</i> L.	–				
<i>Vicia cordata</i> Hoppe	–				

<i>Vicia crocea</i> (Desf.) B.Fedtsch.	–				
<i>Vicia grossheimii</i> Ekvtim.	–		✓		
<i>Vicia hirsuta</i> (L.) Gray	ბეწვიანი ცერცველა				
<i>Vicia sativa</i> L.	ჩვეულებრივი ცერცველა				
<i>Vicia tetrasperma</i> (L.) Schreb.	–				
<i>Vinca herbacea</i> Waldst. & Kit.	გველის სურო				
<i>Vincetoxicum rehmannii</i> Boiss.	–		✓		
<i>Vincetoxicum scandens</i> Sommier & Levier	–				
<i>Viola alba</i> Besser	თეთრი ია				
<i>Viola arvensis</i> Murray	ყანის ია				
<i>Viola canina</i> L.	–				
<i>Viola kitaibeliana</i> Schult.	ჩიტის ია				
<i>Viola minuta</i> M.Bieb.	–		✓		
<i>Viola nemausensis</i> Jord.	–				
<i>Viola odorata</i> L.	–				
<i>Viola reichenbachiana</i> Jord. ex Boreau	–				
<i>Viscum album</i> L.	ფიითრი				
<i>Vitis sylvestris</i> C.C.Gmel.	უსურვაზი				
<i>Vitis vinifera</i> L.	ჩვეულებრივი ვაზი				LC
<i>Vulpia myuros</i> (L.) C.C.Gmel.	–				
<i>Woodsia alpina</i> (Bolton) Gray	–				
<i>Woodsia fragilis</i> (Trevir.) T. Moore	–		✓		
<i>Xanthium spinosum</i> L.	ცეცხლეკალა				
<i>Xanthium strumarium</i> L.	ღორის ბირკა				

<i>Zygophyllum fabago</i> L.	ორყურა				

დანართი 3.ბ) სოკოები

ლათინური სახელწოდება	ქართული სახელწოდება	საქართველოში	კავკასიურ რეგიონში	საქართველოში წითელი ნუსხა	IUCN-ის წითელი ნუსხა
<i>Abortiporus biennis</i> (Bull.) Singer	–				
<i>Aecidium convallariae</i> Schumach.	ჟანგა				
<i>Aecidium ranunculacearum</i> DC.	ჟანგა				
<i>Agaricus arvensis</i> Schaeff.	მინდვრის ქამა				
<i>Agaricus campestris</i> L.	მდელოს ქამა				
<i>Agaricus placomyces</i> Peck	ჭრელი ქამა				
<i>Agaricus silvaticus</i> Schaeff.	ტყის ქამა				
<i>Agrocybe praecox</i> (Pers.) Fayod	ადრეულა აგროციბე				
<i>Amanita citrina</i> Pers.	ბილწა სოკო				
<i>Amanita gemmata</i> (Fr.) Bertill.	ყვითელი ბილწა სოკო				
<i>Amanita muscaria</i> (L.) Lam.	ცაღამაყვანა				
<i>Amanita ovoidea</i> (Bull.) Link	–				
<i>Amanita pantherina</i> (DC.) Krombh.	თავჭედილა				
<i>Amanita phalloides</i> Secr.	შხამა				
<i>Amanita rubescens</i> Pers.	მარწყვო				
<i>Amanita vaginata</i> (Bull.) Lam.	რუხი ლივლივა				
<i>Anthostoma atropunctatum</i> (Schwein.) Sacc.	–				
<i>Armillariella mellea</i> (Vahl) P. Karst.	მანჭკვალა				
<i>Astraeus hygrometricus</i> (Pers.) Morgan	მიწისვარსკვლავა				
<i>Auricularia cornea</i> Ehrenb.	–				
<i>Auricularia mesenterica</i> (Dicks.) Pers.	–				
<i>Bjerkandera adusta</i> (Willd.) P. Karst.	–				
<i>Bolbitius vitellinus</i> (Pers.) Fr.	–				

<i>Bolbitius vitellinus</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Boletus edulis</i> Bull.	დათვის სოკო				
<i>Boletus erythropus</i> Pers.	წითელფეხა მუხისძირა				
<i>Botryosphaeria berengeriana</i> De Not.	–				
<i>Bovista graveolens</i> Schwalb	–				
<i>Bovista nigrescens</i> Pers.	შავი ფშუკუნა				
<i>Bovista plumbea</i> Pers.	ტყვიისფერი ფშუკუნა				
<i>Calocera viscosa</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Calocybe ionides</i> (Bull.) Kühner	–				
<i>Calvatia caelata</i> (Bull.) Morgan	–				
<i>Calvatia candida</i> (Rostk.) Hollós	თეთრი თავაკა				
<i>Cantharellus caucasicus</i> Nahutzh.	კავკასიური მიქლიო				
<i>Cantharellus cibarius</i> Fr.	მიქლიო (ქათამზარეული)				
<i>Ceratocystis ulmi</i> (Buisman) C. Moreau	–				
<i>Cerrena unicolor</i> (Bull.) Murrill	–				
<i>Chaetoporus corticola</i> (Fr.) Bondartsev & Singer	–				
<i>Chaetoporus euporus</i> (P. Karst.) P. Karst.	–				
<i>Cintractia caricis</i> (Pers.) Magnus	–				
<i>Clavariadelphus pistillaris</i> (L.) Donk	ფილისქვისებრი სოკო				
<i>Claviceps microcephala</i> (Wallr.) Tul.	–				
<i>Climacodon pulcherrimus</i> (Berk. & M.A. Curtis) Nikol.	–				
<i>Clithris quercina</i> (Fr.) P. Karst.	–				
<i>Clitocybe geotropa</i> (Bull.) Qué.	–				
<i>Clitocybe nebularis</i> (Batsch) P. Kumm.	მინდვრის სოკო				
<i>Clitocybe odora</i> (Bull.) P. Kumm.	სურნელოვანი კლიტოციბე				
<i>Clitopilus prunulus</i> (Scop.) P. Kumm.	ალუბლისძირა				
<i>Coccomyces coronatus</i> (Schumacher) De Not.	–				
<i>Coleosporium datisciae</i> Tranzschel	–				

<i>Coleosporium inulae</i> Rabenh.	–				
<i>Coleosporium senecionis</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Coleosporium telekiae</i> Thüm.	–				
<i>Coleosporium tussilaginis</i> (Pers.) Lév.	–				
<i>Collybia cirrhata</i> (Schumach.) Quél.	–				
<i>Collybia confluens</i> (Pers.) P. Kumm.	–				
<i>Collybia dryophila</i> (Bull.) P. Kumm.	გაზაფხულის მანჭკვალა				
<i>Collybia peronata</i> (Bolton) P. Kumm.	–				
<i>Coprinus disseminatus</i> (Pers.) Gray	–				
<i>Coprinus micaceus</i> (Bull.) Fr.	მგლის სოკო				
<i>Coprinus silvaticus</i> Peck	–				
<i>Coriolus hirsutus</i> (Wulfen) Pat.	–				
<i>Coriolus pubescens</i> (Schumach.) Quél.	–				
<i>Coriolus versicolor</i> (L.) Quél.	–				
<i>Coriolus zonatus</i> (Nees) Quél.	–				
<i>Cortinarius bovinus</i> Fr.	–				
<i>Cortinarius castaneus</i> (Bull.) Fr.	–				
<i>Cortinarius glandicolor</i> (Fr.) Fr.	–				
<i>Craterellus cornucopioides</i> (L.) Pers.	ძაბრა სოკო				
<i>Crepidotus applanatus</i> (Pers.) P. Kumm.	–				
<i>Crepidotus cesatii</i> (Rabenh.) Sacc.	–				
<i>Crepidotus mollis</i> (Schaeff.) Staude	–				
<i>Crepidotus nephrodes</i> (Berk. & M.A. Curtis) Sacc.	–				
<i>Cucurbitaria juglandis</i> Fuckel	–				
<i>Cudonia circinans</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Cyathus striatus</i> (Pers.) Fr.	ჩიტისბუდა				
<i>Daedalea quercina</i> (L.) Pers.	–				
<i>Daedaleopsis confragosa</i> (Bolton) J. Schröt.	–				

<i>Daldinia concentrica</i> (Bolton) Ces. & De Not.	–				
<i>Diachora onobrychidis</i> (DC.) Jul. Müll.	–				
<i>Diaporthe juglandina</i> (Fuckel) Nitschke	–				
<i>Diatrype stigma</i> (Hoffm.) Fr.	–				
<i>Discina venosa</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Entyloma fuscum</i> J. Schröt.	–				
<i>Epichloe typhina</i> (Pers.) Tul. & C. Tul.	–				
<i>Erysiphe cichoracearum</i> DC.	ნაცროვანი სოკო				
<i>Erysiphe communis</i> (Wallr.) Schltdl.	ნაცროვანი სოკო				
<i>Erysiphe labiatarum</i> Chevall.	ნაცროვანი სოკო				
<i>Erysiphe umbelliferarum</i> (Lév.) de Bary	ნაცროვანი სოკო				
<i>Exobasidium discoideum</i> Ellis	–				
<i>Fistulina hepatica</i> (Schaeff.) With.	ღვიძლა სოკო				
<i>Flammulina velutipes</i> (Curtis) Singer	ზამთრის სოკო				
<i>Fomes fomentarius</i> (L.) Fr.	–				
<i>Fomitopsis pinicola</i> (Sw.) P. Karst.	–				
<i>Galerina unicolor</i> (Vahl) Singer	–				
<i>Ganoderma applanatum</i> (Pers.) Pat.	–				
<i>Ganoderma lucidum</i> (Curtis) P. Karst.	–				
<i>Geastrum fimbriatum</i> Fr.	ფოჩეზიანი მიწისვარსკვლავე				
<i>Gnomonia leptostyla</i> (Fr.) Ces. & De Not.	–				
<i>Gymnopilus penetrans</i> (Rabenh.) Sacc.	–				
<i>Gymnosporangium clavariiforme</i> Dietel	ჟანგა				
<i>Gymnosporangium confusum</i> Dietel	ჟანგა				
<i>Gymnosporangium juniperinum</i> Shirai	ჟანგა				
<i>Gymnosporangium juniperi</i> S. Ito	ჟანგა				
<i>Gymnosporangium sabinae</i> (Dicks.) G. Winter	ჟანგა				
<i>Hebeloma crustuliniforme</i> (Bull.) Quéf.	ცრუხრაშუნა				

<i>Hebeloma sacchariolens</i> Quél.	–				
<i>Helotium citrinum</i> (Hedw.) Fr.	–				
<i>Helotium herbarum</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Helvella acetabulum</i> (L.) Quél.	–				
<i>Helvella lacunosa</i> Afzel.	უნაგირა სოკო				
<i>Heridium coralloides</i> (Scop.) Pers.	ირმისბაწარა				
<i>Heridium erinaceum</i> (Bull.) Pers.	გულა სოკო				
<i>Heterosphaeria patella</i> (Tode) Grev.	–				
<i>Hirschioporus pargamenus</i> (Fr.) Bondartsev & Singer	–				
<i>Hohenbuehelia geogenia</i> (DC.) Singer	–				
<i>Hohenbuehelia petaloides</i> (Bull.) Schulzer	–				
<i>Hydnum repandum</i> L.	ირმისტუჩა				
<i>Hygrocybe acutoconica</i> (Clem.) Singer	–				
<i>Hygrocybe coccinea</i> (Schaeff.) P. Kumm.	წითელი ჰიგროციბე				
<i>Hygrophorus olivaceoalbus</i> (Fr.) Fr.	–				
<i>Hymenochaete tabacina</i> (Sowerby) Lév.	–				
<i>Hymenoscypha virgultorum</i> (Vahl) W. Phillips	–				
<i>Hypholoma fasciculare</i> (Huds.) P. Kumm.	მანჭკვალას მატყურა				
<i>Hypholoma sublateritium</i> (Schaeff.) Quél.	ცრუმანჭკვალა				
<i>Hypoderma commune</i> (Fr.) Duby	–				
<i>Hypospila pustula</i> (Pers.) P. Karst.	–				
<i>Hypoxylon coccineum</i> Bull.	–				
<i>Hypoxylon fuscum</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Hypoxylon serpens</i> (Pers.) J. Kickx f.	–				
<i>Inocybe geophylla</i> (Bull.) P. Kumm.	მიწისეული ბოჭკოვანა				
<i>Inonotus cuticularis</i> (Bull.) P. Karst.	–				
<i>Irpex lacteus</i> (Fr.) Fr.	–				

<i>Kuehneromyces mutabilis</i> (Schaeff.) Singer & A.H. Sm.	ზაფხულის მანქველა				
<i>Laccaria laccata</i> (Scop.) Cooke	მარტო				
<i>Lachnum bicolor</i> (Bull.) P. Karst.	–				
<i>Lachnum controversum</i> (Cooke) Rehm	–				
<i>Lachnum helotioides</i> Rehm	–				
<i>Lactarius blennius</i> (Fr.) Fr.	–				
<i>Lactarius circellatus</i> Fr.	–				
<i>Lactarius flexuosus</i> (Pers.) Gray	ნაცარა				
<i>Lactarius fuliginosus</i> (Fr.) Fr.	–				
<i>Lactarius insulsus</i> (Fr.) Fr.	–				
<i>Lactarius piperatus</i> (L.) Pers.	არყა				
<i>Lactarius quietus</i> (Fr.) Fr.	–				
<i>Lactarius scrobiculatus</i> (Scop.) Fr.	ყვითელი პაჭიჭა				
<i>Lactarius subdulcis</i> (Pers.) Gray	–				
<i>Lactarius vellereus</i> (Fr.) Fr.	სავარცხელა				
<i>Lactarius volemus</i> (Fr.) Fr.	ჭექჭექა				
<i>Laetiporus sulphureus</i> (Bull.) Murrill	ყვითელი აბედა				
<i>Lasiobotrys lonicerae</i> (Fr.) Kunze	–				
<i>Leccinum crocipodium</i> (Letell.) Watling	ბებერა სოკო				
<i>Leccinum scabrum</i> (Bull.) Gray	არყისძირა				
<i>Lentinellus ursinus</i> (Fr.) Kühner	–				
<i>Lentinellus vulpinus</i> (Sowerby) Kühner & Maire	–				
<i>Lenzites betulina</i> (L.) Fr.	–				
<i>Leotia gelatinosa</i> Hill	–				
<i>Lepiota clypeolaria</i> (Bull.) P. Kumm.	ფარისებრი ლეპიოტა				
<i>Leptosphaeria doliolum</i> (Pers.) Ces. & De Not.	–				
<i>Leucopaxillus giganteus</i> (Sowerby) Singer	გიგანტური ლეუკოპაქსილუსი				
<i>Leveillula datisca</i> Golovin	–				

<i>Lophiostoma elegans</i> (Fabre) Sacc.	–				
<i>Lycoperdon acuminatum</i> Berk. & M.A. Curtis	–				
<i>Lycoperdon perlatum</i> Pers.	ხორკლებიანი გუდაფშუკა				
<i>Lycoperdon pyriforme</i> Schaeff.	მსხლისებრი გუდაფშუკა				
<i>Macrolepiota procera</i> (Scop.) Singer	წეროსწვივა (მგზავრიო)				
<i>Macrolepiota rhacodes</i> (Vittad.) Singer	რბილობწითელა წეროსწვივა				
<i>Mamiania coryli</i> De Not.	–				
<i>Mamiania fimbriata</i> (Pers.) Ces. & De Not.	–				
<i>Marasmiellus ramealis</i> (Bull.) Singer	–				
<i>Marasmius alliaceus</i> (Jacq.) Fr.	სანელეზელა				
<i>Marasmius bulliardii</i> Quél.	–				
<i>Marasmius cohaerens</i> (Pers.) Cooke & Quél.	–				
<i>Marasmius oreades</i> (Bolton) Fr.	ჯიმლა (წკრიალა სოკო)				
<i>Massaria scoriadea</i> (Fr.) Cooke	–				
<i>Melampsora allii</i> Kleb.	–				
<i>Melampsora betulina</i> G. Winter	–				
<i>Melampsora euphorbiae</i> (Ficinus & C. Schub.) Castagne	–				
<i>Melampsora laricis-populina</i> Kleb.	–				
<i>Melampsora magnusiana</i> G.H. Wagner	–				
<i>Melampsora salicina</i> Desm.	–				
<i>Melampsora tremulae</i> Tul. & C. Tul.	–				
<i>Melogramma bulliardii</i> Tul. & C. Tul.	–				
<i>Merulius tremellosus</i> Schrad.	–				
<i>Microsphaera alphitoides</i> Griffon & Maubl.	–				
<i>Microsphaera berberidis</i> (DC.) Lév.	–				
<i>Mycena alcalina</i> (Fr.) P. Kumm.	–				
<i>Mycena corticola</i> (Pers.) Gray	–				

<i>Mycena crocata</i> (Schrad.) P. Kumm.	–				
<i>Mycena galericulata</i> (Scop.) Gray	ჩაჩისებრი მიცენა				
<i>Mycena polygramma</i> (Bull.) Gray	ფეხწიბოიანი მიცენა				
<i>Mycena pura</i> (Pers.) P. Kumm.	ლურჯი მიცენა				
<i>Mycena sanguinolenta</i> (Alb. & Schwein.) P. Kumm.	–				
<i>Mycena supina</i> (Fr.) Quél.	–				
<i>Mycolectodon fuscoater</i> (Fr.) Pilát	–				
<i>Mycosphaerella fagi</i> (Auersw.) Lindau	–				
<i>Mycosphaerella morifolia</i> (Pass.) Cruchet	–				
<i>Mycosphaerella punctiformis</i> (Pers.) Starbäck	–				
<i>Mycosphaerella sentina</i> (Fr.) J. Schröt.	–				
<i>Myriostoma coliforme</i> (Dicks.) Corda	–				
<i>Nectria cinnabarina</i> (Tode) Fr.	–				
<i>Nectria ditissima</i> Tul. & C. Tul.	–				
<i>Nectria episphaeria</i> (Tode) Fr.	–				
<i>Nummularia repanda</i> (Fr.) Nitschke	–				
<i>Odontia arguta</i> (Fr.) Quél.	–				
<i>Odontia hydroides</i> (Cooke & Massee) Höhn.	–				
<i>Odontia setigera</i> (Fr.) L.W. Mill.	–				
<i>Omphalina umbellifera</i> (L.) Quél.	–				
<i>Ophiobolus graminis</i> (Sacc.) Sacc.	–				
<i>Ophiobolus herpotrichus</i> (Fr.) Sacc.	–				
<i>Oudemansiella badia</i> (Lucand) M.M. Moser	–				
<i>Oudemansiella longipes</i> (P. Kumm.) Boursier	გრძელფეხა უდემანსიელა				
<i>Oudemansiella mucida</i> (Schrad.) Höhn.	ლორწოვანი მანჭკვალა				
<i>Oudemansiella platyphylla</i> (Pers.) M.M. Moser	განიერფირფიტოიანი უდემანსიელა				
<i>Oudemansiella radicata</i> (Relhan) Singer	ფეხფესვა უდემანსიელა				

<i>Oxyporus pseudo-obducens</i> (Pilát) Bondartsev	–				
<i>Panellus stipticus</i> (Bull.) P. Karst.	–				
<i>Panus rudis</i> Fr.	ყველის სოკო				
<i>Panus tigrinus</i> (Bull.) Singer	–				
<i>Paxillus involutus</i> (Batsch) Fr.	ღორის სოკო				
<i>Peziza atrata</i> Pers.	გუგულის-ჯამი				
<i>Peziza cyathoidea</i> Bull.	გუგულის-ჯამი				
<i>Pezizella punctiformis</i> (Grev.) Rehm	–				
<i>Phallus impudicus</i> L.	ქვეყნის გული				
<i>Phellinus ferruginosus</i> (Schrad.) Pat.	–				
<i>Phellinus igniarius</i> (L.) Quél.	–				
<i>Phellinus pomaceus</i> (Pers.) Maire	–				
<i>Phellinus ribis</i> (Schumach.) Quél.	–				
<i>Phellinus tremulae</i> (Bondartsev) Bondartsev & P.N. Borisov	–				
<i>Pholiota aurivella</i> (Batsch) P. Kumm.	ოქროსფერი ქერცლოვანა				
<i>Pholiota squarrosa</i> (Vahl) P. Kumm.	ქერცლოვანა				
<i>Phragmidium disciflorum</i> (Tode) J. James	–				
<i>Phragmidium fragariastris</i> (DC.) J. Schröt.	–				
<i>Phragmidium potentillae</i> (Pers.) P. Karst.	–				
<i>Phragmidium rubi</i> (Pers.) G. Winter	–				
<i>Phragmidium rubi-ideaei</i> (DC.) P. Karst.	–				
<i>Phyllachora cynodontis</i> Niessl	–				
<i>Phyllactinia suffulta</i> (Rebent.) Sacc.	–				
<i>Phyllotopsis nidulans</i> (Pers.) Singer	–				
<i>Piptoporus betulinus</i> (Bull.) P. Karst.	–				
<i>Pleospora herbarum</i> P. Karst.	–				
<i>Pleurotus ostreatus</i> (Jacq.) P. Kumm.	ხეთამხალი (კალმახა, ტყუბელა, წიფლის სოკო, ხის სოკო)				
<i>Plicaria badia</i> (Pers.) Fuckel	მურა ჯამა სოკო				

<i>Pluteus atricapillus</i> (Batsch) Fayod	ირმის პლუტეუსი				
<i>Pluteus curtisii</i> Berk.	–				
<i>Pluteus leoninus</i> (Schaeff.) P. Kumm.	–				
<i>Polypilus giganteus</i> (Pers.) Donk	–				
<i>Polyporus alveolarius</i> (Bosc) Fr.	–				
<i>Polyporus arcularius</i> Lázaro Ibiza	–				
<i>Polyporus brumalis</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Polyporus coronatus</i> Rostk.	–				
<i>Polyporus picipes</i> Fr.	–				
<i>Polyporus squamosus</i> (Huds.) Fr.	ძერანა სოკო				
<i>Polyporus varius</i> Grev.	–				
<i>Polystigma rubrum</i> (Pers.) DC.	–				
<i>Poria medullaris</i> Gray	–				
<i>Psathyrella hydrophila</i> (Bull.) Maire	–				
<i>Pseudopeziza medicaginis</i> (Lib.) Sacc.	–				
<i>Pseudopeziza trifolii</i> (Biv.) Fuckel	–				
<i>Puccinia annularis</i> (F. Strauss) G. Winter	ჟანგა				
<i>Puccinia arenariae</i> (Schumach.) J. Schröt.	ჟანგა				
<i>Puccinia bardanae</i> (Wallr.) Corda	ჟანგა				
<i>Puccinia bromina</i> Erikss.	ჟანგა				
<i>Puccinia bupleuri</i> (Opiz) F. Rudolphi	ჟანგა				
<i>Puccinia carduorum</i> Jacky	ჟანგა				
<i>Puccinia centaureae</i> Mart.	ჟანგა				
<i>Puccinia chaerophylli</i> Purton	ჟანგა				
<i>Puccinia circaeae</i> Pers.	ჟანგა				
<i>Puccinia cirsii</i> Lasch	ჟანგა				
<i>Puccinia coronata</i> Corda	ჟანგა				
<i>Puccinia coronifera</i> Kleb.	ჟანგა				

<i>Puccinia expansa</i> Link	ჟანგა				
<i>Puccinia falcariae</i> Fuckel	ჟანგა				
<i>Puccinia gentianae</i> (F. Strauss) Link	ჟანგა				
<i>Puccinia glumarum</i> J.C. Schmidt	ჟანგა				
<i>Puccinia graminis</i> Pers.	ჟანგა				
<i>Puccinia hieracii</i> (Röhl.) H. Mart.	ჟანგა				
<i>Puccinia hordei</i> G.H. Otth	ჟანგა				
<i>Puccinia jaceae</i> G.H. Otth	ჟანგა				
<i>Puccinia littoralis</i> Rostr.	ჟანგა				
<i>Puccinia malvacearum</i> Bertero ex Mont.	ჟანგა				
<i>Puccinia menthae</i> Pers.	ჟანგა				
<i>Puccinia mulgedii</i> P. Syd. & Syd.	ჟანგა				
<i>Puccinia poae-nemoralis</i> G.H. Otth	ჟანგა				
<i>Puccinia polygoni-amphibii</i> Pers	ჟანგა				
<i>Puccinia schoeleriana</i> Plowr. & Magnus	ჟანგა				
<i>Puccinia smilacis</i> Schwein.	ჟანგა				
<i>Puccinia striiformis</i> Westend.	ჟანგა				
<i>Puccinia taraxaci</i> Plowr.	ჟანგა				
<i>Puccinia triseti</i> Erikss.	ჟანგა				
<i>Puccinia veronicae</i> (Schumach.) G. Winter	ჟანგა				
<i>Puccinia xanthii</i> Schwein.	ჟანგა				
<i>Pucciniastrum agrimoniae</i> (Dietel) Tranzschel	–				
<i>Quaternaria quaternata</i> (Pers.) J. Schröt.	–				
<i>Radulum fagicola</i> Cejp	–				
<i>Ramaria flava</i> (Schaeff.) Quél.	ყვითელი საჩეჭელა				
<i>Ramaria stricta</i> (Pers.) Quél.	–				
<i>Rhodocybe xylophila</i> Vassilkov	–				
<i>Rhytisma acerinum</i> (Pers.) Fr.	–				

<i>Rhytisma punctatum</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Rosellinia necatrix</i> Berl. ex Prill.	–				
<i>Russula adusta</i> (Pers.) Fr.	მურა სოკო				
<i>Russula aeruginea</i> Lindbl. ex Fr.	მტრედო				
<i>Russula cyanoxantha</i> (Schaeff.) Fr.	ღვინო				
<i>Russula emetica</i> (Schaeff.) Pers.	ბღავენა				
<i>Russula furcata</i> Pers.	–				
<i>Russula lepida</i> Fr.	წითელკაბა (წითლი)				
<i>Russula lutea</i> (Huds.) Gray	ფქვილი				
<i>Russula nauseosa</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Russula virescens</i> (Schaeff.) Fr.	ხახვილი				
<i>Russula xerampelina</i> (Schaeff.) Fr.	არომატული ხრამუნა				
<i>Sarcodon imbricatus</i> (L.) P. Karst.	ირემა სოკო				
<i>Schizophyllum commune</i> Fr.	–				
<i>Schizopora paradoxa</i> (Schrad.) Donk	–				
<i>Schizoxylon berkeleyanum</i> (Durieu & Lév.) Fuckel	–				
<i>Scleroderma aurantium</i> (L.) Pers.	ცრუ გუდაფშუკა				
<i>Sclerotinia libertiana</i> Fuckel	–				
<i>Septotinia populiperda</i> Waterman & E.K. Cash	–				
<i>Serpula lacrimans</i> (Wulfen) J. Schröt.	–				
<i>Sparassis crispa</i> (Wulfen) Fr.	ლაქაქო				
<i>Sphaerothea macularis</i> (Wallr.) Magnus	–				
<i>Sphaerothea fuliginea</i> (Schltld.) Pollacci	–				
<i>Sphaerothea pannosa</i> (Wallr.) Lév.	–				
<i>Sphaerothea tomentosa</i> G.H. Otth	–				
<i>Stereum hirsutum</i> (Willd.) Pers.	–				
<i>Strobilomyces floccopus</i> (Vahl) P. Karst.	გირჩა სოკო				
<i>Stropharia aeruginosa</i> (Curtis) Quél.	ლურჯ-მწვანე სტროფარია				

<i>Stropharia semiglobata</i> (Batsch) Quéf.	–				
<i>Tapesia fusca</i> (Pers.) Fuckel	–				
<i>Taphrina caerulescens</i> (Desm. & Mont.) Tul.	–				
<i>Taphrina carpini</i> (Rostr.) Johanson	–				
<i>Tectella patellaris</i> (Fr.) Murrill	–				
<i>Trachyspora alchemillae</i> J. Schröt.	–				
<i>Trametes gibbosa</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Tranzschelia pruni-spinosae</i> (Pers.) Dietel	–				
<i>Tricholoma sulphurellum</i> Rick	–				
<i>Tubaria furfuracea</i> (Pers.) Gillet	–				
<i>Tuburcinia hellebori</i> (DC.) Liro	–				
<i>Tuburcinia sternbergiae</i> (Moesz) Gutner	–				
<i>Tympanis alnea</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Tyromyces aneirinus</i> (Sommerf.) Ryvarden	–				
<i>Uncinula aceris</i> (DC.) Sacc.	ნაცროვანი სოკო				
<i>Urocystis dactylidina</i> (Lavrov) Zundel	გუდაფშუტა				
<i>Urocystis hordei</i> (Cif.) Zundel	გუდაფშუტა				
<i>Urocystis anemones</i> (Pers.) G. Winter	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces fabae</i> (Pers.) de Bary	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces fallens</i> (Arthur) Barthol.	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces japonicus</i> Berk. & M.A. Curtis	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces lycoctoni</i> (Kalchbr.) Fuckel	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces minor</i> J. Schröt.	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces polygoni</i> (Pers.) Fuckel	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces punctatus</i> J. Schröt.	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces rumicis</i> (Schumach.) G. Winter	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces solidaginis</i> (Sommerf.) Niessl	გუდაფშუტა				

<i>Uromyces striatus</i> J. Schröt.	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces thapsi</i> (Opiz) Bubák	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces trifolii-repentis</i> Liro	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces valerianae</i> (Link) Lév.	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces veratri</i> (DC.) J. Schröt.	გუდაფშუტა				
<i>Uromyces verruculosus</i> Berk. & Broome	გუდაფშუტა				
<i>Volvariella bombycina</i> (Schaeff.) Singer	–				
<i>Xerocomus chrysenteron</i> (Bull.) Quél.	აბრეშუმისებრი ვოლვარიელა				
<i>Xerocomus subtomentosus</i> (L.) Quél.	მწვანე ხავსის სოკო				
<i>Xylaria carpophila</i> (Pers.) Fr.	–				
<i>Xylaria hypoxylon</i> (L.) Grev.	–				
<i>Xylaria polymorpha</i> (Pers.) Grev.	–				
<i>Zukalia setosa</i> Woron.	–				

დანართი 4. ლაგოდების დაცული ტერიტორიების ფაუნის სახეობათა სია

დანართი 4.ა) ძუძუმწოვრები

ლათინური სახელწოდება	გამოყენებადი სინონიმი	ქართული სახელწოდება	საქართველოში	კავკას. ენდემი	საქართველოში წითელი ნუსხა	IUCN-ის წითელი ნუსხა
<i>Apodemus flavicollis ponticus</i> ²	<i>Apodemus ponticus</i> ¹	პონტოს ყვითელყელა თაგვი				LC
<i>Apodemus uralensis</i> ¹	<i>Apodemus sylvaticus</i>	მცირე თაგვი				LC
<i>Apodemus whiterbyi</i> ¹	<i>Apodemus fulvipectus</i>	სტეპის თაგვი				LC
<i>Arvicola amphibius</i> ¹	<i>Arvicola terrestris</i>	წყლის მემინდვრია				LC
<i>Barbastella barbastellus</i> ¹		ევროპული მაჩქათელა				NT
<i>Canis aureus</i> ¹		ტურა				LC
<i>Canis lupus</i> ¹		მგელი				LC
<i>Capra cylindricornis</i> ¹		აღმოსავლეთ კავკასიური ჯიხვი		✓	VU	NT

<i>Capreolus capreolus</i>		შველი				LC
<i>Cervus elaphus</i> ¹		ირემი			EN	LC
<i>Chionomys gud</i> ¹		გუდაურის მემინდვრია		✓		LC
<i>Chionomys roberti</i> ¹		რობერტის მემინდვრია		✓		LC
<i>Crocidura suaveolens gueldenstaedtii</i> ¹	<i>Crocidura gueldenstaedtii</i>	მცირე კბილთეთრა		ენდემური ქვესახეობა		LC
<i>Crocidura leucodon</i> ¹		თეთრმუცელა კბილთეთრა				LC
<i>Dryomys nitedula</i> ¹		ტყის ძილგუდა				LC
<i>Eptesicus serotinus</i> ¹		ჩვეულებრივი მეგვიანე				LC
<i>Erinaceus concolor</i> ¹		სამხრეთული თეთრგულა ზღარბი				LC
<i>Erinaceus roumanicus</i> ¹		ჩრდილოური თეთრგულა ზღარბი				LC
<i>Felis sylvestris</i> ¹		გარეული კატა				LC
<i>Glis glis</i> ¹	<i>Myoxus glis</i>	დიდი ძილგუდა				LC
<i>Lepus europaeus</i> ¹		კურდღელი				LC
<i>Lutra lutra</i> ¹		წავი				NT
<i>Lynx lynx</i> ¹		ფოცხვერი			CR	LC
<i>Martes foina</i> ¹		ქვის კვერნა				LC
<i>Martes martes</i> ¹		ტყის კვერნა				LC
<i>Meles meles</i> ¹		მაჩვი				LC
<i>Microtus majori</i> ¹	<i>Terricola majori</i>	ბუჩქნარის მემინდვრია				LC
<i>Microtus arvalis</i> ¹		ჩვეულებრივი მემინდვრია				LC
<i>Microtus daghestanicus</i> ¹	<i>Terricola daghestanicus</i>	დაღესტნური მემინდვრია		✓		LC
<i>Microtus socialis</i> ¹		საზოგადოებრივი მემინდვრია				LC
<i>Miniopterus schreibersii</i> ¹		ჩვეულებრივი ფრთაგრძელი				NT
<i>Mus musculus</i> ¹	<i>Mus domesticus</i>	სახლის თაგვი				LC
<i>Mus macedonicus</i> ¹		მაკედონური თაგვი				LC
<i>Myotis bechsteinii</i> ¹		გრძელყურა მლამიობი			VU	NT
<i>Myotis blythii</i> ¹		წვეტყურა მლამიობი				LC
<i>Myotis brandtii</i> ¹		ბრანდტის მლამიობი				LC

<i>Myotis emarginatus</i> ¹		სამფერი მლამიოზი				LC
<i>Myotis mystacinus</i> Kuhl. ¹		ულვაშა მლამიოზი				LC
<i>Myotis nattereri</i> ¹		ნატერერის მლამიოზი				LC
<i>Neomys teres</i> ¹	<i>Neomys schelkownikowi</i>	ამიერკავკასიური წყლის ბიგა		✓		LC
<i>Nyctalus lasiopterus</i> ¹		გიგანტური მეღამურა				NT
<i>Nyctalus leisleri</i> ¹		მცირე მეღამურა				LC
<i>Nyctalus noctula</i> ¹		წითური მეღამურა				LC
<i>Nyctereutes procyonoides</i> ¹		ენოტისებრი ძაღლი				LC
<i>Panthera pardus saxicolor</i> ¹		ჯიქი			CR	EN
<i>Pipistrellus nathusii</i> ¹		ტყის ღამორი				LC
<i>Pipistrellus pipistrelus</i> ¹		ჯუჯა ღამორი				LC
<i>Pipistrellus savii</i> ¹	<i>Hypsugo savii</i>	სავის რამორი				LC
<i>Plecotus auritus</i> ¹		რუხი ყურა				LC
<i>Plecotus austriacus</i> ¹	<i>Plecotus macrobullaris</i>	კავკასიური ყურა				LC
<i>Procyon lotor</i> ¹		ენოტი				LC
<i>Prometheomys schaposchnikovi</i> ¹		პრომეთეს მემინდვრია		✓	VU	NT
<i>Rattus norvegicus</i> ¹		რუხი ვირთაგვა				LC
<i>Rattus rattus</i> ¹		შავი ვირთაგვა				LC
<i>Rhinolophus euryale</i> ¹		სამხრეთული ცხვირნალა			VU	NT
<i>Rhinolophus hipposideros</i> Bechtein. ¹		მცირე ცხვირნალა				LC
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i> ¹		დიდი ცხვირნალა				LC
<i>Rhinolophus mehelyi</i> ¹		მეჭელის ცხვირნალა			VU	VU
<i>Rupicapra rupicapra</i> ¹		არჩვი			EN	LC
<i>Sciurus anomalus</i> ¹		კავკასიური ციყვი		✓	VU	LC
<i>Sorex raddei</i> ¹		რადეს ბიგა		✓		LC
<i>Sorex satunini</i> ¹	<i>Sorex caucasica</i>	კავკასიური ბიგა		✓		LC

<i>Sorex volnuchini</i> ¹		პატარა ზიგა		✓		LC
<i>Sus scrofa</i> ¹		გარეული ღორი				LC
<i>Talpa levantis</i> ¹		თხუნელა				LC
<i>Ursus arctos</i> ¹		მურა დათვი			EN	LC
<i>Vespertilio murinus</i> ¹		ჩვეულებრივი ღამურა				LC
<i>Vulpes vulpes</i> ¹		მელა				LC
1 - ტაქსონომია ვებგვერდ - www.redlist.org -ის მიხედვით .						
2 - ტაქსონომია ვებგვერდ- www.catalogueoflife.org -ის მიხედვით.						

დანართი 4.ბ) ფრინველები

ლათინური სახელწოდება	ქართული სახელწოდება	საქართველო ენდემი	კავკასი ენდემი	საქართველო წითელი ნუსხა	IUCN - საერთაშორისო წითელი ნუსხა	აღრიცხული Recorded	მომიწოდებული Resident	მომრავლები Breeding	მოზამთრე Wintering	მიგრანტი Migrant
<i>Accipiter brevipes</i>	კორცქვიტა			VU	LC	✓				
<i>Accipiter gentilis</i>	ქორი				LC		✓			
<i>Accipiter nissus</i>	მიმინო				LC		✓			
<i>Aegipius monachus</i>	სვავი			EN	NT	✓				
<i>Aegolius funereus caucasicus</i>	ბუკიოტი			VU	LC		✓			
<i>Aegithalos caudatus</i>	თოხიტარა				LC	✓	✓			
<i>Anthus pratensis</i>	მდელოს მწეფერიტა				LC	✓				
<i>Anthus spinoletta</i>	მთის მწეფერიტა				LC			✓		
<i>Anthus trivialis</i>	ტყის მწეფერიტა				LC			✓		
<i>Apus apus</i>	ნამგალა				LC	✓				

<i>Aquila chrysaetus</i>	მთის არწივი			VU	LC		✓			
<i>Aquila pomarina</i>	მცირე მყივანა არწივი				LC	✓				
<i>Asio otus otus</i>	ოლოლი				LC		✓			
<i>Bubo bubo</i>	ზარნაშო				LC		✓			
<i>Buteo buteo</i>	ჩვეულებრივი კაკაჩა				LC		✓			
<i>Caprimulgus europaeus</i>	უფეხურა (ბოლოკარკაზი)				LC			✓		
<i>Carduelis carduelis</i>	ჩიტბატონა				LC	✓		✓		
<i>Carduelis chloris</i>	მწვანულა				LC	✓		✓		
<i>Carduelis spinus</i>	ქივჭავი				LC	✓				
<i>Carpodacus erythrurus</i>	ჩვეულებრივი კოჭობა				LC			✓		
<i>Certhia familiaris</i>	ჩვეულებრივი მგლინავა				LC		✓			
<i>Ciconia nigra</i>	შავი ყარყატი			VU	LC		✓			
<i>Cinclus cinclus</i>	წყლის შაშვი				LC	✓				
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	კულუმბური				LC		✓			
<i>Columba oenas</i>	გულიო				LC		✓			
<i>Columba palumbus</i>	ქედანი				LC		✓			
<i>Corvus corax</i>	ყორანი				LC		✓			
<i>Corvus corone</i>	რუხი ყვავი				LC		✓			
<i>Coturnix coturnix</i>	მწყერი				LC			✓		
<i>Cuculus canorus</i>	ჩვეულებრივი გუგული				LC			✓		
<i>Dendrocopos major</i>	დიდი ჭრელი კოდალა				LC		✓			
<i>Dendrocopos</i>	საშუალო									

<i>medius</i>	ჭრელი კოდალა				LC		✓			
<i>Dendrocopos minor</i>	მცირე ჭრელი კოდალა				LC		✓			
<i>Dryocopus martius</i>	შავი კოდალა				LC		✓			
<i>Eremophila alpestris</i>	რქოსანი ტოროლა				LC		✓			
<i>Erithacus rubecula</i>	გულწითელა				LC		✓			
<i>Falco peregrinus</i>	შავარდენი				LC		✓			
<i>Falco subbuteo</i>	მარჯანი				LC	✓				
<i>Falco tinnunculus</i>	კირკიტა				LC	✓		✓		
<i>Ficedula parva</i>	მცირე მემატლია				LC			✓		
<i>Fringilla coelebs</i>	ნიბლია				LC		✓			
<i>Garrulus glandarius</i>	ჩხიკვი				LC		✓			
<i>Gypaetus barbatus</i>	ბატკანძერი			VU	LC		✓			
<i>Gyps fulvus</i>	ორბი			VU	LC	✓				
<i>Hieraaetus pennatus</i>	ჩია არწივი				LC			✓		
<i>Jynx torquilla</i>	მაქცია				LC			✓		
<i>Lanius collurio</i>	ჩვეულეზრივი ღაჟო				LC			✓		
<i>Luscinia megarhynchos</i>	ჩვეულეზრივი ბულბული				LC			✓		
<i>Merops apiaster</i>	კვირონი				LC	✓				
<i>Milvus migrans</i>	ძერა				LC	✓				
<i>Monticola saxatilis</i>	ჭრელი კლდის შაშვი				LC			✓		

<i>Motacilla alba</i>	წყალწყალა				LC			✓		
<i>Motacilla cinerea</i>	ბძეწვია - რუხი ბოლოქანქარა				LC			✓		
<i>Muscicapa striata</i>	ჭრელი მემატლია				LC			✓		
<i>Oenanthe isabellina</i>	მოცეკვავე მეღორღია				LC	✓				
<i>Oriolus oriolus</i>	მოლალური				LC			✓		
<i>Otus scops</i>	წყრომი				LC			✓		
<i>Parus ater</i>	შავი წივწივა				LC		✓			
<i>Parus caeruleus</i>	წიწკანა				LC		✓			
<i>Parus major</i>	დიდი წივწივა				LC		✓			
<i>Parus palustris</i>	ჭაობის წივწივა				LC		✓			
<i>Passer domesticus</i>	სახლის ბულღურა				LC		✓			
<i>Pernis apivorus</i>	კრაზანაჭამია				LC			✓		
<i>Phoenicurus ochruros</i>	შავი ბოლოცეცხლა				LC		✓			
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	ჩვეულებრივი ბოლოცეცხლა				LC			✓		
<i>Phylloscopus collybita</i>	ქედია ყარანა				LC			✓		
<i>Phylloscopus sindianus lorenzii</i>	კავკასიური ყარანა				LC			✓		
<i>Phylloscopus nitidus</i>	მწვანე ჭივჭივი		✓		NE			✓		
<i>Pica pica</i>	კაჭკაჭი				LC	✓				
<i>Picus viridis</i>	მწვანე კოდალა				LC		✓			
<i>Prunella modularis</i>	ტყის ჭვინტაკა				LC		✓			

<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	სტვენია				LC		✓			
<i>Saxicola rubetra</i>	მდელის ოვსადი				LC			✓		
<i>Scolopax rusticola</i>	ტყის ქათამი				LC	✓				
<i>Serinus pusillus</i>	წითელთავა მთიულა				LC			✓		
<i>Sitta europaea</i>	ჩვეულებრივი ცოცია				LC		✓			
<i>Strix aluco</i>	ტყის ბუ				LC		✓			
<i>Sylvia atricapilla</i>	შავთავა ასპუჯაკა				LC			✓		
<i>Tetrao mlokosiewiczi</i>	კავკასიური როჭო		✓	VU	NT		✓			
<i>Tetraogallus caucasicus</i>	კავკასიური შურთხი		✓		LC		✓			
<i>Troglodytes troglodytes</i>	ჭინჭრაქა				LC		✓			
<i>Turdus merula</i>	შავი შაშვი				LC		✓			
<i>Turdus philomelos</i>	წრიპა შაშვი				LC			✓		
<i>Turdus torquatus</i>	თეთრგულა შაშვი				LC			✓		
<i>Turdus viscivorus</i>	ჩხართვი				LC		✓			
<i>Tichodroma muraria</i>	კლდეცოცია				LC			✓		
<i>Upupa epops</i>	ოფოფი				LC			✓		

დანართი 4. დ) ქვეწარმავლები

ლათინური სახელწოდება	გამოყენებადი სინონიმი	ქართული სახელწოდება	საქართ. ენდემი	კავკას. ენდემი	საქართ. წითელი ნუსხა	IUCN-ის წითელი ნუსხა
<i>Anguis colchica</i> ²	<i>Anguis fragilis</i>	ბოხმეჭა		✓		NE
<i>Coronella austriaca</i> ²		სპილენძა				NE
<i>Darevskia praticola</i> ¹	<i>Lacerta praticola</i>	მდელოს ხვლიკი				NT
<i>Darevskia caucasica</i> ¹	<i>Lacerta caucasica</i>	კავკასიური ხვლიკი		✓		LC
<i>Darevskia derjugini</i> ¹	<i>Lacerta derjugini</i>	ართვინის ხვლიკი		✓		NT
<i>Darevskia rudis</i> ¹	<i>Lacerta rudis</i>	ქართული ხვლიკი				LC
<i>Emys orbicularis</i> ¹		ჭაობის კუ				LR/NT
<i>Lacerta agilis</i> ¹		მარდი ხვლიკი				LC
<i>Lacerta media</i> ¹	<i>Lacerta media trilineata</i>	საშუალო ხვლიკი				LC
<i>Lacerta strigata</i> ¹	<i>Lacerta viridis strigata</i>	ზოლებიანი ხვლიკი				LC
<i>Natrix natrix</i> ¹	<i>Natrix megalocephala</i> ⁶	ჩვეულებრივი ანკარა				LR/LC
<i>Natrix tessellata</i> ¹		წყლის ანკარა				LC
<i>Platyceps najadum</i> ¹	<i>Coluber naiadum</i>	წენგოსფერი მცურავი				LC
<i>Testudo graeca</i> ¹		ხმელთაშუაზღვისპირეთის კუ			VU	VU
<i>Vipera dinniki</i> ¹	<i>Vipera ursini renardi</i>	დინიკის გველგესლა		✓	VU	VU
<i>Vipera barani</i> ¹		ბარანის გველგესლა		✓		NT
<i>Zamenis longissimus</i> ¹	<i>Elaphe longissima</i>	ესკულაპის მცურავი				LC
<i>Zamenis hohenackeri</i> ⁴	<i>Elaphe hohenackeri</i>	ამიერკავკასიური მცურავი		✓		NE

დანართი 4.დ) ამფიბიები

ლათინური სახელწოდება	სინონიმი (ზშირად	ქართული	საქართ.	კავკას. ენდემი	საქართ. წითელი	IUCN-ის წითელი

	გამოყენებული)	სახელწოდება	ენდემი		ნუსხა	ნუსხა
<i>Bufo verrucosissimus</i> ¹	<i>Bufo bufo</i> <i>verrucosissimus</i>	კავკასიური გომბეშო		✓		NT
<i>Pseudipidalea viridis</i> ¹	<i>Bufo viridis</i>	მწვანე გომბეშო				LC
<i>Hyla orientalis</i> ²	<i>Hyla arborea</i> ¹	აღმოსავლური ვასაკა				LC
<i>Pelodytes caucasicus</i> ¹		კავკასიური ჯვარულა		✓		NT
<i>Pelophylax ridibundus</i> ¹	<i>Rana ridibunda</i>	ტბორის ბაყაყი				LC
<i>Rana macrocnemis</i> ¹	<i>Rana macrocnemis</i>	მცირეაზიური ბაყაყი				LC
<i>Triturus karelinii</i> ¹	<i>Triturus karelinii</i> <i>cristatus</i>	კარელინის სავარცხლიანი ტრიტონი				LC
<i>Lissotriton vulgaris lantzi</i> ¹	<i>Triturus vulgaris lantzi</i>	ლანტის ჩვეულებრივი ტრიტონი				LC
<i>Ommatotriton ophryticus</i> ¹	<i>Triturus ophryticus</i> <i>vittatus</i>	მცირეაზიური ტრიტონი		ენდემური ქვესახეობა		NT
<i>Mertensiella caucasica</i> ¹		კავკასიური სალამანდრა		✓	VU	VU
1 - ტაქსონომია ვებგვერდ - www.redlist.org -ის მიხედვით						
2 - ტაქსონომია ვებგვერდ- www.catalogueoflife.org -ის მიხედვით.						

დანართი 4. ე) თევზები

ლათინური სახელწოდება		ქართული სახელწოდება	ინგლისური სახელწოდება	საქართ. ენდემი	კავკას. ენდემი	საქართ. წითელი ნუსხა	IUCN-ის წითელი ნუსხა
<i>Alburnoides bipunctatus</i> <i>1a</i>		ფრიტა	Schneider				NE
<i>Barbus lacerta</i> ^{3a}		მტკვრის წვერა	Kura Barbel		✓		NE
<i>Cobitis taenia</i> ^{1a}		გველანა	Spined Loach				LC
<i>Gobius cephalarges</i> <i>constructor</i> ^{3b}		კავკასიური ლორჯო	Caucasian goby		ენდემური ქვესახეობა		NE
<i>Salmo trutta</i> sensu Lato <i>2b</i>		მდინარის კალმახი	Brown trout			VU	LC
<i>Squalius cephalus</i> ^{1a}	<i>Leuciscus cephalus</i>	ქაშაბი	Caucasian chub				LC

	<i>orientalis</i>					
<i>Varicorhinus capoeta</i> ^{3a}		ხრამული	Khramulia			NE
1- ტაქსონომია ვებგვერდ- www.redlist.org -ის მიხედვით						
3- ტაქსონომია ვებგვერდ- www.fishbase.org -ის მიხედვით						
4- ტაქსონომია ვებგვერდ- www.biodiversity-georgia.net -ის მიხედვით						
ა - სახეობები, რომლებიც ბინადრობენ მდინარეების სწრაფ ნაწილებში						
ბ - სახეობები, რომლებიც ბინადრობენ ნაკადულებში და მდინარის ზედა დინებებში						

დანართი 4.ვ) უხერხემლო ცხოველები

ლათინური სახელწოდება		ქართული სახელწოდება	საქართ. ენდემი	კავკას. ენდემი	საქართ. წითელი ნუსხა	IUCN-ის წითელი ნუსხა
OLYGOCHAETA						
<i>Eisenia lagodekhiensis</i> ³		ლაგოდეხის ჭიაყელა	✓		VU	NE
MOLLUSCA						
<i>Helix buchi</i> ³		ბუხის ჰელიქსი		✓	VU	NE
CRUSTACEA						
HEXAPODA, Lepidoptera						
<i>Acherontia atropos</i> ²	<i>Manduca atropos</i>	სფინქსი მკვდართავა			EN	NE
<i>Anthocharis gruneri</i> ²		გრუნერის აისი		✓	VU	NE
<i>Apocolotois smirnovi</i> ²		სმირნოვის მზოგელა			VU	NE
<i>Panaxia dominula</i> ²	<i>Callimorpha dominula</i>	დათუნელა-ქალბატონი			VU	NE
<i>Erebia iranica</i> ²		ირანული ხავერდულა			VU	NE
<i>Parnassius apollo</i> ¹		აპოლონი			VU	VU
<i>Parnassius nordmanni</i> ²		კავკასიური აპოლონი		✓	EN	NE
<i>Perisomena caecigena</i> ²		მკრათვალეზიანი ფარშევანგთვალა			VU	NE
<i>Polyommatus daphnis</i> ²		ცისფერა მელეაგრი			VU	NE
<i>Zerynthia caucasica</i> ¹	<i>Allancastris caucasica</i>	კავკასიური ზერინთია		✓	VU	VU
HEXAPODA,						

Coleoptera						
<i>Omophron limbatum</i> ²		მრგვალი ბზუალა			EN	NE
<i>Rosalia alpina</i> ¹		ალპური ხარაბუზა			EN	VU
HEXAPODA, Hymenoptera						
<i>Bombus wurflenii</i> ²	<i>Bombus alpigenus</i>	ალპური ბაზი			VU	NE
<i>Bombus lapidarius</i> ²	<i>Bombus eriophorus</i>	ბაზი ერიოფორუსი			VU	NE
<i>Xylocopa violacea</i> ²		იისფერი ქსილოკოპა			VU	NE
1- ტაქსონომია ვებგვერდ- www.redlist.org -ის მიხედვით						
3- ტაქსონომია ვებგვერდ- www.fishbase.org -ის მიხედვით						
4- ტაქსონომია ვებგვერდ- www.biodiversity-georgia.net -ის მიხედვით						

დანართი 5. ლაგოდეხის ალკვეთილის ადმინისტრაციული ზონის გეოგრაფიულ კოორდინატები

ლაგოდეხის ალკვეთილის ადმინისტრაციული ზონის ფართობი შეადგენს 20.6 ჰა ფართობს და მოიცავს შემდეგ გეოგრაფიულ კოორდინატებს:

ა)

Nº	X	Y	Nº	X	Y	Nº	X	Y	Nº	X	Y
1	601525	4635161	8	601608	4635423	15	601770	4635582	22	601694	4635281
2	601482	4635132	9	601634	4635446	16	601796	4635553	23	601665	4635251
3	601481	4635134	10	601647	4635485	17	601806	4635511	24	601603	4635208
4	601487	4635189	11	601676	4635527	18	601808	4635460	25	601525	4635161
5	601507	4635251	12	601695	4635569	19	601789	4635433			
6	601539	4635332	13	601715	4635602	20	601733	4635337			
7	601575	4635377	14	601744	4635602	21	601724	4635322			

ბ)

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	599038	4633165	11	599159	4633005	21	598886	4632905	31	598892	4633079
2	599049	4633154	12	599137	4632969	22	598864	4632920	32	598906	4633107
3	599098	4633156	13	599118	4632955	23	598831	4632933	33	598928	4633151
4	599118	4633148	14	599085	4632991	24	598809	4632938	34	598947	4633173
5	599143	4633142	15	599060	4633010	25	598792	4632953	35	598979	4633175
6	599164	4633128	16	599046	4633010	26	598792	4632961	36	599012	4633170
7	599175	4633107	17	599026	4632997	27	598795	4632988	37	599038	4633165
8	599176	4633095	18	598999	4632977	28	598796	4632988			
9	599169	4633063	19	598971	4632950	29	598826	4633027			
10	599164	4633038	20	598925	4632920	30	598861	4633059			

ბ)

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	606579	4632905	6	606367	4633060	11	606493	4633108	16	606579	4632963
2	606575	4632905	7	606367	4633069	12	606523	4633071	17	606583	4632931
3	606480	4632978	8	606382	4633110	13	606538	4633049	18	606579	4632905
4	606422	4633033	9	606408	4633136	14	606551	4633030			
5	606367	4633056	10	606451	4633132	15	606568	4632985			

გ)

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	602345	4632397	6	602345	4632602	11	602409	4632792	16	602436	4632562
2	602314	4632360	7	602353	4632642	12	602428	4632770	17	602420	4632512
3	602316	4632424	8	602367	4632685	13	602439	4632725	18	602396	4632448
4	602327	4632496	9	602383	4632738	14	602447	4632669	19	602372	4632419
5	602335	4632544	10	602396	4632768	15	602447	4632621	20	602345	4632397

№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y	№	X	Y
1	609198	4629376	8	609080	4629243	15	608953	4629302	22	609108	4629388
2	609208	4629330	9	609059	4629241	16	608961	4629332	23	609154	4629394
3	609180	4629308	10	609043	4629231	17	608961	4629348	24	609182	4629392
4	609154	4629296	11	609027	4629237	18	608981	4629366	25	609198	4629376
5	609130	4629286	12	608999	4629247	19	609007	4629372			
6	609114	4629267	13	608983	4629267	20	609037	4629372			
7	609100	4629243	14	608961	4629284	21	609068	4629384			

დანართი 6. წიფლის (*Fagus*) ტყეების მრავალფეროვნება (მე-15 მუხლის მე-3 პარაგრაფის გაგრძელება)

ა) წიფლნარი მკვდარსაფარიანი. გვხვდება მთელ ტერიტორიაზე. უმთავრესად გავრცელებულია ჩრდილოეთის, დასავლეთის და აღმოსავლეთის ექსპოზიციის 10-30° დაქანების მქონე ფერდობებზე (600-1350 მ.ზღ.დ.). კალთაშეკრულობა 100%-ს უახლოვდება. ქვეტყე და ბალახოვანი საფარი არ არის განვითარებული. ერთეული სახით მონაწილეობენ: *Rubus caucasicus*, *Sambucus nigra*, *Corylus avelana*, *Galium odoratum*, *Cephalanthera rubra* და სხვ.;

ბ) წიფლნარი მაყვლის ქვეტყით. გვხვდება მთელ ტერიტორიაზე, ყველა ექსპოზიციის სხვადასხვა დაქანების (10-40°) ფერდობებზე (650-1850 მ.ზღ.დ.). კალთაშეკრულობა მაღალია. დამახასიათებელი სახეობებია: *Carpinus caucasica*, *Tilia begoniifolia*. ქვეტყეში დომინანტია *Rubus caucasicus*. ქვეტყის დამახასიათებელი სახეობებია: *Corylus avelana*, *Sambucus nigra*. ბალახოვან დამახასიათებელია: *Galium odoratum*, *Athyrium filix femina*, *Dryopteris filix-mas*, *Pachypragmum macrophyllum*;

გ) წიფლნარი ჩადუნის საფარით. მომცრო ნაკვეთების სახით გვხვდება მთელ ტერიტორიაზე (1000-2000 მ.ზღ.დ.), შედარებით ჩადაბლებულ რელიეფზე და ხევის პირებზე, უმეტესად, ჩრდილოეთის, დასავლეთისა და ჩრდილო-აღმოსავლეთის ექსპოზიციებზე. დამახასიათებელი ხემცენარეებია: *Tilia begoniifolia*, *Carpinus caucasica*. ქვეტყე არაა განვითარებული. ბალახნარში დომინირებს *Dryopteris filix-mas*. დამახასიათებელია: *Galium odoratum*, *Pachypragmum macrophyllum*, *Impatiens noli fangera*, *Salvia glutinosa* და სხვ.;

დ) წიფლნარი მაყვლიან-ჩადუნის. გავრცელებულია მთელ ტერიტორიაზე (1000-2000 მ.ზღ.დ.), უმეტესად, ჩრდილოეთ და დასავლეთ ფერდობებზე (25-350). ეს ვარიანტი გარდამავალია ზემოგანხილულ ორ ვარიანტს შორის;

ე) წიფლნარი მთის წივანის საფარით. ფართოდაა გავრცელებული მთელ ტერიტორიაზე (700-2050 მ.ზღ.დ.). ძირითადად, გვხვდება სამხრეთისკენ მიმართულ 15-40° დაქანებულ ფერდობებზე, თხემებსა და თხემისპირა ზოლში. ხეოვან დამახასიათებელია: *carpinus caucasica*, *Tilia begoniifolia*, *Fraxinus excelsior*, *Acer laetum*. ქვეტყე არაა განვითარებული. ბუჩქებიდან დამახასიათებელია: *Rubus caucasicus*, *Corylus avelana*, *Mespilus germanica*, *Cornus mas*. ბალახეულ საფარში დომინანტია *Festuca drymeja*. დამახასიათებელი სახეობებია: *galium odoratum*, *Dryopteris filix-mas*, *Salvia glutinosa*, *Primula woronowii*, *Primula macrocalyx*, *Lathyrus roseus*;

ვ) რცხილნარ-წიფლნარი მთის წივანას საფარით. გვხვდება შედარებით იშვიათად, ზღ. დ.-დან 700-1300 მეტრის ფარგლებში. სტრუქტურა წინა ვარიანტის მსგავსია, რომლისგანაც, ძირითადად, განსხვავდება ხეოვანში *Carpinus caucasica*-ს ფართო მონაწილეობით;

ზ) წიფლნარი სუროს საფარით. როგორც წესი, გვხვდება პროლუვიურ ტერასებზე და ღრმა ხეობების ქვემო, დაჩრდილულ ნაწილში, თითქმის ყველა მდინარის გასწვრივ, 500-1000 მ-ის ფარგლებში. წარმოდგენილია მომცრო ნაკვეთების სახით. დამახასიათებელი სახეობებია: *Carpinus caucasica*, *Tilia begoniifolia*, *Acer velutinum*, *Fraxinus excelsior*. სუროს (*Hedera pastuchowii*) საფარი განვითარებულია არათანაბრად. ბუჩქებიდან დამახასიათებელია *Rubus caucasicus*. ბალახეულ საფარში კი: *Dryopteris filix-mas*, *Pachypragmum macrophyllum*, *Galium odoratum*, *Circea lutetiana*, *Phyllitis scolopendrium*;

თ) წიფლნარი შავი გვიმრის საფარით. გვხვდება შედარებით იშვიათად, ძირითადად, მდ. ლაგოდეხის-წყლის ხეობაში და ქოჩალოს მასივზე (ძველი მეტეოსადგურის მიდამოებში). გავრცელებულია ზღ. დ.-დან 1300-2000 მ-ის ფარგლებში, უმეტესად, ჩრდილოეთისკენ მიმართულ ფერდობებზე. ბალახეულ საფარში დომინანტია *Matteuccia struthiopteris*. დამახასიათებელი სახეობებია: *Galium odoratum*, *Dryopteris filix-mas*, *Salvia glutinosa*, *Pachyphragma macrophyllum*, *Petasites albus*, *Senecio propinquus*, *Gentiana schistocalyx*, *Euphorbia macroceras* (ბოლო ოთხი სახეობა – სუბალპურ სარტყელში);

ი) წიფლნარი კავკასიური მოცვის ქვეტყით. გვხვდება ძალზე იშვიათად. აღნიშნულია ძველ მეტეოსადგურსა და „წყაროს“ შორის მონაკვეთზე ჩრდილო ექსპოზიციის ფერდობებზე. წარმოდგენილია მომცრო ნაკვეთების სახით და ჩაწინვლულია წიფლნარი ფიტოცენოზის სხვა ვარიანტებს შორის. ქვეტყე განვითარებულია არათანაბრად. დომინანტია *Vaccinium arctostaphyllum*. დამახასიათებელი სახეობებია: *Rhododendron luteum*, *Rubus caucasicus*, *Vaccinium myrtillus*, *Rubus idaeus*. ბალახეულ საფარში დამახასიათებელია: *Galium odoratum*, *Oxalis acetosella*, *Dryopteris filix-mas*, *Lapsana grandiflora*, *Petasites albus*.

დანართი 7. სამოვრებისა და საშემე პოლიტიკა ლაგოდეხის აღკვეთილში

ალპური სამოვრების მენეჯმენტთან და ლაგოდეხის აღკვეთილის ტრადიციული გამოყენების ზონაში არსებულ ტყეებთან დაკავშირებით დაცული ტერიტორიების სააგენტო და პასუხისმგებელი ტერიტორიული ადმინისტრაცია გამოიყენებს შემდეგ პრინციპებს:

1. ალპური სამოვრები

ა) დაბალანსებული უნდა იყოს ალპური სამოვრების გამოყენება, მოვებისთვის ხელსაყრელი საკონსერვაციო სტატუსის ფარგლებში, სამოვრების ადგილობრივი მცენარეულობის თანასაზოგადოებებისა და სამოვრის ეკოსისტემის შენარჩუნების მიზნით;

ბ) დაცული ტერიტორიების სააგენტო სამოვრებს დაყოფს ფერმებად, რომელთაც გააქირავენ პირებზე (მოიჯარეები), რაც გადაწყდება ლაგოდეხის მუნიციპალიტეტის მიერ. იჯარა დარეგულირებული იქნება დაცული ტერიტორიების სააგენტოსა და მოიჯარეებს შორის გაფორმებული შეთანხმებებით. შეთანხმებები განსაზღვრავს: სხვადასხვა სახეობის შინაური საქონლის მაქსიმალურ რაოდენობას, რომელთაც შეეძლება შესაბამისი ფერმებისა და მათი ქვედანაყოფების ტერიტორიებზე მოვება, თუ ფერმები დაყოფილია სამოვრების ტიპებად, კონკრეტულ მოვების წესებს შესაბამის ფერმასა და მის ქვედანაყოფებზე, მაგალითად: პირუტყვის გამორიცხვა ფერმის გარკვეული ნაწილებიდან გარკვეული დროით და მოვების როტაცია ერთი ქვედანაყოფიდან მეორეში. აღნიშნული მოვების წესები დაეფუძნება სამოვრების გამტარუნარიანობის/ტვირთამწეობის მეცნიერულად დასაბუთებულ შეფასებას სამოვრების ადგილობრივი მცენარეულობის თანასაზოგადოებებისა და სამოვრის ეკოსისტემის შენარჩუნების მიზნისა და ხელსაყრელი საკონსერვაციო სტატუსის გათვალისწინებით;

გ) დაცული ტერიტორიების სააგენტო და ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია განახორციელებს მონიტორინგს მოიჯარეების მიერ იჯარის ხელშეკრულებებით გათვალისწინებული წესების დაცვას და თუ სააგენტო დაადგენს, რომ მოიჯარე არ ასრულებს მოთხოვნებს, გამოიყენებს სანქციებს ხელშეკრულებების პირობების შესაბამისად. დაცული ტერიტორიების სააგენტო და ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია დააკვირდება სამოვრების საკონსერვაციო სტატუსს და მოიჯარეების თანხმობით შეცვლის მოვების ნორმებს, როდესაც სააგენტო განსაზღვრავს, რომ აუცილებელია ამის გაკეთება.

2. საშემე მერქანი

ა) დაცული ტერიტორიების სააგენტო გასული წლების განმავლობაში, მისი ტერიტორიული ორგანოს ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციის საშუალებით, გამოყოფდა შემას ლაგოდეხის აღკვეთილის ტყეებიდან მიმდებარე მოსახლეობის საშემე მერქნით უზრუნველყოფის მიზნით. ადმინისტრაცია უზრუნველყოფს საშემე მერქნის გაცემას იმ დრომდე სანამ მიმდებარედ მცხოვრებ მოსახლეობას არ ექნება სხვა ალტერნატიული, გათბობის საშუალება და მოსახლეობას ამ საშუალებებზე ხელმისაწვდომობა;

ბ) 2014 წელს ჩატარებული კვლევის შედეგების შესაბამისად საშემე მერქნის მაქსიმალური ოდენობა, რომლის გამოტანაც შეიძლება ლაგოდეხის აღკვეთილის ტყით დაფარული ნაწილიდან ყოველი კალენდარული წლის ნებისმიერ დროს შეადგენს 2300 მ³-ს. ტერიტორიული ადმინისტრაცია პირველ რიგში გამოყოფს საშემე მერქანს მოთხრილ-მოტეხილი, დაავადებული და ზეხმელი ხეებიდან, ხეების აღრიცხვა ხდება გვიან ზაფხულზე ან შემოდგომაზე საშემე მერქნის გაცემის სეზონის დაწყების წინ. ზეხმედგომი ხეები შეიძლება მოიჭრას საშემე მერქნისთვის, მხოლოდ მას შემდეგ, როდესაც ამოიწურება მოთხრილ-მოტეხილი, დაავადებული და ზეხმელი ხეებისგან მიღებული საშემე მერქნის ლიმიტი.

გ.) იმ შემთხვევაში, როდესაც ზეზემდგომი ხეები იჭრება საშეშე მერქნის უზრუნველსაყოფად, ტყის ეკოსისტემის შენარჩუნების მიზნით ადმინისტრაცია არჩევს ხეებს შემდეგი სახელმძღვანელო წესების შესაბამისად:

გ.ა) Fagus/Carpinus ტყეებში, გარდა რცხილის აღმონაცენით წარმოშობილი ტყეებისა, ყოველ ჰექტარზე დასაბერებლად და ბუნებრივად დაშლის მიზნით ხელუხლებელი უნდა დარჩეს სულ მცირე 10 ხე; ზემოთხსენებულ ხეებს შორის უნდა მოინიშნოს ყველაზე დიდი მოცულობის ხეები ან/და ფულუროიანი ხეები დასატოვებლად, რათა მოხდეს მკვედარ ხეებში მობუდარი სახეობებისა და ფრინველების ბიომრავალფეროვნების ხელშეწყობა; თუ მომწიფებული ხეების რაოდენობა ნებისმიერ კვარტალში 10-ზე ნაკლებია, ამ შემთხვევაში უნდა შეირჩეს სულ ცოტა 10 ინდივიდი ხე, რომელიც დომინანტურია კორომში და არ განხორცილდება მისი ჭრა, ხოლო მეორეხარისხოვანი/სუბდომინანტური ხეების მოჭრა შესაძლებელია ჩატარდეს, რაც მიმართული იქნება დომინანტური ხეების ზრდა-განვითარების ხელშესაწყობად;

გ.ბ) 0,06 ჰა-ზე დიდი ფართობის ხეების გარეშე დარჩენილი ადგილების შექმნა ჭრების შედეგად დაუშვებელია, გარდა აღმონაცენით წარმოშობილი რცხილის ტყეებისა, სადაც ზღვარი შეიძლება იყოს 0,2 ჰა-მდე, რითაც ხდება აღმონაცენი კორომების უკეთ რეგენერაცია და მზის სხივების მოყვარული სახეობებისათვის საკმარისი მასშტაბის ფანჯრების შექმნა. ზემოთ ხსენებული ზღვარი შეიძლება გაფართოვდეს იმ შემთხვევაში, თუ ეს ემსახურება საკონსერვაციო მიზნებს, მაგალითად სანიტარიულ ჭრას.

გ.გ) ნებისმიერ პოტენციურ დაგეგმილ ჭრას უნდა უძღვოდეს ტყის არსებული მდგომარეობის შეფასება (ფუტუროიანი ხეების არსებობსა, წითელი ნუსხის სახეობების გავრცელება);

გ.დ) ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის მნიშვნელოვანი ადგილები (ადგილები, სადაც გავრცელებულია მცენარეთა, უხერხემლოთა და მობუდარ ფრინველთა წითელ ნუსხაში შეტანილი სახეობები) უნდა განისაზღვროს და მათზე გამოირიცხოს ჭრები ან მათთვის უნდა დაწესდეს განსაკუთრებული რეჟიმი (მაგალითად: ჭრების პერიოდები, ჭრების ნაკლები ინტენსივობა, ბუნებრივად შლადი ხეების მეტი ოდენობა);

გ.ე) ყველა დაგეგმილი ჭრა გარდა სპეციალური დანიშნულების ჭრისა, უნდა განხორციელდეს 1 აგვისტოდან 1 მარტამდე პერიოდში, რათა თავიდან იქნეს აცილებული მობუდარი ფრინველებისა და მობუდარ ცხოველთა სახეობების შეწუხება;

გ.ვ) დაგეგმილ ჭრებს შედეგად არ უნდა მოყვეს ხე-მცენარეულობის სახეობრივი შემადგენლობის ცვლა (ძირითადი სახეობების პროპორციების ცვლის ჩათვლით), გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც საქმე ეხება უცხო (ინვაზიური) სახეობების მოცილებას და სხვა აღდგენით ღონისძიებას;

გ.ზ) ტყის მართვის არც ერთ ღონისძიებას შედეგად არ უნდა მოჰყვეს ძირითადი სატყეო გზების ნიადაგების ეროზია;

გ.თ) დაგეგმილი ჭრებისათვის პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს იმ ადგილებს, სადაც მიმდინარეობს ბუნებრივი რეგენერაცია, რათა შეიქმნას ხელსაყრელი პირობები ხეების ახალი თაობების ზრდა-განვითარებისათვის;

გ.ი) ჭრები თანაბრად უნდა განაწილდეს ხელმისაწვდომი ტყეების მთელ ტერიტორიაზე; ინდივიდუალური ღიობების საბურველი ერთმანეთისგან მინიმალური მანძილის დაშორებით უნდა მდებარეობდეს, რაც კორომთა საშუალო სიმაღლესთან შესაბამისობაში უნდა მოდიოდეს.

